

Universitätsbibliothek Wuppertal

Renati Des-Cartes Principia Philosophiae

Descartes, René

Amstelodami, 1664

Objectiones ... in præcedentes meditationes cum responsionibus authoris

---

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1384](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1384)

quas distincte unde, ubi, & quando mihi adveniant adverto, earumque perceptionem absque ulla interruptione cum tota reliqua vita connecto, planè certus sum non in somnis, sed vigilantibus occurrere. Nec de ipsarum veritate debeo vel minimum dubitare, si postquam omnes sensus, memoriam & intellectum ad illas examinandas convocavi, nihil mihi quod cum cæteris pugnet ab ullo ex his nuntietur. Ex eo enim quod Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus me non falli. Sed quia rerum agendarum necessitas non semper tam accurati examinis moram concedit, fatendum est humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ nostræ infirmitas est agnoscenda.

O B J E C T I O N E S

*Doctorem aliquot virorum in præcedentes Meditationes
cum responsionibus Authoris.*

PRIMÆ OBJECTIONES.

IRI CLARISSIMI,

Vt vidi vos omnino istius animi esse, ut scripta Domini Cartesij penitus inspiciam, non debui hac in causa viris mihi undequaque amicissimis non obtemperare; tum ut hoc ipso videatis quanti vos æstimem, tum etiam ut constet quantum & viribus meis, & ingenio desit, ut in posterum & ametis plusculum, si indigeo, & minus oneri sitis si non sufficio. Est sane D, Cartesius quantum animadverto vir ingenii maximi, summæque modestiæ, quales vel ipse Momus amet si ad sit. Cogito, inquit, ergo sum, imo ipsa cogitatio, aut mens sum ita: atqui cogitando, ideas rerum in me habeo, ac imprimis ideam entis perfectissimi & infiniti. Etiam: illius autem causa ego non sum, qui ejus realitatem objectivam non æquo, ergo aliquid causa ejus est me perfectius, ac proinde aliquid præter me est, aliquid me perfectius est; aliquis qui non quovis modo ens est, sed simpliciter, & incircumscriptè, totum esse in se pariter complexus, & velut causa anticipans, ut habet Dionys. de divin. nom. cap. 8.

Hic

Hic verò cogor paululum subsistere ne fatiger nimium : jam enim ingenium mihi æstuat instar fluctuantis Euripi : ajo , nego , probo , refello iterum , dissentire à viro nolo , assentiri non possum . quam enim , quæso , causam idea requirit ? aut fare quid idea sit . Est ipsa res cogitata quatenus objective est in intellectu . sed quid est esse objective in intellectu ? olim didici : est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare : quod sane extrinseca denominatio est , & nihil rei . sicut enim , videri , nihil aliud est quam actum visionis in me tendere ; ita cogitari , aut objective esse in intellectu , est mentis cogitationem in se sistere & terminare , quod re immota , immutataque , quin & non existente fieri potest . quid ergo causam ejus inquiri quod actu non est , quod nuda denominatio , & nihil est .

Et tamen , inquit , magnum istud ingenium , quod hac idea realitatem objectivam , hanc , vel illam contineat potius quam aliam , hoc profectò habere debet ab aliquâ causâ , Imo à nulla : realitas enim objectiva pura denominatio est , actu non est . Causa autem realem influxum donat , & actualetm ; illam istud quod actu non est non recipit , ac proinde actualetm causæ effluxum non patitur , nedum requirit . Ergo ideas habeo , causam earum non habeo , tantum abest ut me majorem , & infinitam .

At si idearum causam non das , rationem saltem assigna , cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quam illam . Opportunè admodum ; non soleo enim cum amicis parcè agere , sed quam largissimè . Illud universim dico de ideis omnibus , quod D. Cartesius alias de triangulo : *Et si fortasse* , inquit , *talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat , nec unquam extiterit , est tamen profectò determinata quadam ejus natura , sive essentia , sive forma immutabilis & aterna* . Est nempe æterna illa veritas , quæ causam non postulat . Scapham , scapham esse , & nihil aliud ; Davum , Davum esse , non Oedipum . Si tamen mordicus rationem exigis , imperfectio est intellectus nostri qui infinitus non est ; cum enim universum quod est simul & semel uno complexu non comprehendat , bonum omne dividit , & partitur , atq ; ita quod totum parturire non potest sensim concipit , aut , ut etiam ajunt , inadæquatè .

Pergit porrò vir , atqui , inquit , *quantumvis imperfectus sit iste essendi*

essendi modus, quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profecto plane nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Æquivocatio est, si enim, nihil, idem est quod ens non actu, omnino nihil est, quia non est actu, atque ita à nihilo est, id est non à causa aliqua: Si verò, nihil, fictum quid dicit, quod vulgò ens rationis indigitant, non est, nihil, sed reale aliquid quod distincte concipitur. Et tamen quia solum concipitur & actu non est; concipi quidem, at causari minime potest.

Sed ulterius. *querere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possim, si tale ens nullum existeret, nempe à quo idea entis me perfectioris procedat, ut immediatè antè, dicit, nempe, inquit, à quo essem: à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis, &c. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones, quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem.* Si verò ab alio sum, tandem ad illud deveniam quod à se est, & ita de illo, idem quod de me, est argumentum. Illa demum ipsa illa via est, quam & S. Thomas ingreditur, quam vocat viam à causalitate causæ efficientis, eamque desumpsit ex Philosopho, nisi quod isti de causis idearum non sint solliciti. Et forte opus non erat; quid in enim strictè, rectaque incedam? Cogito, ergo sum, imò ipsas mens & cogitatio sum: Illa autem mens & cogitatio aut à seipsa est, aut ab alio; si hoc, istud però à quo? Si à se est, ergo Deus est; Quod enim à se est omnia sibi ipsi facile dederit.

Rogo virum, obsecroque, ut avidum Lectorem, & forte minus intelligentem se non celet; accipitur enim, à se, duplici modo: Primo positivè, nempe à seipso ut à causa, atque ita quod à se esset, sibi que ipsi daret esse suum, si prævio delectu sibi daret quod vellet, haud dubiè sibi omnia daret, atque adeo Deus esset. Secundo, accipitur, à se, negativè, ut sit idem quod, seipso, aut non ab alio: atque hoc modo, quantum memini, ab omnibus accipitur.

Nunc verò si aliquid à se est, id est non ab alio; quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? Iam enim non audio si dicas, si à se est, sibi facile omnia dedisset; nec enim à se est ut à causa, nec sibi prævium fuit, ut ante deligeret quod

quod esset postmodum, scio me aliquando ita Suarem audivisse: omnis limitatio est à causa, ideo enim limitata, finitaque res est, vel quia causa majus, perfectiusque dare nihil potuit, aut quia non voluit: si ergo aliquid à se est, & non à causa, profecto illimitatum est & infinitum.

Ego verò non omnino acquiesco; Quid si enim limitatio sit ab intrinsicis principiis constituentibus, hoc est ab ipsa formâ & essentia, quam tamen nondum infinitam esse probâsti, quantumvis à se sit, hoc est non ab alio? sanè, calidum, si supponas calidum esse, ex intrinsicis principiis constituentibus calidum erit, & non frigidum, licet imagineris, à nullo esse istud ipsum quod est. Non dubito D. Cartesio rationes non deesse, quibus substituatur illud quod alii fortassis non satis clarè præstiterunt.

Tandem mihi cum viro convenit; Illud pro regula generali statuit: quicquid clarè, distincteque cognosco, istud sanè ens verum est, imò quicquid cogito, verum est: jam enim à puero pene chymeris omnibus, & cuiusvis enti rationis aqua & igne interdiximus, nulla namque potentia à proprio objecto deviare potest; voluntas si movetur, in bonum tendit, quin nec sensus ipsi errant; visus enim videt id quod videt, auris audit, id quod audit, & si aurichalcum vides, bene vides; sed erras cum iudicio tuo aurum esse decernis id quod vides. Ita ut D.C. meritissimè omnem errorem iudicio, & voluntati expensum ferat.

Sed nunc ex regula ista infer quod volebas. Atqui ens infinitum clare, distincteque cognosco, ergo ens verum est & aliquid: interrogabit non nemo; clarene distincteque cognoscis ens infinitum? quid ergo sibi vult tritum istud, & vulgo notum: *infinitum qua infinitum est ignotum*. Si enim ego cum de Chiliogono cogito, figuram aliquam confuse mihi repræsentans, non chiliogonum ipsum distinctè imaginor, aut cognosco, quia mille ejus latera non distinctè intueor: sanè rogabit ille quomodo infinitum ut infinitum distinctè & non confuse tantum cogitet, si infinitas ejus perfectiones, quibus constat, clarè, & velut ad oculum videre non possit?

Et fortè istud est quod sanctus Thomas voluit, cum enim negasset hanc propositionem per se notam esse: *Deus est*, objicit sibi

ex Damasceno: omnibus cognitio existere Deum naturaliter inserta est; ergo Deum esse est per se notum. Et respondet, cognoscere Deum esse in aliquo communi, sub quâdam, inquit, confusione, in quantum scilicet Deus est hominis beatitudo, id naturaliter nobis insertum est: sed hoc, inquit, non est simpliciter cognoscere *Deum esse*, sicut cognoscere venientem, non est cognoscere Petrum, quamvis Petrus sit veniens, &c. quasi dicat Deum sub ratione communi, aut finis ultimi, aut etiam primi entis, & perfectissimi, aut denique sub ratione completentis confuse & in genere omnia, cognosci: sed non sub præcisa ratione sui esse, ita enim infinitus est, & nobis ignotus. Scio D. C. facile sic interroganti responsurum esse. Credo tamen quod ex illis quæ exercitii ego causâ solum allego, istud Boëtii recordabitur, quod quædam sunt communes animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum; A deo ut mirandum non sit si multum interrogent qui plus sapere desiderant; sicque his rebus diutius immorentur, quas ut primum totius negotii fundamentum inculcatas esse neverunt; & tamen sine magna investigatione non intelligunt.

Itaque permittamus; aliquis claram distinctamque ideam habeat entis summi, & perfectissimi; quid inde promotes ulterius? nempe istud infinitum ens existere, idque ita certo, *ut in eodem ad minimum certitudinis gradu Dei existentia apud me esse debeat, in quo fuerunt hæctenus mathematica veritates: ad eò ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est summè perfectum) cui desit existentia, (hoc est, aliqua perfectio) quam cogitare montem cui desit vallis.* Ibi totius rei cardo est, qui nunc cedit, victum se fateatur oportet: mihi, quia cum fortiori ago, libet paululum velitari, ut cum vincendus sim, non nihil tamen differam quod vitare non possum.

Ac in primis, etsi modò autoritate non agimus, sed ratione tantum; tamen ne ex libidine maximo ingenio videar, reluctari, ipsum potius S. Thomam audite; objicit sibi; intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, statim habetur quod Deus est, significatur enim hoc nomine id quo majus significari non potest: majus autem est quod est in re & in intellectu, quam quod est

est in intellectu tantum: unde cum intellectu hoc nomine *Deus* statim sit in intellectu, sequitur etiam quod sit in re: quod argumentum in forma ita reddo: *Deus* est quo majus significari non potest, sed illud quo majus significari non potest, includit existentiam, ergo *Deus* ipso nomine, vel conceptu suo includit existentiam, ac proinde sine existentia nec concipi, nec esse potest. nunc, amabo vos, nunquid ipsum hoc argumentum est D. Cartesii? S. Thomas Deum ita definit; quo majus significari non potest: D. C. vocat eum *Ens summè perfectum*, illo sane majus significari non potest. S. Thomas subsumit; id quo majus significari non potest, includit existentiam; alioqui eo majus aliquid significari potest, nempe id quod etiam existentiam significatur includere. At nunquid D. C. idem subsumere videtur? *Deus* est *ens summè perfectum*, atqui *ens summè perfectum* existentiam includit, alioqui summè perfectum non esset. Infert S. Thomas, ergo cum intellectu hoc nomine *Deus* statim in ipso intellectu sit; sequitur etiam quod sit in re: hoc est, eo ipso quod in ipso conceptu essentiali entis quo majus significari non potest, involvatur existentia, sequitur illud ipsum *ens* esse. Idem Dominus Cartesius infert: atqui, inquit, *ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam ab eo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere.* Nunc verò S. Thomas & sibi, & D. Cartesio respondeat. Dato, inquit, quòd quilibet intelligat hoc nomine *Deus* significari hoc quod dicitur, scilicet illud quo majus cogitari non potest non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest, quod non est datum à ponentibus *Deum* non esse. Ex quo ego quoque breviter respondeo; etiamsi detur *ens summè perfectum* ipso nomine suo importare existentiam, tamen non sequitur ipsammet illam existentiam in rerum natura actu quid esse, sed tantum cum conceptu entis summi conceptum existentia inseparabiliter esse conjunctum. Ex quo non inferas, existentiam Dei actu quid esse, nisi supponas illud *ens summum* actu existe-

re, tunc enim & omnes perfectiones, & hanc quoque realis existentia actu includet.

Ignoscite viri clarissimi, lassus sum; ludam paululum. Complexum hoc, *Leo existens* utrumque includit, & quidem essentialiter, nempe leonem, & modum existentia; si enim alterutrum demas, idem hoc complexum non erit. Nunc autem, nunquid ab æterno Deus hoc compositum clarè, distincteque cognovit? & nunquid idea hujus compositi, ut compositum, utramque ejus partem essentialiter involvit? hoc est, nunquid existentia de essentia hujus compositi est, *Leo existens*. Et tamen distincta cognitio Dei, distincta, inquam, cognitio Dei ab æterno non necessariò urget alterutram partem hujus compositi esse, nisi supponas ipsum compositum esse: tunc enim essentielles suas perfectiones omnes, ac proinde etiã actualem existentiam involvet. Ita quoque etiãsi distinctè cognoscam ens summum; & licet ens summe perfectum in conceptu suo essentiali existentiam includat, non tamen sequitur existentiam modo actu quid esse, nisi supponas ens illud summum esse, tunc enim ut omnes sui perfectiones, ita etiã hanc existentiam actu includet. Atque ita ens illud summè perfectum existere aliunde probandum erit.

De essentia animæ, ejusque distinctione à corpore pauca dicam. Fateor enim magnum istud ingenium jam ita me defatigavit, ut ulterius pene nihil possim. distinctionem animæ à corpore si sit, videtur probare ex eo quod distinctè, & seorsim concipi possint. Vbi virum doctissimum cum Scotò committito: dicit ipse ad hoc quod unum ab alio distinctè, & seorsim concipiatur, sufficere distinctionem quam vocat *formalem*, & *objectivam*, quam mediam ponit inter *realem*, & *rationis*, atque ita distinguit justitiam divinam, & ejus misericordiam: habent enim, inquit, ante omnem operationem intellectus rationes formales diversas, ita ut jam tunc una non sit alia: & tamen non sequitur; seorsim justitia à misericordia concipi potest, ergo & seorsim existere. Sed omnino video me epistolæ modum excessisse. Hæc sunt quæ de proposita re dicenda habui. Vos verò, Clarissimi viri, dispicite quid melius esse judicetis. Si à me sta-

tis, facile Dominum de Cartes amicitia obruemus, ne in posterum male me sit habiturus si paululum ei contradixerim. Si ab illo estis, manus do, victus sum, idque libentius, ne iterum vincar. Valete.

Responso Auctoris ad Primas Objectiones.

VIRI CLARISSIMI,

Fortem sanè adversarium mihi concitastis, cujusque ingenium, & doctrina multum mihi negotii faceffere potuissent, nisi pius, & perhumanus Theologus Dei causæ, ejusque etiam qualicumque patrono favere maluisset, quàm illam serio impugnare. Sed quanvis ista in eo prævaricatio perhonestâ sit, non tamen æquè in me collusio esset laudanda: Ideoque hic malo ejus in me juvando artificium exponere, quam velut adversario respondere.

Imprimis præcipuam meam rationem ad existentiam Dei probandam paucis complexus est, ut tantò melius lectorum memoriæ inhaereret, iisque breviter concessis quæ satis clarè demonstrata esse judicavit, atque ita autoritate sua firmatis, in illud unum inquisivit à quo difficultas præcipua dependet, nempe quidnam hic per nomen *idea* intelligendum sit, & quam causam ista idea requirat. Scripsi autem, *ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus est objective in intellectu*, quæ verba plane aliter quàm à me dicuntur, fingit à se intelligi, ut occasionem det illa clarius explicandi. *Esse, inquit, objective in intellectu, est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare, quod tantum extrinseca denominatio est, & nihil rei, &c.* Vbi advertendum, illum respicere ad rem ipsam tanquam extra intellectum positam, ratione cujus est sane extrinseca denominatio quod sit objective in intellectu; me autem loqui de idea quæ nunquam est extra intellectum, & ratione, cujus *esse objective* non aliud significat, quàm esse in intellectu eo modo quo objecta in illo esse solent. Ita, exempli gratia, si quis quærat quid Soli accidat ex eo quod sit objective in meo intellectu, optime responderetur nihil ei accidere nisi extrinsecam de nominationem, quod nempe opera-

tionem intellectus per modum objecti terminet: si autem de idea Solis quærat quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objective in intellectu, nemo intelliget illam esse ipsum solem, quatenus in eo extrinseca ista denominatio est: neque ibi, *objectivè esse in intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in intellectu eo modo esse quo solent ejus objecta, adeò ut idea solis sit sol ipse in intellectu existens, non quidem formaliter, ut in cælo sed objective, hoc est eo modo quo objecta in intellectu esse solent, qui sanè essendi modus longe imperfectior est quàm ille quo res extra intellectum existunt, sed non idcirco plane nihil est, ut jam ante scripsi. Cumque doctissimus Theologus dicit esse æquivocationem in illis verbis, videtur me ejus quam mox notavi monere voluisse, ne forte illam ignorarem. Ait enim primò rem ita existentem in intellectu per ideam non esse ens actum, hoc est non esse quid extra intellectum positum, quod verum est; deinde ait etiam eandem non esse fictum quid, sive ens rationis, sed reale aliquid, quod distincte concipitur; quibus verbis omne id quod assumpti admittit: sed addit tamen, quia solum concipitur, & non actu est, (hoc est, quia tantum idea est, & non res extra intellectum posita) concipi quidem, ac causari minime posse, hoc est causa non indigere ut extra intellectum existat, quod fateor: sed sane indiget causa ut concipiatur, & de hac sola quæstio est. Ita si quis habeat in intellectu ideam alicujus machinæ summo artificio excogitatæ, meritò profectò quæri potest quænam ejus ideæ sit causa; neque satisfaciet si quis dicat illam extra intellectum nihil esse, nec proinde posse causari, sed tantum concipi, nihil enim aliud hîc quæritur, quàm quæ sit causa quare concipiatur; neque etiam satisfaciet qui dicet intellectum ipsam esse ejus causam, nempe ut suæ operationis, de hac enim re non dubitatur, sed tantum de causa artificii objectivi quod in ea est. Nam quod hæc idea machinæ tale artificio objectivum contineat potius quàm aliud, hoc profectò habere debet ab aliqua causa; estque idem respectu hujus artificii objectivum, quod respectu ideæ Dei realitas objectiva. Et quidem hujus artificii causa varia potest assignari, vel enim est realis

alis aliqua talis machina prius visa, ad cuius similitudinem idea ista formata est, vel magna Mechanicæ scientia quæ est in illo intellectu, vel forte magna ingenii subtilitas, cuius ope etiam sine prævia scientia potuit illam invenire. Notandumque omne artificium quod in idea illa est tantum objectivè necessariò esse debere in ejus causa, qualiscunque tandem illa sit, vel formaliter, vel eminenter; Et idem etiam de realitate objectiva quæ est in idea Dei esse putandum. In quonam verò hæc ita erit nisi in Deo realiter existente? Sed vidit optimè hæc omnia vir perspicax, ideoque fatetur peti posse, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quàm illam, eique quæstioni respondit primò *de ideis omnibus idem esse quod scripsi de Idea trianguli, nempe etsi forte triangulum nullibi gentium existat, esse tamen ejus determinatam quandam naturam, sive essentiam, sive formam immutabilem, & æternam.* Atque illam ait causam non postulare. Quod tamen non satisfacere satis vidit, etsi enim natura trianguli sit immutabilis & æterna, non tamen ideo minus quærere licet cur ejus idea sit in nobis? ideoque subjunxit, *si tamen mordicus rationem exigerem, esse imperfectionem intellectus nostri, &c.* quâ responsione non aliud videtur significare voluisse, quàm nihil verisimile hæc de re posse responderi ab iis qui à me voluerint dissentire. Neque enim profectò magis probabile est causam cur idea Dei sit in nobis esse imperfectionem intellectus nostri, quàm imperitiam artis mechanicæ esse causam cur machinam aliquam valdè artificiosam potius quàm aliam imperfectiorem imaginemur; nam planè ex adverso, si quis habeat ideam machinæ in qua omne excogitabile artificium contineatur, inde optimè infertur, ideam istam ab aliqua causa profluxisse, in qua omne excogitabile artificium re ipsa existeret, etiam si in ea sit tantum objectivè; eademque ratione cum habeamus in nobis ideam Dei, in qua omnis perfectio cogitabilis continetur, evidentissimè inde concludi potest istam ideam ab aliqua causa pendere, in qua omnis illa perfectio etiam sit, nempe in Deo revera existente. Neque sanè in uno major difficultas quàm in altero appareret, si quemadmodum omnes non sunt periti mechanici, nec idcirco ideas machinarum valdè arti-

artificiosarum habere possunt; ita etiam non haberent omnes eandem facultatem ideam Dei concipiendi; sed quia illa omnium mentibus eodem modo est indita, nec advertimus unquam nobis aliunde quàm à nobismet ipsis advenire, ad naturam nostri intellectus pertinere supponimus. Et quidem non malè, sed aliud quid omittimus quod præcipuè est considerandum, & à quo tota vis, & lux hujus argumenti dependet, nempe quod hæc facultas ideam Dei in se habendi non posset esse in nostro intellectu, si hic intellectus tantum esset ens finitum, ut revera est, nullamque haberet sui causam quæ esset Deus. Ideoque ulterius inquisivi, an ego possem existere, si Deus non existeret, non tam ut diversam à præcedente rationem afferrem, quàm ut eandem ipsam absolutius explicarem.

Hic verò vir nimis officiosus in locum invidiosum me adducit, confert enim meum argumentum cum alio quodam ex S. Thoma, & Aristotele desumptum, ut ita veluti rationem exigat, cur cum eandem quam illi viam essem ingressus, non tamen in omnibus eandem sim secutus: Sed permittat quæso de aliis me tacere, atque eorum tantum quæ ipse scripsi reddere rationem. Primò itaque non desumpsi meum argumentum ex eo quod viderem in sensibilibus esse ordinem, sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia Deum existere multò evidentius esse putavi quàm ullas res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar aliò posse devenire, quàm ad imperfectionem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possim comprehendere quomodo infinitæ tales causæ sibi mutuò ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo quod istud non possim comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere, ut neque ex eo quod non possim etiam comprehendere infinitas divisiones in quantitate finita, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed tantum sequitur intellectum meum, qui est finitus, non capere infinitum. Itaque malui uti pro fundamento meæ rationis existentia mei ipsius, quæ à nulla causarum serie dependet, mihi que tam nota est ut nihil notius esse possit: & de me non tam quæsi à qua causa orbem essem productus, quàm à qua tempore præsentis conserver,

ut ita me ab omni causarum successione liberarem. Deinde non quæsiui quæ sit causa mei, quatenus consto mente & corpore, sed præcisè tantum quatenus sum res cogitans; quod puto non parum ad rem pertinere, nam sic potui longè melius à præjudiciis me liberare, ad naturæ lumen attendere, interrogare meipsum, ac pro certo affirmare nihil in me, cujus nullo modo sim conscius, esse posse; quod planè aliud est quàm si ex eo quod videam me à patre genitum esse, patrem etiam ab avo esse considerarem; & quia in parentum parentes inquirendo non possem progredi in infinitum, ideo ad finem quærendi faciendum statuerem aliquam esse causam primam. Præterea non tantum quæsiui quæ sit causa mei, quatenus sum res cogitans, sed maximè etiam & præcipuè quatenus inter cæteras cogitationes ideam entis summè perfecti in me esse animadverto, ex hoc enim uno tota vis demonstrationis meæ dependet; Primò, quia in illa idea continetur, quid sit Deus, saltem quantum à me potest intelligi; & juxta leges veræ Logicæ, de nullâ unquam re quæri debet *an sit*, nisi prius *quid sit* intelligatur; Secundò quia illa ipsa est quæ mihi dat occasionem examinandi an sim à me, vel ab alio, & defectus meos agnoscendi; ac postremò, illa est quæ docet non modo aliquam esse mei causam, sed præterea etiam in causa illa contineri omnes perfectiones, ac proinde illam Deum esse. Denique non dixi impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; etsi enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hâc quæstione ita esse restringenda; tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse? tum etiam quia lumen naturale non dicit ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectui; nam contra, non propriè habet rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, nec proinde illo est prior: dicit autem profecto lumen naturæ nullam rem existere, de quâ non liceat petere cur existat, si-ve in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habet, cur illa non indigeat, postulare; aded ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam

primam; quinè contra ejus ipsius quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem, & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem. Sed planè admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta, & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope egerit ut existeret neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adeò sit quodammodo sui causa, Deumque talem esse intelligo. Nam quemadmodum etiamsi fuisset ab æterno, ac proinde nihil me prius extitisset, nihilominus quia confidero temporis partes à se mutuo sejungi posse, atque ita ex eo quod jam sim non sequi me mox futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis, non dubitarem illam causam quæ me conservat, *efficientem* appellare: Ita etiamsi Deus nunquam non fuerit, quia tamen ille ipse est qui se reverà conservat, videtur non nimis improprie dici posse *sui causa*. Ubi tamen est notandum, non intelligi conservationem quæ fiat per positivum ullum causæ efficientis influxum, sed tantum quod Dei essentia sit talis ut non possit non semper existere.

Ex quibus facile respondebo ad distinctionem verbi, à *se*, quam doctissimus Theologus monuit esse explicandam; Etsi enim ii qui non nisi ad propriam, & strictam efficientis significationem attendentes cogitant impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, nullumque hîc aliud causæ genus efficienti analogum locum habere animadvertunt, non soleant aliud intelligere cum dicunt aliquid à *se* esse, quàm quod nullam habeat causam; si tamen iidem ipsi ad rem potius quàm ad verba velint attendere, facile advertent negativam verbi à *se* acceptionem à sola intellectus humani imperfectione procedere, nullumque in rebus habere fundamentum: quandam verò aliquam esse positivam, quæ à rerum veritate petita est, & de qua sola meum argumentum processit. Nam si, exempli gratia, quis putet corpus aliquod à *se* esse; fortè non aliud intelligit quàm nullam causam habere: neque hoc ob positivam ullam rationem affirmat, sed negativè tantum, quia nullam ejus causam agnoscit: Atqui hoc imperfectio quædam in eo est, ut facile experietur postea, si consideret partes temporis unas ab aliis non pendere, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur

ad

ad hoc usque tempus à se fuisse, id est, sine causa, hoc sufficere ut etiam in posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti reproducens, tunc enim videns talem potentiam in idea corporis nullam reperiri, statim inde colliges istud à se non esse; sumetque hoc verbum à se positivè. Simili modo cum dicimus Deum à se esse, possumus quidem etiam intelligere istud negativè, ita scilicet ut tantum sensus sit nullam esse ejus causam, sed si prius de causa cur sit, sive cur esse perseveret inquisivimus, attendentesque ad immensam, & incomprehensibilem potentiam quæ in ejus idea continetur, tam exuperantem illam agnovimus ut plane sit causa cur ille esse perseveret, nec alia præter ipsam esse possit, dicimus Deum à se esse, non amplius negativè, sed quam maxime positivè. Quamvis enim dicere non opus sit illum esse causam efficientem sui ipsius, ne forte de verbis disputetur, quia tamen hoc quod à se sit, sive quod ullam à se diversam habeat causam, non à nihilo, sed à reali ejus potentia immensitate esse percipimus, nobis omnino licet cogitare illum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus, ac proinde esse à seipso positivè; licetque etiam unicuique seipsum interrogare an eodem sensu sit à se; cumque nullam in se invenit potentiam quæ sufficiat ad ipsum vel permomentum temporis conservandum, merito concludit se esse ab alio; & quidem ab alio qui sit à se, quia cum de tempore presenti, non de præterito, vel futuro quæstio sit, non potest hinc procedi in infinitum; quinimo etiam hinc addam, quod tamen ante scripsi, nequidem ad secundam ullam causam deveniri, sed omnino illam in quâ tantum potentia est ut rem extra se positam conservet, tanto magis seipsam sua propria potentia conservare, atque adeo à se esse.

Cum autem dicitur omnem limitationem esse à causa, rem quidem veram puto intelligi, sed verbis minus propriis exprimi, difficultatemque non solvi, nam propriè loquendo limitatio est tantum negatio ulterioris perfectionis, quæ negatio non est à causa, sed ipsa res limitata. Etsi autem verum sit rem omnem limitatam esse à causa, per se tamen non patet, sed

aliunde est probandum ; ut enim optimè respondet subtilis Theologus, putari potest rem unamquamque hoc vel illo modo esse limitatam, quia hoc attinet ad ejus naturam, ut est de naturâ trianguli quod non pluribus lineis constet quàm tribus. Per se autem notum mihi videtur omne id quod est, vel esse à causâ, vel à se tanquam à causâ; nam cum non modo existentiam, sed etiam existentiae negationem intelligamus, nihil possumus fingere ita esse à se, ut nulla danda sit ratio cur potius existat quàm non existat, hoc est ut illud à se non debeamus interpretari tanquam à causâ, propter exuperantiam potestatis, quam in uno Deo esse posse facillimè demonstratur.

Quod deinde mihi concedit, etiam si sane dubitationem non admittat, tam parum tamen vulgo consideratur, & tanti est momenti ad omnem philosophiam è tenebris eruendam, ut dum illud autoritate suâ confirmat, me in instituto meo multum juvet.

Prudenter verò hic quærit an clarè, & distinctè cognoscam infinitum, etsi enim objectionem istam prævenire conatus sim, tam sponte tamen unicuique obvia est, ut operæ pretium sit ad illam fusius respondere. Itaque imprimis hic dicam infinitum quâ infinitum est, nullo quidem modo comprehendi, sed nihilominus tamen intelligi, quatenus scilicet clarè, & distinctè intelligere aliquam rem talem esse, ut nulli plane in ea limites possint reperiri, est clarè intelligere illam esse infinitam. Et quidem hic distinguo inter *indefinitum*, & *infinitum*, illudque tantum propriè infinitum appello, in quo nullâ ex parte limites inveniuntur; quo sensu solus Deus est infinitus; illa autem in quibus sub aliquâ tantum ratione finem non agnosco, ut extensio spatii imaginarii, multitudo numerorum, divisibilitas partium, quantitatis, & similia, *indefinita* quidem appello, non autem *infinita*, quia non omni ex parte sine carent. Præterea distinguo inter rationem formalem infiniti, sive infinitatem, & rem quæ est infinita; nam quantum ad infinitatem, etiam si illam intelligamus esse quàm maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet quod in re nullam limitationem advertamus; ipsam verò rem

rem quæ est infinita positivè quidem intelligimus, sed non adæquate, hoc est non totum id quod in ea intelligibile est comprehendimus, sed quemadmodum in mare oculos convertentes, etsi non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimur tamen illud videre: & quidem si eminus respiciamus, ut quasi totum simul oculis complectamur, non videmus nisi confusè, ut etiam confusè imaginamur chiliogonum, cum omnia simul ejus latere complectimur; sed si cominus in aliquam maris partem obtutum defigamus, talis visio esse potest valdè clara & distincta; ut etiam imaginatio chiliogoni, si tantùm ad unum aut alterum ejus latus se extendat. Simili ratione Deum ab humanâ mente capi non posse cum omnibus Theologis concedo; & nequidem etiam distinctè posse cognosci ab iis qui totum simul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo respiciunt; quo sensu dixit S. Thomas loco citato Dei cognitionem sub quâdam tantùm confusione nobis inesse: Qui autem ad singulas ejus perfectiones attendere, illasque non tam capere, quàm ab ipsis capi, & intellectus sui vires omnes in iis contemplandis occupare conantur, illi profectò multo ampliorem facilioremque materiam claræ, & distinctæ cognitiones in eo inveniunt, quàm in ullis rebus creatis. Neque hoc ibi negavit S. Thomas, ut manifestum est ex eo quod articulo sequenti Deum existere demonstrabile esse affirmet. Ego autem ubicunque dixi Deum clarè & distinctè posse cognosci, non nisi de hâc finitâ, & ad modulum ingenii nostri accommodatâ cognitione intellexi. Neque etiam ad veritatem eorum quæ asserui, aliter intelligere opus fuit, ut facile apparebit si advertatur duobus tantùm in locis me hoc dixisse: nempe ubi quæstio erat utrum in idea, quam formamus de Deo, aliquid reale, vel sola rei negato contineatur, ut forte in idea frigoris nihil aliud est quàm negatio caloris; quâ de re nullum dubium esse potest; & ubi asserui existentiam ad rationem Entis summè perfecti non minus pertinere, quam tria latera ad rationem trianguli, quod etiam potest absque adæquatâ Dei cognitione intelligi.

Confert hic rursus unum ex meis argumentis cum alio ex

S. Thomâ, ut me veluti cogat ostendere quæ major vis in uno quam in altero reperiatur: atque hoc videor sine magnâ invidiâ facere posse, quia nec S. Thomas argumento illo usus est tanquam suo, nec idem concludit quod meum, nec denique ulla hîc in re ab Angelico doctore dissentio. Quæritur enim ab ipso, an Deum esse sit per se notum secundum nos, hoc est, an unicuique sit obvium; quod negat, & meritò: Argumentum autem quod sibi objicit ita potest proponi. Intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur id quo majus significari non potest; sed est majus esse in re, & intellectu, quàm esse in intellectu tantum: ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur Deum esse in re, & in intellectu. Vbi est manifestum vitium in formâ, concludi enim tantum debuisset, ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur significari Deum esse in re, & in intellectu, atqui quod verbo significatur, non ideo apparet esse verum. Meum autem argumentum fuit tale. Quod clarè & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, sive essentiam, sive formam, id potest de eâ re cum veritate affirmari; sed postquam satis accuratè investigavimus quid sit *Deus*, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere ut existat; Ergo tunc cum veritate possumus de Deo affirmare quod existat. Vbi saltem conclusio rectè procedit. Sed neque etiam major potest negari, quia jam ante concessum est illud omne quod clarè, & distinctè intelligimus, esse verum: sola minor restat, in qua fateor esse difficultatem non parvam: Primò quia sumus tam assueti in reliquis omnibus existentiam ab essentiâ distinguere, ut non satis advertamus quo pacto ad essentiam Dei, potius quàm aliarum rerum pertineat; ac deinde quia non distinguentes ea quæ ad veram, & immutabilem alicujus rei essentiam pertinent, ab iis quæ non nisi per signum intellectus illi tribuuntur, etiam si satis advertamus existentiam ad Dei essentiam pertinere, non tamen inde concludimus Deum existere, quia nescimus an ejus essentia sit immutabilis, & vera, an tantum à nobis efficta. Sed ut prima hujus difficultatis pars tollatur, est distinguendum inter
 existen-

existentiam possibilem, & necessariam, notandumque in eorum quidem omnium quæ clarè & distinctè intelliguntur conceptu, sive idea, existentiam possibilem contineri, sed nullibi necessariam nisi in sola idea Dei. Qui enim ad hanc diversitatem quæ est inter ideam Dei, & reliquas omnes diligenter attendent, non dubito quin sint percepturi, etiamsi ceteras quidem res nunquam intelligamus nisi tamquam existentes, non tamen inde sequi illas existere, sed tantummodò posse existere; quia non intelligimus necesse esse ut actualis existentia cum aliis ipsarum proprietatibus conjuncta sit; Ex hoc autem quod intelligamus existentiam actualem necessariò, & semper cum reliquis Dei attributis esse conjunctam, sequi omnino Deum existere. Deinde ut altera pars difficultatis tollatur, advertendum est illas ideas quæ non continent veras & immutabiles naturas, sed tantum fictitias, & ab intellectu compositas, ab eodem intellectu non per abstractionem tantum, sed per claram & distinctam operationem dividi posse, adeò ut illa quæ intellectus sic dividere non potest, procul dubio ab ipso non fuerint composita. Ut exempli causa, cum cogito equum alatum, vel leonem actu existentem, vel triangulum quadrato inscriptum, facile intelligo me etiam ex adverso posse cogitare equum non alatum, leonem non existentem, triangulum sine quadrato, & talia; nec proinde illa veras & immutabiles naturas habere. Si vero cogito triangulum, vel quadratum, (de leone aut equo hîc non loquor, quia eorum naturæ nobis non sunt planè perspicuæ) tunc certe quæcunque in idea trianguli contineri deprehendam, ut quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, &c. de triangulo cum veritate affirmabo, & de quadrato quæcunque in idea quadrati reperiam; etsi enim possim intelligere triangulum abstrahendo ab eo quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, non possum tamen de eo id negare per claram & distinctam operationem, hoc est, rectè intelligendo hoc quod dico. Præterea, si considerem triangulum quadrato inscriptum, non ut ea quæ pertinent ad solum triangulum quadrato tribuam, vel triangulo ea quæ pertinent ad quadratum, sed ut ea tantum examinem quæ ex utriusq; conjunctione exurgunt,

non minus vera & immutabilis erit ejus natura, quàm folius quadrati, vel trianguli; atque ideo affirmare licebit quadratum non esse minus duplo trianguli illi inscripti, & similia, quæ ad compositionem hujus figuræ naturam pertinent. Si verò considerem in idea corporis summè perfecti contineri existentiam, quia nempe major perfectio est esse in re, & in intellectu, quàm tantum esse in intellectu, non inde possum concludere corpus illud summè perfectum existere, sed tantummodo posse existere; satis enim animadverto ideam istam ab ipsomet meo intellectu omnes corporeas perfectiones simul jungente fuisse constatam; existentiamque ex aliis corporis perfectionibus non exurgere, quia de illis æquè potest negari, atque affirmari: Quinimo ex eo quod ideam corporis examinando nullam in eo vim esse percipio per quam seipsum producat, sive conservet, rectè concludo existentiam necessariam, de quâ solâ hic est quæstio, non magis ad naturam corporis, quantumvis summè perfecti, pertinere, quàm ad naturam montis pertinet ut vallem non habeat; vel ad naturam trianguli ut angulos habeat majores duobus rectis. Nunc autem si quæramus non de corpore, sed de re, qualiscunque tandem illa sit, quæ habeat omnes eas perfectiones quæ simul esse possunt, an existentia inter illas sit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cum mens nostra quæ finita est non soleat illas nisi separatas considerare, non statim fortasse advertet quam necessariò inter se conjunctæ sint. Atque si attentè examinemus an enti summe potenti competat existentia, & qualis, poterimus clarè & distinctè percipere primò illi saltem competere possibilem existentiam, quemadmodum reliquis omnibus aliis rebus, quarum distincta idea in nobis est, etiam iis quæ per figmentum intellectus componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus illud propriâ suâ vi posse existere, hinc concludemus ipsum revera existere atque ab æterno extitisse; est enim lumine naturali notissimum id quod propriâ suâ vi potest existere, semper existere: Atque ita intelligemus existentiam necessariam in idea entis summe potentis contineri, non per figmentum intellectus, sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis entis, ut existat:

nec

nec non etiam facile percipiemus illud ens summè potens non posse non habere in se omnes alias perfectiones quæ in idea Dei continentur, aded ut illæ absque ullo figmento intellectus, & ex naturâ suâ simul junctæ sint, atque in Deo existant. Quæ sanè omnia manifesta sunt diligenter attendenti; nec differunt ab iis quæ jam ante scripseram, nisi tantum in modo explicationis, quem de industriâ mutavi, ut ingeniorum diversitati servirem. Neque hîc diffitebor hoc argumentum tale esse, ut qui non omnium quæ ad ejus probationem faciunt recordabuntur, facile illud pro sophismate sint habituri, & ideò me initio non nihil dubitasse an illo uti deberem, ne fortè iis qui ipsum noncaperent occasionem darem de reliquis etiam diffidendi. Sed quia duæ tantum sunt viæ per quas possit probari Deum esse, una nempe per effectus, & altera per ipsam ejus essentiam, sive naturam, prioremque in Meditatione tertia pro viribus explanavi, non credidi alteram esse postea prætermittendam.

Quantum attinet ad distinctionem formalem quam doctissimus Theologus affert ex Scoto, breviter dico illam non differre à modali, nec se extendere nisi ad entia incompleta, quæ à completis accuratè distinxit; & sufficere quidem ut unum ab alio distincte, & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; non autem ita distinctè, & seorsim, ut unumquodque tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligamus, sed ad hoc omnino requiri distinctionem realem. Ita, exempli causa, inter motum, & figuram ejusdem corporis, distinctio est formalis, possumque optime motum intelligere absque figurâ, & figuram absque motu, & utrumque abstrahendo à corpore: sed non possum tamen completè intelligere motum absque re in quâ sit motus, nec figuram etiam absque re in quâ sit figura; nec denique fingere motum esse in re, in quâ figura esse non possit, vel figuram in re motus incapaci; Nec eodem modo justitiam absque justo, vel misericordiam absque misericorde intelligo; nec fingere licet illum eundem qui est justus, non posse esse misericordem.

Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent; & vice

versa intelligo mentem esse rem completam; quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quicquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur. Quod omnino fieri non posset, nisi inter mentem & corpus esset distinctio realis.

Hæc sunt viri clarissimi quæ ad amici vestri perofficiosas ingeniosissimasque animadversiones habui respondenda, quibus si nondum ipsi satisfeci, rogo ut eorum quæ vel desiderantur vel errata sunt admoneat: quod si ab ipso per vos impetrem in magni beneficii partem bonam.

O B I E C T I O N E S

S E C U N D Æ .

U^m authorem rerum omnium V. C. adversus novos gigantes asserendum, illiusque demonstrandam existentiam adeò sceleriter aggressus fueris ut deinceps prohi sperare queant nullum esse futurum qui post tuarum meditationum attentam lectionem non fateatur esse numen æternum, à quo singula pendeant, te monitum atque rogatum volumus ut quibusdam locis inferius notatis tantâ luce affulgeas nil ut supersit in opere tuo quod non clarè, si fieri potest, demonstretur. Cum autem à pluribus annis tuum animum ita continuis meditationibus exercueris, ut quæ reliquis dubia perobscuraque videntur certissima tibi sint, eaque forte claro mentis intuitu, veluti prima, præcipuaque naturæ lumina percipias, ea solum hîc advertemus quibus operæ pretium est te clarius, latiusque explicandis atque demonstrandis incumbere: quibus peractis vix est qui possit negare tuas rationes, quas ad majorem Dei Gloriam, & omnium mortalium ingentem fructum inchoasti, vim habere demonstrationum.

I M P R I M I S, memineris te non actu quidem, & revera, sed tantum animi fictione corporum omnium phantasmata pro viribus rejecisse, ut te solam rem cogitantem esse concluderes, ne postea forte concludi posse credas te revera nil esse præ-

ter mentem, aut cogitationem, vel rem cogitantem; quod circa duas primas meditationes solum animadvertimus, in quibus clarè ostendis saltem te esse qui cogitas certum esse: sed tantisper hîc subsistamus; hætenus agnoscis te esse rem cogitantem, sed quid sit res illa cogitans nescis: quid enim si fuerit corpus, quod variis motibus, & occurribus illud faciat quod vocamus cogitationem? licet enim existimes te corpus omne repulisse, in eo decipi potuisti quod te ipsum minimè rejeceris qui sis corpus. Quomodo enim demonstras corpus non posse cogitare? vel motus corporeos non esse ipsam cogitationem? sed & totum tui corporis Systema, quod rejecisse putas, vel aliquæ partes illius, puta cerebri, possunt concurrere ad formando illos motus quos appellamus cogitationes. Sum, inquis, res cogitans; sed qui scis num sis motus corporeus, aut corpus motum?

S E C V N D O, ex idea summi entis, quam à te minime produci posse contendis, audes concludere necessitatem existentiae summi entis, à quo solo possit esse illa idea, quæ tuæ menti obversatur. At verò in nobis ipsis sufficiens reperimus fundamentum, cui solum innixi prædictam ideam formare possumus, licet ens summum non existeret, aut illud existere nesciremus, & nequidem de eo existente cogitarem; nunquid enim video me cogitantum gradum aliquem habere perfectionis? Igitur & aliquos præter me habere similem gradum, unde fundamentum habeo cujuslibet numeri cogitandi, atque adeo gradum perfectionis alteri & alteri gradui superextruendi usque in infinitum; quemadmodum etiam si unicus gradus lucis, aut caloris existeret, novos semper gradus in infinitum usque fingere, & addere possum. Cur simili ratione alicui gradui Entis, quem in me percipio, non possim addere quemlibet alium gradum, & ex omnibus addi possibilibus ideam entis perfecti formare? Sed inquis, effectus nullum gradum perfectionis, seu realitatis potest habere, qui non præcesserit in causa; verum (præterquam quod videmus muscas, & alia animalia, vel etiam plantas produci à sole, pluvia, & terra, in quibus non est vita, quæ nobilior est quolibet gradu merè corporeo, unde

fit ut effectus aliquam realitatem habeat à causa, quæ tamen non sit in causa) illa idea nil est aliud quam ens rationis, quod mente tua cogitante non est nobilius. Præterea nisi doctos inter nutritus esses, sed solus in deserto quopiam totâ virâ degisses, unde scis tibi illam ideam adfuturam? quam ex præconceptis animi meditationibus, libris, mutuis amicorum sermonibus &c. non à sola tua mente, aut à summo ente existente hausisti. Itaque clarius probandum est istam ideam tibi adesse non posse, si non existat summum ens; quod ubi præstiteris, manus omnes damus. Quod autem illa idea veniat ab anticipatis notionibus, inde constare videtur, quod Canadenses, Hurones, & reliqui Sylvestres homines nullam præ se ferant hujuscemodi ideam quam etiam efformare possis ex prævia rerum corporaliū inspectione, adeo ut nil idea tua præter mundum hunc corporeum referat, qui perfectionem omnimodam à te cogitabilem complectatur; ut nondum quidpiam concludas præter Ens corporeum perfectissimum, nisi quidpiam aliud addas quod ad incorporeum seu spirituale nos evehat; Vis addamus te angeli posse (quemadmodum & entis perfectissimi) formare ideam, sed illa idea non efficietur in te ab angelo, quo tamen es imperfectior. Sed nec ideam habes Dei, quemadmodum nec numeri infiniti, aut infinitæ lineæ; quam si possis habere, est tamen numerus ille impossibilis. Adde ideam illam unitatis, & simplicitatis unius perfectionis quæ omnes alias complectatur, fieri tantummodo ab operatione intellectus ratiocinantis, eo modo quo fiunt unitates universales, quæ non sunt in re; se tantum in intellectu, ut constat ex unitate generica, transcendentali, &c.

TERTIO, cum nondum certus sis de illâ Dei existentia, neque tamen te de ullâ re certum esse, vel clarè, & distinctè aliquid te cognoscere posse dicas, nisi prius certo & clarè Deum noveris existere, sequitur te nondum clarè & distinctè scire quod sis res cogitans, cum ex te illa cognitio pendeat à clarâ Dei existentis cognitione, quam nondum probasti locis illis, ubi concludis te clarè nôsse quod sis. Adde atheum clarè, & distinctè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus

bus rectis; quamvis tantum absit ut supponat existentiam Dei, quam plane negat, ex eo quod si existeret, inquit, esset summum ens, summumque bonum, hoc est infinitum; at infinitum in omni genere perfectionem excludit quodlibet aliud, nempe quodlibet ens, & bonum, imo & quodlibet non ens, & malum, cum tamen plura, entia, bona, non entia, & mala sint; cui objectioni te satisfacere debere judicamus, ne quid impiis supersit quod obtendant.

QUARTO, Deum negas posse mentiri, aut decipere, cum tamen non desint Scholastici qui illud affirmant, ut Gabriel, Arminensis, & alii, qui putant Deum absoluta potestate mentiri, hoc est contra suam mentem, & contra id quod decrevit, aliquid hominibus significare, ut cum absque conditione dixit Ninivitis per Prophetam, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*: & cum alia multa dixit quæ tamen minimè contigerunt, quod verba illa menti suæ, aut decreto suo respondere noluerit. Quod si Pharaonem induravit, & obcecavit, in Prophetas mendacii spiritum immisit, unde habes nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se potest erga homines gerere, ut medicus circa ægros, & pater circa filiolos, quos uterque tam sæpe decipiunt, idque sapienter, & cum utilitate? si enim Deus puram nobis ostenderet veritatem, quis eam oculus, quæ mentis acies sustinere valeat?

Quamquam non est necessarium Deum fingere deceptorem, ut in iis quæ te clarè, & distinctè nosse putas decipiaris, cum deceptionis istius causa in te possit esse, licet de ea nequidem cogites; quid enim si tua natura sit ejuscemodi ut semper decipiarur, vel saltem sæpe sæpius? sed unde habes quod in iis quæ clarè & distinctè putas te cognoscere, certum sit te neque decipi, neque posse decipi? quoties enim quempiam experti sumus deceptum fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebat? hoc igitur principium clarè, & distinctè cognitiones ita clarè & distinctè debet explicari, ut nullus probæ mentis possit unquam decipi in iis quæ se clarè, & distinctè scire crediderit, alioqui nullum adhuc certitudinis gradum penes homines, seu apud te possibilem cernimus.

QVINTO, si nunquam aberrat voluntas, aut peccat, cum sequitur claram, & distinctam mentis suæ cognitionem, seque periculo exponat si conceptum intellectus sectetur minime clarum, & distinctum, vide quid inde sequatur, nempe Turcam, aut alium quemlibet non solum non peccare quod non amplectatur religionem Christianam, sed etiam peccare si amplectatur, quippe cujus veritatem neque clarè, neque distinctè cognoscat. Imo si hæc tua regula vera sit, nil ferè licebit amplecti voluntati, cum nil ferè cognoscamus ea claritate, & distinctio- ne quam requiris ad certitudinem nulli dubio obnoxiam. Vide igitur ut cum veritati cupias patrocinari, nimium probes, & evertas, non ædifices.

SIXTO, ubi respondes Theologo, videris aberrare in conclusione, quam ita proponis; quod clarè, & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram, & immutabilem naturam &c. Id de eâ re cum veritate affirmari potest, sed (postquam satis accurate investigavimus quid sit Deus) clarè & distinctè intelligamus ad ejus naturam pertinere ut existat; oporteret concludere, ergo (postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus) cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat. Unde non sequitur, Deum reverè existere, sed tantum existere debere, si illius natura sit possibilis, seu non repugnet; hoc est, non potest concipi Dei natura, seu essentia absque existentia, adeo ut, si sit, reverè existat; quod ad illud argumentum revocatur, quod alii hisce verbis afferunt; si non implicet Deum esse, certum est illum existere, at non implicat illum existere: sed de minori laboratur, quæ est, *sed non implicat*, de quâ veritate adversarii vel se dubitare ajunt, vel illam negant. Præterea, clausula illa tuæ rationis, (*ubi satis clarè & distinctè investigavimus quid sit Deus*) supponitur tanquam vera, quod nondum omnes credunt, cum & ipse fatearis te solum inadæquatè ens infinitum attingere; Idemque planè dicendum de quolibet illius attributo, cum enim quidquid est, in Deo sit prorsus infinitum, quis nisi inadæquatissimè, ut ita loquamur, vel aliquantisper Dei quidpiam mente potest attingere? quomodo igitur satis clarè, & distinctè investigâsti quid sit Deus?

SEPTIMO, nequidem verbulum de mentis humanæ facis immortalitate, quam tamen maximè probare, atque demonstrare debueras adversus illos homines immortalitate indignos, quippe qui eam pernegant, & fortè oderunt. Sed necdum videris satis probâsse distinctionem illius ab omni corpore, uti jam primâ animadversione diximus; cui jam addimus, non ex illâ distinctione à corpore sequi videri illam esse incorruptibilem, seu immortalem; quid enim si illius natura duratione vitæ corporeæ limitata sit, & Deus tantumdem ei virium, & existentiæ solummodò dederit, ut cum vitâ corporeâ desinat.

Hæc sunt, (Vir Clarissime) quæ abs te desideramus illustrari, ut tuarum subtilissimarum, & ut existimamus, verarum meditationum lectio singulis utilissima sit. Quamobrem fuerit operæpretium si ad tuarum solutionum calcem quibusdam definitionibus, postulatis, & axiomatibus præmissis rem totam more geometrico, in quo tantopere versatus es, concludas, ut unico velut intuitu lectoris cujuscunque animum expleas, ac ipso numine divino perfundas.

Responsio ad Secundas Objectiones.

LEGI perlibenter animadversiones quas in exiguum meum de prima Philosophia scriptum fecistis, & vestram erga me benevolentiam, simulque erga Deum pietatem, ejusque gloriæ promovendæ curam ex iis agnosco: nec possum non gaudere, non modò quia meas rationes vestro examine dignas judicâstis, sed etiam quia nihil in ipsas proponitis ad quod non mihi videar satis commodè posse respondere.

IMPRIMIS, admonetis ut meminerim *me non actu, & revera, sed tantum animi fictione corporum phantasmata rejecisse, ut me rem cogitantem esse concluderem, ne forte putem inde sequi me revera nihil esse præter mentem.* Cujus rei satis memorem me fuisse jam testatus sum in secunda meditatione his verbis; *Fortassis verò contingit ut hæc ipsa, quæ sic suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi: nescio, de hæc re jam non disputo, &c.* quibus expressè lectorem monere volui, me nondum ibi quærere an mens à corpore esset distincta,

distincta, sed examinare tantum eas ejus proprietates quarum certam & evidentem cognitionem habere possum. Et quia multas ibi animadverti, non queo sine distinctione admittere id quod postea subjungitis, *metamen nescire quid sit res cogitans*: Etsi enim fatear me nondum scivisse an illa res cogitans esset idem quod corpus, an quid diversum, non ideo fateor me illam non novisse; quis enim ullam unquam rem ita novit ut sciret nihil plane aliud in ea esse quam id ipsum quod cognoscebat? sed quò plura de aliquà re percipimus, eo melius decimur illam nòsse: ita magis novimus illos homines quibus diu conviximus, quam eos quorum tantum faciem videmus, aut nomen audivimus, etsi etiam hi non plane dicantur esse ignoti. Quo sensu existimo me demonstrasse mentem sine iis quæ corpori tribui solent consideratam esse notiozem quàm corpus sine mente spectatum, quod solum ibi intendebam.

Sed video quid innuatis, nempe cum sex tantum Meditationes de primâ philosophiâ scripserim, miraturos esse lectores quod nihil nisi istud quod jam jam dixi, in duabus primis concludatur, illasque idcirco nimis jejunas, & luce publicâ indignas judicatos. Quibus tantum respondeo me non vereri, ne qui reliqua quæ scripsi cum judicio legerint, occasionem habeant suspicandi materiam mihi defuisse; valde autem rationi consentaneum visum esse ut ea que singularem attentionem desiderant & separatim ab aliis sunt consideranda, in singulas Meditationes referrem.

Cum itaque nihil magis conducatur ad firmam rerum cognitionem assequendam quam ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus, etsi libros eâ de re complures ab Academicis, & Scepticis scriptos dudum vidissem, istamque cram-
 bem non sine fastidio recoquerem, non potui tamen non integram meditationem ipsi dare: vellemque ut lectores non modò breve illud tempus quod ad ipsam evolvendam requiritur, sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas in iis de quibus tractat considerandis impenderent, antequam ad reliqua progredierentur: ita enim haud dubiè ex ipsis longe majorem fructum capere possent.

Deinde quia nullas antehac ideas eorum quæ ad mentem pertinent habuimus nisi plane confusas, & cum rerum sensibilibus
 ideis

ideis permixtas, hæcque prima & præcipua ratio fuit cur nulla ex iis quæ de animâ & Deo dicebantur, satis clarè potuerint intelligi, magnum me operæ pretium facturum esse putavi, si docerem quo pacto proprietates, seu qualitates mentis à qualitatibus corporis sint dignoscendæ: quamvis enim jam ante dictum sit à multis, ad res Metaphysicas intelligendas mentem à sensibus esse abducendam, nemo tamen adhuc, quod sciam, quâ ratione id fieri possit ostenderit: vera autem via, & meo iudicio, unica ad id præstandum in secundâ meâ Meditatione continetur, sed quæ talis est ut non sit satis ipsam semel perspexisse, diu terenda est & repetenda, ut totius vitæ consuetudo res intellectuales cum corporeis confundendi contraria paucorum saltem dierum consuetudine easdem distinguendi deleatur. Quæ causa iustissima fuisse mihi videtur, cur de nullâ aliâ re in secundâ istâ Meditatione tractârim.

Præterea verò hîc quæritis quomodo demonstrum corpus non posse cogitare: Sed ignoscite si respondeam nondum me locum dedisse huic quæstioni, cum de ipsâ primum egerim in sextâ Meditatione his verbis. *Satis est quod possim unam rem absque altera clarè, & distinctè intelligere ut certus sim unam ab altera esse diversam, &c.* Et paulò post, *quamvis habeam corpus quod mihi valde arête conjunctum est, quia tamen ex unâ parte claram, & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum res cogitans, non extensa; & ex aliâ parte distinctam ideam corporis quatenus est res extensa, non cogitans, certum est me (hoc est mentem) à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.* Quibus facilè adjungitur, omne id quod potest cogitare est mens, sive vocatur mens sed cum mens & corpus realiter distinguantur, nullum corpus est mens, ergo nullum corpus potest cogitare.

Nec sanè hîc video quid negare possitis; anne sufficere quod unam rem absque altera clarè intelligamus ut agnoscamus illa realiter distingui? Date ergo certius aliquod signum distinctionis realis: nam confido nullum dari posse: quid enim dicitis? an realiter illa distingui quorum utrumlibet absque alio potest existere? Sed rursus queram, unde cognoscatis unam rem absque alia esse posse? Ut enim sit signum distinctionis, debet cognosci. Fortè dicitis

dicetis hoc haberi à sensibus, quia unam rem absente aliâ videtis, aut tangitis, &c. sed sensuum fides incertior est quàm intellectus; & multis modis fieri potest ut una & eadem res sub variis formis, aut pluribus in locis, aut modis apareat, atque ita produabus sumatur. Et denique si recordemini eorum quæ in fine secundæ Meditationis de cerâ dicta sunt, advertetis nequidem ipsa corpora propriè sensu percipi, sed solo intellectu, adeo ut non aliud sit unam rem absque alia sentire, quàm habere ideam unius rei, & intelligere istam ideam non eandem esse cum ideâ alterius. Non autem hoc aliunde potest intelligi quàm ex eo quod una absque alterâ percipiatur; nec potest certò intelligi nisi utriusque rei idea sit clara, & distincta: atque ita istud signum realis, distinctionis ad meum debet reduci, ut sit certum.

Si qui autem negent se habere distinctas ideas mentis & corporis, nihil possum amplius quàm illos rogare ut ad ea quæ in hac secundâ meditatione continentur, satis attendant; & sci-ant opinionem quam habent, si fortè habent, quod partes cerebri concurrant ad formandas cogitationes, non ortam esse ab ullâ positivâ ratione, sed tantùm ex eo quod nunquam experti sint se corpore caruisse, ac non rarò ab ipso in operationibus suis fuerint impediti; eodem modo ac si quis ex eo quod ab infantia compedibus vinctus semper fuisset, existimaret illas compedes esse partem sui corporis, ipsisque sibi opus esse ambulandum.

SECUNDO, cum dicitis *in nobis ipsis sufficiens reperiri fundamentum ad ideam Dei formandam*, nihil à meâ opinione diversum assertis: ipse enim expresse dixi ad finem tertiæ Meditationis *hanc ideam mihi esse innatam, sive non aliunde quàm à meipso mihi advenire*. Concedo etiam *ipsam posse formari, licet ens summum existere nesciremus*: sed non si revera non existeret; nam contrâ monui *omnem vim argumenti in eo esse quod fieri non possit ut facultas ideam istam formandi in me sit nisi à Deo sim creatus*.

Nec urget id quod dicitis de muscis, plantis, &c. ut probetis aliquem gradum perfectionis esse posse in effectu qui non præcessit in causâ, Certum enim est vel nullam esse perfectionem

in animalibus ratione carentibus, quæ non etiam sit in corporibus non animatis; vel si quæ sit, illam ipsis aliunde advenire; nec solem, & pluviam, & terram esse ipsorum causas adæquatas; essetque à ratione valdè alienum si quis ex eo solo quod non agnoscat causam ullam quæ ad generationem muscæ concurrat, habeatque tot gradus perfectionis quot habet musca, cum interim non sit certis nullam esse præter illas quas agnoscit, occasionem inde sumeret dubitandi de re, quæ, ut paulò post fufius dicam, ipso naturali lumine manifesta est.

Quibus addo istud de muscis, cum à rerum materialium consideratione sit desumptum, non posse venire in mentem iis qui meditationes meas sequuti cogitationem à rebus sensibilibus avocabunt ut ordine philosophentur.

Non magis urget quod ideam Dei, quæ in nobis est, ens rationis appelletis, neque enim hoc eo sensu verum est quo per *ens rationis* intelligitur id quod non est, sed eo tantum quo omnis operatio intellectus *ens rationis*, hoc est ens à ratione profectum; atque etiam totus hic mundus ens rationis divinæ, hoc est ens per simplicem actum mentis divinæ creatum, dici potest. Jamque satis variis in locis inculcavi me agere tantum de perfectione, sive realitate ideæ objectivæ, quæ non minus quàm artificium objectivum quod est in idea machinæ alienius valdè ingeniosè excogitatæ, causam exigit in qua revera contineatur illud omne quod in ipsa continetur tantum objectivè.

Nec sanè video quid addi possit ut clarius appareat ideam istam mihi adesse non posse nisi existat summum ens, præterquam ex parte lectoris; ita scilicet ut ad ea quæ jam scripsi diligentius attendendo liberet se præjudiciis, quibus fortè lumen ejus naturale obruitur, & primis notionibus, quibus nihil evidentius, aut verius esse potest, potius quàm opinionibus, obscuris & falsis, sed longo usu menti infixis, credere assuescat.

Quod enim nihil sit in effectu quod non vel simili, vel eminentiori aliquo modo præextiterit in causa, prima notio est, quæ nulla clarior habetur; hæcque vulgaris, à *nihilo nihil fit*, ab eo non differt; quia si concedatur aliquid esse in effectu quod

non fuerit in causa, concedendum etiam est hoc aliquid à nihilo factum esse; nec patet cur nihil non possit esse rei causa, nisi ex eo quod in tali causa non esset idem quod in effectu.

Prima etiam notio est, omnem realitatem, sive perfectionem quæ tantum est objectivè in ideis, vel formaliter, vel eminenter esse debere in earum causis; & huic soli innixa est omnis opinio quam de rerum extra mentem nostram positarum existentia unquam habuimus: unde enim suspicati fuimus illas existere nisi ex eo solo quod ipsarum ideæ per sensus ad mentem nostram pervenirent?

Quod autem aliqua idea sit in nobis entis summè potentis, & perfecti, ac etiam quod hujus ideæ realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis reperitur, clarum fiet iis qui satis attendent, & diu mecum meditabuntur; neque enim id quod ab alterius cogitatione tantum pendet, possum ipsi oscitanti obtrudere. Ex his autem manifestissimè concluditur Deum existere. Sed pro iis quorum lumen naturale tam exiguum est ut non videant primam esse notionem, *quod omnis perfectio quæ est objectivè in idea debeat esse realiter in aliqua ejus causa*, palpabilius adhuc idem demonstravi ex eo quod mens quæ habet istam ideam à se ipsa esse non possit; nec proinde video quid amplius desideretur ut manus detis.

Non etiam urget quod forte ideam quæ mihi Deum repræsentat, *ex præconceptis animi notionibus, libris, mutuis amicorum colloquiis, &c. non à sola mea menti acceperim*. Eodem enim modo procedet argumentum si quæram de iis aliis à quibus dicor illam accepisse, an ipsam habeant à se, an ab alio, ac si de me ipso quærerem; semperque illum à quo primum profluxit Deum esse concludam.

Quod verò hîc admiscetis eam posse efformari ex prævia rerum corporalium inspectione, non verisimilius mihi videtur quàm si diceretis nullam nos audiendi habere facultatem, sed ex solâ colorum visione in sonorum notitiam devenire: plus enim analogiæ, sive paritatis fingi potest inter colores, & sonos, quàm inter res corporeas & Deum. Cumque petitis ut quid addam quod ad ens incorporeum, seu spirituale evehat, nihil possum

possum melius quàm vos ad secundam meam Meditationem remittere, ut saltem aliquem ejus usum esse advertatis; Quid enim hïc una, aut altera periodo præstare possum si longiore ibi oratione ad id unum parata, & in quam non minus industriæ quàm in quicquam aliud quod unquam scripserim mihi videor contulisse, nihil effeci?

Nec obstat quod in ea de mente humana tantum egerim, fateor enim ultro, & libenter ideam quam habemus exempli gratia intellectus divini, non differre ab illa quam habemus nostri intellectus, nisi tantùm ut idea numeri infiniti differt ab idea quaternarii, aut binarii; atque idem esse de singulis Dei attributis quorum aliquod in nobis vestigium agnoscimus. Sed præterea in Deo intelligimus absolutam immensitatem, simplicitatem, unitatem omnia alia attributa complectentem, quæ nullum, planè exemplum habet, sed est, ut ante dixi, *tanquam nota artificis operi suo impressa*, ratione cujus agnoscimus, nihil eorum, quæ particulatim ut in nobis ea percipimus ita etiam in Deo propter defectum intellectus nostri consideramus, univocè illi & nobis convenire; atque etiam dignoscimus ex multis particularibus indefinitis quorum ideas habemus, ut cognitionis indefinitæ, sive infinitæ, item potentiæ, numeri, longitudinis &c. etiam infinitorum, quædam in idea Dei formaliter contineri, ut cognitionem & potentiam, alia tantùm eminenter, ut numerum, & longitudinem; quod sanè non fieret si idea ista nihil aliud esset in nobis quàm figmentum.

Neque etiam tam constanter ab omnibus eodem modo conciperetur: Est enim notatu valdè dignum quod omnes Metaphysici in Dei attributis (iis scilicet quæ per solam humanam rationem cognosci possunt) describendis unanimiter consentiant, adè ut nulla sit res Physica, nulla sensibilis, nulla cujus ideam quam maximè crassam & palpabilem habeamus, de cujus natura non major opinionum diversitas apud Philosophos reperitur.

Nec sanè possent ulli homines in ista idea Dei rectè concipienda aberrare, si tantùm ad Naturam entis summè perfecti vellent attendere: sed qui aliqua alia simul miscent, ex hoc ipso

pugnantia loquuntur, & chimæricam Dei ideam effingentes non immerito postea negant illum Deum, qui per talem ideam repræsentatur, existere. Ita hic cum loquimini de ente corporeo perfectissimo, si nomen perfectissimi absolute sumatis, ut sensus sit rem corpoream esse ens in quo omnes perfectiones reperiantur, pugnantia loquimini; quoniam ipsa natura corporis imperfectiones multas involvit, ut quod corpus sit divisibile in partes, quod unaquæque ejus pars non sit alia, & similes; est enim per se notum majorem perfectionem esse non dividit quam dividi, &c. Si verò intelligatis duntaxat quod perfectissimum est in ratione corporis, hoc non est Deus.

Quod additis de idea Angeli qua sumus imperfectiores, nempe non opus esse ut ipsa ab Angelo in nobis effecta sit, facile concedo, quia ipse in tertia Meditatione jam dixi *illam ex ideis quas habemus Dei & hominis componi posse*. Neque hoc mihi ullo modo adversatur.

Qui autem negant se habere ideam Dei, sed vice illius efformant aliquod idolum, &c. Nomen negant, & rem concedunt; neque enim ego istam ideam puto esse ejusdem naturæ cum imaginibus rerum materialium in phantasiâ depictis, sed esse id tantum quod intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus; & contendo ex hoc solo quod attingam quomodolibet cogitatione, sive intellectu perfectionem aliquam quæ supra me est, putâ ex eo solo quod advertam inter numerandum me non posse ad maximum omnium numerorum devenire, atque inde agnoscam esse aliquid in ratione numerandi quod vires meas excedit, necessariò concludi, non quidem numerum infinitum existere, ut neque etiam illum implicare, ut dicitis sed me istam vim concipiendi majorem numerum esse cogitabilem quam à me unquam possit cogitari, non à meipso, sed ab aliquo alio ente me perfectiore accepisse.

Nec ad rem attinet si conceptus iste numeri indefiniti vocetur idea, vel non vocetur. Ut autem intelligatur quodnam sit illud ens me perfectius, an scilicet sit ipse numerus infinitus realiter existens, an verò aliquid aliud, consideranda sunt
alia

alia omnia, quæ præter vim dandi mihi istam ideam, in eodem à quo proficiscitur esse possunt, & ita inveniatur solus Deus.

Denique cum Deus dicitur esse *incogitabilis*, intelligitur de cogitatione ipsum adæquatè comprehendente, non autem de illa inadæquata quæ in nobis est, & quæ sufficit ad cognoscendum ipsum existere: parumque interest quod idea unitatis omnium Dei perfectionem eodem modo quo universalia Porphyrii efformari dicatur: quamvis profectò in hoc plurimum differt, quod peculiarem quandam & positivam perfectionem in Deo designet, unitas autem generica nihil addat reale singulorum individuorum naturis.

TERTIO, ubi dixi nihil nos certo posse scire nisi prius Deum existere cognoscamus, expressis verbis testatus sum me non loqui nisi de scientia earum conclusionum, *quarum memoria potest recurrere cum non amplius attendimus ad rationes ex quibus ipsas deduximus*. Principiorum enim notitia non solet à dialecticis scientia appellari. Cum autem advertimus nos esse res cogitantes, prima quædam notio est quæ ex nullo syllogismo concluditur; neque etiam cum quis dicit, *ego cogito, ergo sum, sive existo*, existentiam ex cogitatione per syllogismum deducit, sed tanquam rem per se notam simplici mentis intuitu agnoscit, ut patet ex eo quod si eam per syllogismum deduceret, novisse prius debuisset istam majorem, *illud omne quod cogitat est, sive existit*, atqui profectò ipsam potius discit ex eo quòd apud se experiatur fieri non posse ut cogitet nisi existat. Ea enim est natura nostræ mentis ut generales propositiones ex particularium cognitione efformet.

Quod autem *Atheus possit clarè cognoscere trianguli tres angulos aequales esse duobus rectis*, non nego, sed tantum istam ejus cognitionem non esse veram scientiam affirmo, quia nulla cognitio, quæ dubia reddi potest, videtur scientia appellanda; cumque ille supponatur esse atheus, non potest esse certus se non decipi in iis ipsis quæ illi evidentissima videntur, ut satis ostensum est; & quamvis forte dubium istud ipsi non occurrat, potest tamen occurrere, si examinet, vel ab alio proponatur, nec unquam ab eo erit tutus, nisi prius Deum agnoscat.

Nec

Nec refert quòd fortè existimet se habere demonstrationes ad probandum nullum Deum esse, cum enim nullo modo sint veræ, semper illi earum vitia ostendi possunt; & cum hoc fiet, ab opinione dejicietur.

Quod sanè non erit difficile si pro demonstrationibus suis id tantum afferat quod hìc adjecistis, nempe *infinium in omni genere perfectionis excludere quodlibet aliud ens, &c.* Nam primò si quæretur unde sciat exclusionem istam aliorum omnium entium pertinere ad naturam infiniti, nihil habebit quod cum ratione respondeat, quia nec nomine *infiniti* solet aliquid intelligi, quòd existentiam rerum finitarum excludat; nec quicquam scire potest de Natura ejus quod putat nihil esse, nullamque idcirco habere naturam, nisi quod in sola nominis significatione ab aliis recepta continetur. Deinde quid fieret infinità potentia istius imaginarii infiniti, si nihil unquam creare posset? ac denique ex eo quod in nobis nonnullam vim cogitandi advertamus, facile concipimus in aliquo alio vim etiam cogitandi esse posse, istamque majorem quam in nobis: sed quamvis hanc augeri putemus in infinitum, non timebimus, idcirco ne nostra minor fiat. Idemque est de reliquis omnibus, quæ Deo tribuuntur, etiam de potentia modò nullam in nobis nisi Dei voluntati subditam supponamus, ac proinde ille planè infinitus absque ulla rerum creatarum exclusionem potest intelligi.

QUARTO, cum nego Deum mentiri, vel esse deceptorum, puto me cum omnibus Metaphysicis & Theologis qui unquam erunt, aut fuerunt consentire. Nec magis abstant quæ in contrarium attulistis, quàm si negassem Deum irasci, aliisve animi commotionibus esse obnoxium, & objiceretis loca scripturæ in quibus ei humani affectus tribuuntur. Omnibus enim est nota distinctio inter modos loquendi de Deo ad vulgi sensum accommodatos, & veritatem quidem aliquam, sed ut ad homines relatam, continentes, quibus sacræ litteræ uti solent; atque alios magis nudam veritatem, nec ad homines relatam exprimentes, quibus omnes inter philosophandum uti debent; & ego præcipue in Meditationibus meis debui uti, cum nequidem ibi adhuc ullos homines mihi notos esse supponerem, neque etiam meipsum ut constantem

mente

mente & corpore, sed ut mentem solam considerarem. Unde perspicuum est me ibi de mendacio quod verbis exprimitur non fuisse locutum, sed de internâ tantum, & formali malitiâ quæ in deceptione continetur.

Quamvis itaque id quod affertur de Propheta, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*, nequidem verbale fuerit mendacium, sed tantum comminatio, cujus eventus ex conditione pendebat; & cum dicitur *Deum indurasse cor Pharaonis*, vel quid simile, non intelligendum sit ipsum id effecisse positivè, sed tantum negativè, gratiam scilicet efficacem Pharaoni ad se convertendum non largiendo: Nolim tamen reprehendere illos qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod mendacium (qualia sunt illa medicorum, quibus ægrotos decipiunt ut ipsos curent, hoc est in quo desit omnis malitia deceptionis) proferre posse. Quinimò etiam, quod majus est, ab ipso naturali instinctu, qui nobis à Deo tributus est, interdum nos realiter falli videmus, ut cum hydropicus sitit, tunc enim impellitur positivè ad potum à Naturâ, quæ ipsi ad conservationem corporis à Deo est data, cum tamen hæc natura illum fallat, quia potus est ipsi nociturus; sed quâ ratione id cum Dei bonitate, vel veracitate non pugnet, in sextâ Meditatione explicui.

In iis autem quæ sic non possunt explicari, nempe in maxime claris, & accuratis nostris judiciis, quæ si falsa essent, per nulla clariora, nec ope ullius alterius naturalis facultatis possent emendari, planè affirmo nos falli non posse. Cum enim Deus sit summum ens, non potest non esse etiam summum bonum, & verum, atque idcirco repugnat ut quid ab eo sit quod positivè tendat in falsum: atqui cum nihil reale in nobis esse possit quod non ab ipso sit datum, (ut simul cum ejus existentia demonstratum est) realem autem habeamus facultatem ad verum agnoscendum, illudque à falso distinguendum, (ut patet vel ex hoc solo quod nobis insint idæ falsi & veri) nisi hæc facultas in verum tenderet, saltem cum ipsa rectè utimur (hoc est cum nullis nisi clarè & distinctè perceptis assentimur, nullus enim alius rectus ipsius usus fingi potest) merito Deus ejus dator pro deceptore haberetur.

Atque ita videtis postquam Deum existere cognitum est, ne-

cessè esse ut illum fingamus esse deceptorem, si ea quæ clarè & distinctè percipimus in dubium revocare velimus; & quia deceptor fingi non potest, illa omnino pro veris, & certis esse admittenda.

Sed quia hic adverto vos adhuc hæere in dubiis quæ à me in primâ Meditatione proposita, satis accuratè in sequentibus putabam fuisse sublata, exponam hîc iterum fundamentum cui omnis humana certitudo niti posse mihi videtur.

Imprimis statim atque aliquid à nobis rectè percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Hæc autem persuasio si tam firma sit ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos si forte quis fingat illud ipsum, de cuius veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ideo absolute loquendo falsum esse? quid curamus istam falsitatem absolutam, cum illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimus enim persuasionem tam firmam ut nullo modo tolli possit; quæ proinde persuasio idem planè est quod perfectissima certitudo. Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, sive firma, & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis quæ vel minimum obscure, aut confuse percipimus: hæc enim qualiscumque obscuritas satis est causæ ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quæ, quam tumvis clarè, solo sensu percipiuntur, quia sæpe notavimus in sensu errorem posse reperiri, ut cum hydropticus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam: non enim minus clarè; & distinctè illam sic videt, quàm nos ut albam. Superest itaque ut si quæ habeatur, sit tantum de iis quæ clarè ab intellectu percipiuntur.

Ex his autem quædam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam possimus de iis cogitare quin vera esse credamus; ut quod ego dum cogito, existam; quod ea quæ semel facta sunt infecta esse non possint; & talia, de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare

gitare quin simul credamus vera esse, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse hoc est non possumus dubitare.

Nec obstat quòd sepe simus experti alios deceptos fuisse in iis quæ solè clarius se scire credebant: Neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis qui claritatem suæ perceptionis à solo intellectu pertierunt, sed iis tantum qui vel à sensibus, vel à falso aliquo præjudicio ipsam desumpserunt.

Nec obstat etiam si quis fingat illa Deo, vel Angelo apparere esse falsa, quia evidentia nostræ perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus.

Alia sunt quæ quidem etiam clarissimè ab intellectu nostro percipiuntur cum ad rationes ex quibus pendet ipsorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare, sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, quæritur an de his conclusionibus habeatur etiam firma & immutabilis persuasio, quandiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas: hæc enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: Et respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic nôrunt ut intelligant fieri non posse quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in verum: Non autem haberi ab aliis; Hocque in fine quintæ Meditationis tam clarè explicatum est, ut nihil hîc addendum videatur.

QVINTO, miror vos negare voluntatem se exponere periculo, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum; quid enim ipsam certam reddit, si clarè non perceptum sit id quod sectatur? & quis unquam vel Philosophus, vel Theologus, vel tantum homo ratione utens non confessus est, eò minori in errandi periculo nos versari quo clarius aliquid intelligimus, antequàm ipsi assentiamur; atque illos peccare qui causa ignota iudicium ferunt? Nullus autem conceptus dicitur obscurus, vel confusus, nisi quia in ipso aliquid continetur quod est ignotum.

Nec proinde id quod objicitis de fide amplectenda majorem

vim in me habet quam in alios omnes qui unquam rationem humanam excoluerunt: nullamque profecto habet in ulla. Et si enim fides dicatur esse de obscuris, non tamen illud propter quod ipsam amplectimur est obscurum, sed omni naturali luce illustrius. Quippe distinguendum est inter materiam, sive rem ipsam cui assentimur, & rationem formalem quæ movet voluntatem ad assentiendum. Nam in hâc solâ ratione perspicuitatem requirimus: Et quantum ad materiam, nemo unquam negavit illam esse posse obscuram, imo ipsammet obscuritatem: Cum enim iudico obscuritatem ex nostris conceptibus esse tollendam ut absque ullo errandi periculo ipsis assentiri possimus, de hâc ipsâ obscuritate clarum iudicium formo. Deinde notandum est claritatem, sive perspicuitatem, à quâ moveri potest nostra voluntas ad assentiendum, duplicem esse, aliam scilicet à lumine naturali, & aliam à gratiâ divinâ. Iam verò etsi fides vulgo dicatur esse de obscuris, hoc tamen intelligitur tantum de re, sive de materiâ circa quam versatur, non autem quod ratio formalis propter quam rebus fidei assentimur sit obscura: Nam contrâ, hæc ratio formalis consistit in lumine quodam interno, quò à Deo supernaturaliter illustrati confidimus ea quæ credenda proponuntur ab ipso esse revelata, & fieri planè non posse ut ille mentiatur, quod omni naturæ lumine certius est: Et sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.

Nec sanè Turcæ, aliive infideles ex eo peccant cum amplectuntur religionem Christianam, quod rebus obscuris, ut obscuræ sunt, nolint assentiri, sed vel ex eo quod divinæ gratiæ interius illos moventi repugnent, vel quod in aliis peccando se gratiâ reddant indignos. Atque audacter dico infidelem qui omni gratiâ supernaturali destitutus & planè ignorans ea quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideo fore fidelem, sed potius in eo peccaturum, quod ratione suâ non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensit. Nec etiam ii qui me legent, putare poterunt me istud lumen supernaturale non agnovisse, cum valde expressis verbis in ipsâ quartâ Meditatione,

in

in quâ causam falsitatis investigavi, dixerim, *illud intima cogitationis nostræ disponere ad volendum, nec tamen minuere libertatem.*

Cæterum velum ut hîc memineritis me circa ea quæ licet amplecti voluntati, accuratissimè distinxisse inter usum vitæ, & contemplationem veritatis. Nam quod ad usum vitæ attinet, tantum abest ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendum, quin è contra nequidem verisimilia puto esse semper expectanda, sed interdum è multis planè ignotis unum eligendum, nec minus firmiter tenendum, postquam electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valdè perspicuas fuisset electum, ut in dissertatione de Methodo pag. 26. explicui. Ubi autem agitur tantum de contemplatione veritatis, quis negavit unquam ab obscuris, & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam? Quod autem de hâc solâ in Meditationibus meis egerim, tum res ipsa indicat, tum etiam expressis verbis ad finem primæ declaravi, dicendo, *me ibi plus æquo diffidentia indulgere non posse, quandoquidem non rebus agendis sed cognoscendis tantum incumberebam.*

Sexto, ubi reprehenditis conclusionem syllogismi à me facti, videmini ipsimet in ea aberrare; ad conclusionem enim quam vultis, major propositio sic enuntiari debuisset; *quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest cum veritate affirmari ad ejus naturam pertinere*; Atque ita nihil in ipsa præter inutilem tautologiam contineretur; major autem mea fuit talis. *Quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest de eâ re cum veritate affirmari.* Hoc est, si esse animal pertinet ad naturam hominis, potest affirmari hominem esse animal; si habere tres angulos æquales duobus rectis pertinet ad naturam trianguli, potest affirmari triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: Si existere pertinet ad naturam Dei, potest affirmari Deum existere, &c. minor verò hæc fuit. *Atqui pertinet ad naturam Dei quod existat, ex quibus patet esse concludendum ut conclusi, ergo potest de Deo cum veritate affirmari quod existat; Non autem ut vultis, Ergo cum veritate possumus affirmare ad naturam Dei pertinere ut existat.*

Itaque ad utendum exceptione quam subjungitis, neganda vobis fuisset major, & dicendum; id quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, non ideo posse de eâ re affirmari, nisi ejus rei natura sit possibilis, sive non repugnet. Sed videte quæso quàm parum valeat hæc exceptio, vel enim, ut vulgo omnes, per *possibile* intelligitis illud omne quod non repugnat humano conceptui, quo sensu manifestum est Dei naturam, prout ipsam descripsi, esse possibilem, quia nihil in ipsa supposui nisi quod clarè & distinctè perciperemus debere ad illam pertinere, adeo ut conceptui repugnare non possit: vel certè fingitis aliquam aliam possibilitatem ex parte ipsius objecti, quæ nisi cum præcedente conveniat, nunquam ab humano intellectu cognosci potest, ideoque non plus habet virium ad negandam Dei naturam, sive existentiam, quàm ad reliqua omnia, quæ ab hominibus cognoscuntur, evertenda. Pari enim jure quo negatur Dei naturam esse possibilem, quamvis nulla impossibilitas ex parte conceptus reperiatur, sed contra, omnia quæ in isto naturæ divinæ conceptu complectimur ita inter se connexa sint, ut implicare nobis videatur aliquid ex iis ad Deum non pertinere, poterit etiam negari possibile esse ut tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, vel ut ille qui actu cogitat, existat; & longe meliori jure negabitur ulla ex iis quæ sensibus usurpamus vera esse, atque ita omnis humana cognitio, sed absque ullâ ratione, tolleretur.

Quantum ad argumentum quod cum meo confertis, hoc scilicet, *si non implicet Deum existere, certum est illum existere, sed non implicat, ergo &c.* materialiter quidem est verum, sed formaliter est sophisma, in majori enim verbum *implicat* respicit conceptum causæ à quâ Deus esse potest, in minori autem solum conceptum ipsius divinæ existentiae & naturæ, ut patet ex eo quod si negetur major, ita erit probanda. Si Deus nondum existit, implicat ut existat, quia nulla dari potest causa sufficiens ad illum producendum, sed non implicat illum existere, ut assumptum est, ergo, &c. Si verò negetur minor, sic erit dicendum illud non implicat in ejus formali conceptu nihil est quod involvat contradictionem, sed in formali conceptu divinæ existentiae

stentia vel natura nihil est quod involvat contractionem, ergo &c. quæ duo sunt valde diversa. Nam fieri potest ut nihil in aliqua re intelligatur quod impediatur quo minus ipsa possit existere, interimque aliquid intelligatur ex parte causæ quod obstat, quominus producat.

Etsi autem Deum inadæquatè tantum, vel si placet inadæquatissimè concipiamus, hoc non impedit quominus certum sit ejus naturam esse possibilem, siue non implicare. Nec etiam quominus verè affirmare possimus nos satis clarè ipsam investigasse, (quantum scilicet sufficit ad hoc cognoscendum, atque etiam ad cognoscendum existentiam necessariam ad eandem Dei naturam pertinere) omnis enim implicancia, siue impossibilitas in solo nostro conceptu ideas sibi mutuo adversantes male conjungente consistit, nec in ullâ re extra intellectum posita esse potest, quia hoc ipso quod aliquid sit extra intellectum, manifestum est non implicare, sed esse possibile. Oritur autem in nostris conceptibus implicancia ex eo tantum quod sint obsecuri, & confusi, nec ullâ unquam in claris & distinctis esse potest. Ac proinde satis est quod ea pauca quæ de Deo percipimus, clarè & distinctè intelligamus, etsi nullo modo adæquatè; & quod inter cætera advertamus necessariam existentiam in hoc nostro ejus conceptu quantum vis inadæquato contineri, ut affirmemus nos satis clarè investigasse ejus naturam, atque ipsam non implicare.

S E P T I M O, cur de immortalitate animæ nihil scripserim, jam dixi in Synopsi mearum Meditationum; Quod ejus ab omni corpore distinctionem satis probaverim supra ostendi. Quod verò additis *ex distinctione animæ à corpore non sequi ejus immortalitatem; quia nihilominus dici potest illam à Deo talis nature factam esse ut ejus duratio simul cum duratione vite corporeæ finiatur*, fateor à me refelli non posse. Neque enim tantum mihi assumo ut quicquam de iis que à libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio mentem à corpore esse diversam, ipsamq; esse substantiam; corpus autem humanum, quatenus à reliquis corporibus differt, ex solâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus

tibus constare; ac denique mortem corporis à solâ aliquâ, divi-
sione, aut figuræ mutatione pendere: nullumque habemus argumen-
tum, nec exemplum quod persuadeat mortem, sive annihilatio-
nem substantiæ, qualis est mens, sequi debere ex tam levi causâ,
qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quàm modus, & qui-
dem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti:
nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum
quod persuadeat aliquam substantiam posse interiri; quod suffi-
cit ut concludamus mentem, quantum ex naturali philosophiâ
cognosci potest, esse immortalem.

Sed si de absolutâ Dei potestate quærat, an forte decreverit
ut humanæ animæ iisdem temporibus esse desinant quibus corpo-
ra quæ illis adjunxit destruuntur; solius est Dei respondere. Cum-
que jam ipse nobis revelaverit id non futurum, nulla planè, vel
minima est occasio dubitandi.

Supereft jam ut vobis gratias agam quod tam officiosè, & tam
candidè non modò eorum quæ ipsi sensistis, sed etiam eorum quæ
ab obrectatoribus, aut Atheis dici possent, monere me dignati
sitis. Etsi enim nulla videam ex iis quæ proposuistis quæ non jam
ante in Meditationibus vel solvissem, vel exclusissem (nam quan-
tum ad ea quæ de muscis à sole productis, de Canadensibus, de
Ninivitis, de Turcis & similibus attulistis, non possunt venire in
mentem iis qui viam à me monstratam sequuti, omnia quæ à sensi-
bus accepere aliquandiu seponent, ut quid pura & incorrupta ratio
dicet advertant, ideoque ipsa putabam jam satis à me fuisse exclusa)
etsi inquam ita sit, judico tamen has vestras objectiones valdè ad
meum institutum profuturas; vix enim ullos lectores expecto qui
tam accurate ad omnia quæ scripsi velint attendere ut cum ad finem
pervenient, omnium præcedentium recordentur: & quicumque
hoc non agent facile in aliquas dubitationes incurrant, quibus
postea vel videbunt in hâc meâ responsione esse satisfactum, vel
saltem ex eâ occasionem sument veritatem ulterius examinandi.

Quantum denique ad consilium vestrum de meis rationibus mo-
re geometrico proponendis, ut unico velut intuitu à lectore per-
cipi possint, operæ pretium est ut hîc exponam quatenus jam illud
sequutus sim, & quatenus deinceps sequendum putem. Duas res
in

res in modo scribendi Geometrico distinguo, ordinem scilicet, & rationem demonstrandi.

Ordo in eo tantum consistit quod ea quæ prima proponuntur absq; ulla sequentium ope debeant cognosci, & reliqua deinde omnia ita disponi ut ex præcedentibus solis demonstrantur. Atque profectò hunc ordinem quam accuratissimè in Meditationibus meis sequi conatus sum: ejusq; observatio fuit in causa cur de distinctione mentis à corpore non in secunda, sed demum in sexta Meditatione tractàrim, atque alia multa volens & sciens omiserim, quia plurium rerum explicationem requirebant.

Demonstrandi autem ratio duplex est, alia scilicet per analysim, alia per synthesim.

Analysim veram viam ostendit per quam res methodice, & tanquam à priori inventa est, adè ut si lector illam sequi velit, atque ad omnia satis attendere, rem non minus perfectè intelliget, suamque reddet quam si ipsemet illam invenisset. Nihil autem habet quo lectorem minus attentum, aut repugnantem, ad credendum impellat; Nam si vel minimum quid ex iis quæ proponit non advertatur, ejus conclusionum necessitas non apparet, sæpeque multavix attingit, quia satis attendenti perspicua sunt, quæ tamen præcipuè sunt advertenda.

Synthesim è contra per viam oppositam, & tanquam à posteriori quæ sitam (etsi sæpe ipsa probatio sit in hâc magis à priori quam in illâ) clarè quidem id quod conclusum est demonstrat, utiturque longa definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum serie, ut si quid ipsi ex consequentibus negetur, id in antecedentibus contineri statim ostendat, sicque à lectore quantumvis repugnante, ac pertinaci assensionem extorqueat: sed non ut altera satisfacit, nec discere cupientium animos explet, quia modum quo res fuit inventa, non docet.

Hac sola Geometræ veteres in scriptis suis uti solebant, non quod aliam planè ignorarent, sed, quantum judico, quia ipsam tanti faciebant ut sibi solis tanquam arcanum quid reservarent.

Ego verò solam Analysim, quæ vera, & optima via est ad docendum, in Meditationibus meis sum sequutus; sed quantum ad Synthesium, quæ procul dubio ea est, quam hic à me requiritis, etsi

in rebus Geometricis aptissimè post Analysim ponatur, non tamen ad has Metaphysicas tam commodè potest applicari.

Hæc enim differentia est quod primæ notiones, quæ ad res Geometricas demonstrandas præsupponuntur, cum sensuum usu convenientes, facile à quibuscumque admittantur; ideoque nulla est ibi difficultas, nisi in consequentiis ritè deducendis; quod à quibuscumque etiam minus attentis fieri potest, modò tantum præcedentium recordentur: & propositionum minuta distinctio ad hoc est parata, ut facile citari, atque ita vel nolentibus in memoriam reduci possint.

Contrà verò in rebus Metaphysicis de nullâ re magis laboratur quàm de primis notionibus clarè, & distinctè percipiendis: Etsi enim ipsæ ex naturâ suâ non minus notæ, vel etiam notiore, sint quàm illæ quæ à Geometris considerantur, quia tamen iis multa repugnant sensuum præjudicia quibus ab ineunte ætate assuevimus, non nisi à valdè attentis, & meditantibus, mentemque à rebus corporeis; quantum fieri potest; avocantibus perfectè cognoscuntur; atque si solæ ponerentur, facile à contradicendi cupidis negari possent.

Quæ ratio fuit cur Meditationes potius, quam, ut Philosophi, Disputationes, vel, ut Geometræ, Theoremata, & Problemata scripserim, ut nempe hoc ipso testarer nullum mihi esse negotium nisi cum iis qui mecum rem attentè considerare, ac meditari non recusabunt: Etenim vel ex hoc ipso quòd quis ad impugnandam veritatem se accingit, quoniam avocatur se ipsum à rationibus quæ illam persuadent considerandis, ut alias quæ dissuadeant inveniatur, minus redditur idoneus ad ipsam percipiendam.

Forte verò hic aliquis objiciet nullas quidem rationes ad contradicendum esse quarendas, cum scitur veritatem sibi proponi; sed quandiu de hoc dubitatur, meritò rationes omnes in utramque partem expendi, ut quæ firmiores sint cognoscatur, atque me non æquum postulare si meas pro veris admitti velim, antequam fuerint perspectæ, aliasque ipsis repugnantibus considerari prohibeam.

Quod jure quidem diceretur si quæ ex iis, in quibus atten-

tum,

rum, & non repugnantem lectorum desiderio, talia essent, ut illum possent avocare ab aliquibus aliis considerandis, in quibus vel minima esset spes plus veritatis quàm in meis reperiendi. Sed cum inter illa quæ propono, summa de omnibus dubitatio contineatur, nihilque magis commendem quàm ut singula diligentissimè circumspiciantur, nihilque prorsus admittatur nisi quod tam clarè & distinctè fuerit perspectum ut non possimus ei non assentiri: Et è contra non alia sint à quibus lectorum animos cupio avocare, quàm ea quæ nunquam satis examinârunt, nec ab ullâ firmâ ratione, sed à sensibus solis hauserunt, non puto quemquam credere posse in majori se errandi periculo futurum si ea quæ ipsi propono sola consideret, quàm si ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipsis aliquo modo adversantur tenebrasque offundunt (hoc est ad præjudicia sensuum) illam convertat.

Ideoque non modò merito singularem attentionem in lectoribus meis desidero, illumque scribendi modum præ cæteris elegi quo illam quam maximè conciliari posse putavi, & ex quo mihi persuadeo, lectores plus utilitatis esse percepturos quàm ipsimet sint animadversuri; cum è contra ex modo scribendi Synthetico plura sibi videri soleant didicisse quàm revera didicerunt. Sed etiam æquum esse existimo ut illorum qui mecum meditari noluerint, anticipatisque suis opinionibus adhærebunt, judicia quæ de meis ferent prorsus recusem, & tanquam nullius momenti contemnam.

Sed quia novi quàm difficile sit futurum etiam iis qui attendent, & veritatem seriò quærent, totum corpus Meditationum mearum intueri, & simul ipsarum singula membra dignoscere; quæ duo simul existimo esse facienda, ut integer fructus ex iis capiatur, pauca quædam Synthetico stilo hic subjungam, à quibus, ut spero, non nihil juvabuntur modo tamen, si placet, advertant me nec tam multa hic quàm in Meditationibus complecti velle, quia multò prolixior quàm in ipsis esse deberem; nec etiam ea quæ complectar accuratè esse explicaturum, partim ut brevitati studeam, & partim ne quis, hæc sufficere existimans, ipsas Meditationes, ex quibus multò plus utilitatis percipi posse mihi persuadeo, negligentius examinet.

R A T I O N E S D E I

*Existentiã & animã à corpore distinctionem probantes,
more Geometrico disposita.*

D E F I N I T I O N E S.

I.

Cogitationis nomine complector illud omne quod sic in nobis est ut ejus immediate conscius sumus. Ita omnes voluntatis, intellectus, imaginationis & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi *immediate* ad excludenda ea quæ ex iis consequuntur, ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Idea* nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum; adeo ut nihil possim verbis exprimere intelligendo id quod dico, quin ex hoc ipso certum sit in me esse ideam ejus quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasiã depictas ideas voco: imò ipsas hîc nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasiã corporeã, hoc est in parte aliquã cerebri depictæ, sed tantum quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

III. *Per realitatem objectivam idea* intelligo entitatem rei representatæ per ideam, quatenus est in idea; eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum, &c. Nam quæcumque percipimus tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objective.

IV. Eadem dicuntur esse *formaliter* in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis qualia illa percipimus; & *eminenter*, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.

V. Omnis res cui inest immediate, ut in subjecto, sive per quam

quam existit aliquid quod percipimus, hoc est aliqua proprietas sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur *Substantia*. Neque enim ipsius *Substantiæ* præcisè sumptæ aliam habemus ideam quam quod sit res, in quâ formaliter, vel eminenter existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objectivè in aliquâ ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est nullum esse posse nihili reale attributum.

VI. *Substantia*, cui in est immediatè cogitatio, vocatur *Mens*: loquor autem hîc de mente potius quàm de animâ, quoniam animæ nomen est æquivocum, & sæpe pro re corporeâ usurpatur.

VII. *Substantia*, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, & accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis, &c. vocatur *Corpus*. An verò una & eadem *substantia* sit quæ vocatur *Mens*, & *Corpus*, an duæ diversæ postea erit inquirendum.

VIII. *Substantia*, quam summè perfectam esse intelligimus, & in quâ nihil planè concipimus quod aliquem defectum, sive perfectionis, limitationem involvat, *Deus* vocatur.

IX. Cùm quid dicimus in alicujus rei naturâ, sive conceptu contineri, idem est ac si diceremus id de eâ re verum esse, sive de ipsâ posse affirmari.

X. Duæ *substantiæ* realiter distingui dicuntur, cum unaquæque ex ipsis absque alia potest existere.

P O S T U L A T A.

PEto primò ut lectores advertant quàm debiles sint rationes, quas sensibus suis hactenus crediderunt, & quàm incerta sint omnia judicia quæ illis superstruxerunt: Idque tam diu, & tam sæpe apud se revolvant, ut tandem consuetudinem acquirant non amplius ipsis nimium fidendi, hoc enim necesse judico ad certitudinem rerum *Metaphysicarum* percipiendam.

SECUNDO, ut considerent mentem propriam, cunctaq; ejus attributa, de quibus deprehendent se dubitare non posse, quam vis omnia quæ à sensibus suis unquam acceperunt, falsa esse supponant; nec prius illam considerare desistant, quàm ipsam clarè percipiendi

percipiendi, & rebus omnibus corporeis cognitu faciliorem credendi usum sibi compararint.

TERTIO, ut propositiones per se notas, quas apud se inveniunt, quales sunt. *Quòd idem non possit esse simul & non esse. Quòd nihil nequeat esse causa efficiens ullius rei*, & similes diligenter expendant, atque ita perspicuitatem intellectus sibi à naturâ inditam, sed quam sensuum visa quàm maxime turbare solent, & obscurare, puram, atque ab ipsis liberatam exerceant. Hâc enim ratione sequentium Axiomatum veritas ipsis facile innotescet.

QUARTO, ut examinent ideas naturarum, in quibus multorum simul attributorum complexi continetur, qualis est natura trianguli, natura quadrati, vel alterius figuræ; Itemque natura Mentis, natura Corporis, & supra omnes natura Dei, sive entis summe perfecti. Advertantque illa omnia quæ in iis contineri percipimus, vere de ipsis posse affirmari. Ut quia in natura Trianguli continetur, ejus tres angulos æquales esse, duobus rectis; & in natura Corporis, sive rei extensæ continetur divisibilitas (nullam enim rem extensam tam exiguam concipimus, quin illam saltem cogitatione dividere possimus) verum est dicere omnis Trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis, & omne Corpus esse divisibile.

QUINTO, Ut diu, multumque in natura Entis summe perfecti contemplanda immorentur: & inter cætera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantum, sed omninò necessariam contineri. Ex hoc enim solo, & absque ullo discursu cognoscent Deum existere; eritque ipsis non minus per se notum, quàm numerum binarium esse parem, vel ternarium impari, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.

SEXTO, ut perpendendo exempla omnia claræ, & distinctæ perceptionis, itemque obscuræ, & confusæ, quæ in Meditationibus meis recensui, ea quæ clarè cognoscuntur distinguere assuescant, hoc enim facilius exemplis quàm regulis addiscitur; & puto me ibi omnia hujus rei exempla vel explicuisse, vel saltem utcumque attigisse.

SEPTIMO, denique, ut advertentes nullam se unquam in iis quæ clarè perceperunt falsitatem deprehendisse, nullamque è contra veritatem in obscuro tantum comprehensis, nisi casu reperisse, considerent esse à ratione planè alienum propter sola sensuum præjudicia, vel propter hypotheses in quibus aliquid ignoti contineatur, ea quæ à puro intellectu clarè & distinctè percipiuntur in dubium revocate. Ita enim facilè sequentia Axiomata pro veris, & indubitatis admittent. Quanquam sane pleraque ex iis potuissent melius explicari, & instar Theorematum potius quàm Axiomatum proponi debuissent, si accuratior esse voluisssem.

A X I O M A T A.

Sive Communes notiones.

I. **N**ulla res existit de quâ non possit quæri quænam sit causa cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ullâ causâ ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa, sive ratio propter quam nullâ causâ indiget ad existendum.

II. Tempus præsens à proximè præcedenti non pendet, ideoque non minor causa requiritur ad rem conservandam, quàm ad ipsam primum producendam.

III. Nulla res, nec ulla rei perfectior actu existens potest habere *nihil*, sive rem non existentem, pro causa suæ existentiae.

IV. Quidquid est realitatis, sive perfectionis in aliquâ re, est formaliter, vel eminenter in prima, & adæquata ejus causa.

V. Unde etiam sequitur realitatem objectivam idearum nostrarum requirere causam, in quâ eadem ipsa realitas non tantum objectivè, sed formaliter vel eminenter contineatur. Notandumque hoc Axioma tam necessariò esse admittendum, ut ab ipso uno omnium rerum tam sensibilibum, quàm insensibilibum cognitio dependeat: unde enim scimus, exempli causa, cælum existere, an quia illud videmus? at ista visio mentem non attingit, nisi quatenus idea est, idea inquam menti ipsi inhærens, non autem imago in phantasia depicta: Nec ob hanc ideam possu-

mus

mus judicare cœlum existere, nisi quia omnis idea causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem; quam causam judicamus esse ipsum cœlum, & sic de ceteris.

VI. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis. Nam substantia plus habet realitatis, quàm accidens vel modus; & substantia infinita quàm finita; ideoque etiam plus est realitatis objectivæ in idea substantiæ, quàm accidentis; & in idea substantiæ, infinitæ, quàm in idea finitæ.

VII. Rei cogitantis voluntas fertur, voluntariè quidem, & liberè, (hoc enim est de essentiâ voluntatis) sed nihilominus infallibiliter in bonum sibi clarè cognitum, ideoque si nõrit aliquas perfectiones quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in suâ potestate.

VIII. Quod potest efficere id quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id quod minus.

IX. Majus est creare, vel conservare substantiam quàm attributa, sive proprietates substantiæ; non autem majus est idem creare, quàm conservare, ut jam dictum est.

X. In omni rei idea, sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis; nempe continetur existentia possibilis, sive contingens in conceptu rei limitatæ; sed necessaria, & perfecta in conceptu entis summe perfecti.

P R O P O S I T I O I.

Dei existentia ex solâ ejus naturæ consideratione cognoscitur

D E M O N S T R A T I O.

Idem est dicere aliquid in rei alicujus naturâ, sive conceptu contineri, ac dicere id ipsum de eâ re esse verum (per def. 9.) atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per axio. 10.) ergo verum est de Deo dicere necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, de quo jam supra ad objectionem sextam: ejusque conclusio per se nota esse potest iis qui à præjudiciis sunt liberi, ut dictum est Postulato quinto; sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quæremus.

P R O-

PROPOSITIO II.

Dei existentia ex eo solo quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.

DEMONSTRATIO.

Realitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam in quâ eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formaliter, vel eminenter contineatur; (per ax. 5.) habemus autem ideam Dei (per def. 2. & 8.) hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis continetur (per ax. 6.) nec in ullo alio præterquam in ipso Deo potest contineri, (per def. 8.) ergo hæc idea Dei, quæ in nobis est, requirit Deum pro causa, Deusque proinde existit (per ax. 3.)

PROPOSITIO III.

Dei existentia demonstratur etiam ex eo quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.

DEMONSTRATIO.

Si vim haberem me ipsum conservandi, tanto magis haberem etiam vim mihi dandi perfectiones quæ mihi desunt (per ax. 8. & 9.) illæ enim sunt tantum attributa substantiæ, ego autem sum substantia, sed non habeo vim mihi dandi istas perfectiones, alioqui enim jam ipsas haberem (per ax. 7.) ergo non habeo vim meipsum conservandi. Deinde.

Non possum existere quin conservor quandiu existo, sive à me ipso, siquidem habeam istam vim, sive ab alio qui illam habet, (per ax. 1. & 2.) atqui existo, & tamen non habeo vim meipsum conservandi, ut jam jam probatum est, ergo ab alio conservor. Præterea, ille à quo conservor, habet in se formaliter, vel eminenter id omne quod in me est, (per ax. 4.) in me autem est perceptio multarum perfectionum quæ mihi desunt, simulque ideæ Dei, (per def. 2. & 8.) ergo est etiam in illo, à quo conservor, earundem perfectionum perceptio. Denique, ille idem non potest habere perceptionem ullarum perfectionum

○

quæ

quæ ipsi desint, sive quas in se non habeat formaliter, vel eminenter, (per ax. 7.) cum enim habeat vim me conservandi, ut jam dictum est, tanto magis haberent vim sibi ipsas dandi, si desissent, (per. ax. 8. & 9.) habet autem perceptionem earum omnium quas mihi desse, atque in solo Deo esse posse concipio, ut mox probatum est, ergo illas formaliter, vel eminenter in se habet, atque ita est Deus.

C O R O L A R I U M.

*Creavit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt :
in superque potest efficere id omne quod clarè percipi-
mus, prout id ipsum percipimus.*

D E M O N S T R A T I O.

HÆc omnia clarè sequuntur ex præcedenti propositione, in ipsa enim Deum existere ex eo probatum est, quod debeat aliquis existere in quo formaliter, vel eminenter sint omnes perfectiones quarum idea aliqua est nobis, est autem in nobis idea tantæ alicujus potentiæ, ut ab illo solo, in quo ipsa est, cælum & terra, &c. creata sint & alia etiam omnia quæ à me ut possibile intelliguntur ab eodem fieri possint: ergo simul cum Dei existentia hæc etiam omnia de ipso probata sunt.

P R O P O S I T I O I V.

Mens & corpus realiter distinguuntur.

D E M O N S T R A T I O.

Quidquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus, (per coroll. præcedens) sed clarè percipimus mentem, hoc est, substantiam cogitantem, absque corpore, hoc est, absque substantiâ aliquâ extensâ, (per post. 2.) & vice versa corpus absque mente, (ut facile omnes concedunt) ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam vero Substantiæ quæ esse possunt una absque aliâ realiter

ter distinguuntur, (per def. 10.) atqui mens, & corpus sunt Substantiæ, (per def. 5. 6. & 7.) quæ una absque aliâ esse possunt, (ut mox probatum est) ergo mens & corpus realiter distinguuntur.

Notandumque me hîc usum esse divîna potentia pro medio, non quod extraordinariâ aliquâ vi opus sit ad mentem à corpore separandam, sed quia cum de solo Deo in præcedentibus egerim, non aliud habui quo uti possem: nec refert à quâ potentia duæ res separentur, ut ipsas realiter distinctas esse cognoscamus.

O B I E C T I O N E S
T E R T I Æ

Cum Responsionibus Authoris.

*Ad Meditationem primam de iis quæ dubium
revocari possunt.*

O B J E C T I O P R I M A.

Satis constat ex iis quæ dicta sunt in hac Meditatione nullum esse *νεπισημον* quo somnia nostra à vigiliâ, &ensione verâ dignoscantur; & propterea phantasmata quæ vigilantes, & sentientes habemus, non esse accedentia objectis externis inherentia, neque argumento esse talia objecta externa omnino existere. Ideoque si sensus nostros sine aliâ ratiocinatione sequamur, meritò dubitabimus an aliquid existat, nec ne. Veritatem ergo hujus Meditationis agnoscimus. Sed quoniam de eadem incertitudine sensibilibus disputavit Plato, & alii antiquorum Philosophorum; & vulgò observatur difficultas dignoscendi vigiliam ab insomniis, nolim excellentissimum authorem novarum speculationum illa vetera publicare.

Dubitandi ratione quæ hîc à Philosopho admittuntur ut veræ non à me nisi tanquam verisimiles fuere propositæ : iisque usus sum, non ut pro novis venditarem, sed partim ut lectorum animos prepararem ad res intellectuales considerandas, illasque à corporeis distinguendas, ad quod omninò necessariæ mihi videntur, partim ut ad ipsas in sequentibus Meditationibus responderem; & partim etiam ut ostenderem quàm firmæ sint veritates quas postea propono, quando quidem ab istis Metaphysicis dubitationibus labefactari non possunt. Itaque nullam ex earum recensione laudem quæsiui; sed non puto me magis ipsas omittere potuisse, quàm Medicinæ scriptor morbi descriptionem, cujus curandi methodum vult docere.

O B I E C T I O I I .

Ad Meditationem secundam.

De Natura mentis hamane.

*S*um res cogitans; rectè. Nam ex eo quod cogito, sive phantasma habeo; sive vigilans, sive somnians, colligitur quod sum cogitans, idem enim significant *cogito, & sum cogitans*. Ex eo quod sum cogitans, sequitur, *Ego sum*, quia id quod cogitat non est nihil. Sed ubi subjungit, hoc est, *mens, animus, intellectus, ratio*, oritur dubitatio. Non enim videtur recta argumentatio, dicere, *ego sum cogitans, ergo sum cogitatio*; neque, *ego sum intelligens, ergo sum intellectus*. Nam eodem modo possem dicere, *sum ambulans, ergo sum ambulatio*. Sumit ergo D. Cartesius idem esse rem intelligentem, & intellectionem, quæ est actus intelligentis; vel saltem idem esse rem intelligentem, & intellectum, qui est potentia intelligentis. Omnes tamen Philosophi distinguunt subjectum à suis facultatibus, & actibus, hoc est, à suis proprietatibus, & essentiis, aliud enim est ipsum *ens*, aliud est ejus *essentia*; potest ergo esse ut res cogitans sit subjectum mentis, rationis, vel intellectus, ideoque corporeum aliquid, cujus contrarium sumitur, non probatur, est tamen hæc illatio fundamentum conclusionis quam videtur velle D. C. stabilire.

Ibidem, *novi me existere, quæro quis sim ego quem novi, certissimum est hujus sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi.*

Certissimum est notitiam hujus propositionis, *Ego existo*, pendere ab hæc, *ego cogito*, ut rectè ipse nos docuit: sed unde nobis est notitia hujus, *Ego cogito*? certè non ab alio quàm ab hoc, quod non possumus concipere actum quemcumque sine subjecto suo, veluti saltare sine saltante, scire sine sciente, cogitare sine cogitante.

Atque hinc videtur sequi rem cogitantem esse corporum quid, subjecta enim omnium actuum videntur intelligi solummodò sub ratione corporea, sive sub ratione materiæ, ut ostendit ipse post in exemplo ceræ, quæ mutatis colore, duritie, figura, & cæteris actibus, intelligitur tamen semper eadem res, hoc est eadem materia tot mutationibus subjecta; non autem colligitur me cogitare per aliam cogitationem; quamvis enim aliquis cogitare potest se cogitasse, (quæ cogitatio nihil aliud est quàm meminisse) tamen omnino est impossibile cogitare se cogitare, sicut nec scire se scire, esset enim interrogatio infinita, unde scis te scire, te scire, te scire.

Quoniam igitur notitia hujus propositionis, *ego existo*, pendet à notitia hujus, *ego cogito*; & notitia hujus, ex eo quod non possumus separare cogitationem à materiâ cogitante, videtur inferendum potius rem cogitantem esse materialem quàm immaterialem.

RESPONSIO.

Ubi dixi *hoc est mens, animus, intellectus, ratio, &c.* non intellexi per ista nomina solas facultates, sed res facultate cogitandi præditas, ut per duo priora vulgè intelligitur ab omnibus; & per duo posteriora frequenter: hocque tam expresse, torque in locis explicui ut nullus videatur fuisse dubitandi locus.

Neque hîc est paritas inter ambulationem, & cogitationem, quia ambulatio sumi tantum solet pro actione ipsa; cogitatio interdum pro actione, interdum pro facultate, interdum pro re in quâ est facultas.

Nec dico idem esse rem intelligentem & intellectionem, nec quidem rem intelligentem, & intellectum, si sumatur intellectus pro facultate, sed tantum quando sumitur pro re ipsa quæ intelligit. Fateor autem ultro me ad rem, sive substantiam, quam volebam exuere omnibus iis quæ ad ipsam non pertinent significandam, usum fuisse verbis quammaxime potui abstractis ut contra hic Philosophus utitur vocibus quammaximè concretis, nempe *subjecti, materia, & corporis*, ad istam rem cogitantem significandam, ne patiatur ipsam à corpore divelli.

Nec vereor ne cui videatur iste ejus modus plura simul conjungendi aptior ad veritatem inveniendam, quàm meus, quo singula quammaxime possum distinguo. Sed o mittamus verba, loquamur de re.

Potes, inquit, *esse ut res cogitans sit corporeum aliquid cujus contrarium sumitur, non probatur.* Imo contrarium non assumpsi, nec ullo modo eo usus pro fundamento, sed planè indeterminatum reliqui usque ad sextam Meditationem in quâ probatur.

Deinde rectè dicit nos non posse concipere actum ullum sine *subjecto suo*, ut cogitationem sine re cogitante, quia id quod cogitat non est nihil: sed absque ullâ ratione, & contra omnem loquendi usum, omnem quæ logicam addit, *hinc videri sequi rem cogitantem esse corporeum quid: subjecta enim omnium actuum intelliguntur quidem sub ratione substantia*, (vel etiam si lubet sub ratione materia, nempe Metaphysicæ) non autem idcirco sub ratione corporum.

Sed & logici, & vulgò omnes dicere solent substantias alias esse spirituales, alias corporeas. Nec aliud probavi exemplo ceræ, nisi tantum, colorem, duritiem, figuram, non pertinere ad rationem formalem ipsius ceræ. Nec etiam de ratione formali mentis, nec quidem de ratione formali corporis ibi egi.

Neque ad rem pertinet quod hic Philosophus dicat unam cogitationem non posse esse subjectum alterius cogitationis, quis enim unquam præter ipsum hoc finxit? sed ut rem ipsam paucis explicem, certum est cogitationem non posse esse sine re cogitante, nec omnino ullum actum, sive ullum accidens
sine

sine substantia cui insit: Cùm autem substantiam non immediate per ipsam cognoscamus, sed per hoc tantum quod sit subiectum quorundam actuum, valde rationi consentaneum est, & usus jubet, ut illas substantias quas agnoscimus esse subiecta planè diversorum actuum, sive accidentium, diversis nominibus appellemus; atque ut postea utrum illa diversa nomina res diversas, vel unam & eandem significant, examinemus. Sunt autem actus quidam quos vocamus corporeos, ut magnitudo, figura, motus, & alia omnia quæ absque locali extensione cogitari non possunt: atque substantiam, cui illi insunt, vocamus *corpus*, nec fingi potest alia esse substantia quæ sit subiectum figuræ, alia quæ sit subiectum motus localis, &c. quia omnes illi actus conveniunt sub unâ communi ratione extensionis: sunt deinde alii actus, quos vocamus *cogitativos*, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, &c. qui omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis, sive conscientiæ conveniunt: atque substantiam cui insunt dicimus esse rem cogitantem, sive mentem, sive alio quo vis nomine, modò ne ipsam cum substantiâ corporeâ confundamus, quoniam actus cogitativi nullam cum actibus corporeis habent affinitatem, & cogitatio, quæ est ipsarum ratio communis toto genere differt ab extensione quæ est ratio communis aliorum. Postquam verò duos distinctos conceptus istarum duarum substantiarum formavimus, facile est ex dictis in sexta Meditatione cognoscere an una & eadem sint, an diversæ.

O B I E C T I O I I I.

Quid ergo est quod à me à cogitatione distinguatur? quid, quod à me ipso separatim dici potest?

Fortè respondebit aliquis huic quæstioni; à me cogitatione distinguor ipse ego qui cogito: & à me, non separatam quidem, sed diversam esse meam, cogitationem, eo modo, quo (ut ante dictum est) distinguitur saltatio à saltante: quod si D. C. ostenderit idem esse eum qui intelligit, & intellectum, recidemus in modum loquendi Scholasticum; Intellectus intelligit, visus videt, voluntas vult, & per analogiam optimam, ambulatio, vel saltem facultas ambulandi ambulabit. Quæ omnia obscura

scura impropria, & perspicuitate solita Domini Des Cartes indignissima,

R E S P O N S I O.

Non nego me, qui cogito, distinguì à mea cogitatione, ut rem à modo, sed ubi quero, *quid ergo est quod à meâ cogitatione distinguatur*, hoc intelligo de variis cogitandi modis ibi recensitis, non de meâ substantiâ: & ubi addo, *quid quod à me ipso separatum dici possit*, significo tantùm illos omnes cogitandi modos mihi inesse; nec video quid hîc dubii vel obscuritatis fingi possit.

O B I E C T I O I V.

*S*uperest igitur ut concedam, me ne imaginâri quidem quid sit hæc cera, sed sola mente concipere.

Differentia magna est inter imaginâri, hoc est, ideam aliquam habere, & mente concipere, hoc est, ratiocinando colligere rem aliquam esse, vel rem aliquam existere. Sed non explicuit nobis D. C. in quo differunt. Veteres quoque Peripatetici docuerunt satis clarè non percipi substantiam sensibus, sed colligi rationibus.

Quid jam dicimus, si forte ratiocinatio nihil aliud sit quàm copulatio, & concatenatio nominum, sive appellationum per verbum hoc est? unde colligimus ratione nihil omninò de Naturâ rerum, sed de earum appellationibus, nimirum utrum copulemus rerum nomina secundum pacta (quæ arbitrio nostro fecimus circa ipsarum significationes) vel non. Si hoc sit, sicut esse potest, ratiocinatio dependebit à nominibus, nomina ab imaginatione, & imaginatio forte, sicut sentio, ab organorum corporeorum motu, & sic mens nihil aliud erit, præterquam motus in partibus quibusdam corporis organici.

R E S P O N S I O.

Differentiam inter imaginationem, & puræ mentis conceptum hîc explicui, ut in exemplo enumerans quænam sint in cera quæ

quæ imaginamur, & quænam quæ solâ mente concipimus; sed & alibi explicui quo pacto unam & eandem rem, puta pentagonum, aliter intelligamus, & aliter imaginemur: est autem in ratiocinatione copulatio non nominum, sed rerum nominibus significatarum; mirorque alicui contrarium venire posse in mentem. Quis enim dubitat quin Gallus, & Germanus eadem planè iisdem de rebus possint ratiocinari, cum tamen verba concipiant planè diversa? & nunquid Philosophus seipsum condemnat cum loquitur de pactis quæ arbitrio nostro fecimus circa verborum significationes? Si enim admittit aliquid verbis significari, quare non vult ratiocinationes nostras esse de hoc aliquid quod significatur potius quàm de solis verbis? Ac certe eodem jure quo concludit mentem esse motum, possiet etiam concludere terram esse cœlum, vel quidquid aliud ipsi placuerit.

O B I E C T I O V.

Ad Meditationem tertiam.

D E D E O

Quædam ex his (scilicet cogitationibus humanis) tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit idea nomen, ut cum hominem, vel Chimæram, vel Cœlum, vel Angelum, vel Deum cogito.

Cum hominem cogito, agnosco ideam, sive imaginem constitutam ex figurâ, & colore, de quâ possum dubitare, an sit hominis similitudo, vel non. Similiter cum cogito cœlum. Cum Chimæram cogito, agnosco ideam, sive imaginem, de quâ possum dubitare, an sit similitudo alicujus animalis, non existentis, sed quod existere possit, vel extiterit alio tempore, vel non.

Cæterum cogitanti Angelum obversatur animo aliquando imago flammæ, aliquando puelli formosi alati, de quâ certus mihi videor esse quod non habet similitudinem Angeli, neque ergo esse eam Angeli ideam, sed credens esse creaturas aliquas Deo ministrantes, invisibiles, & immateriales, rei creditæ, vel suppositæ nomen imponimus Angelum, cum tamen idea, sub quâ Angelum imaginor, sit composita ex ideis rerum visibilium.

Eodem modo ad nomen venerandum Dei, nullam Dei habemus

mus imaginem, sive ideam, ideoque prohibemur Deum sub imagine adorare, ne illum, qui inconceptibilis est, videamur nobis concipere.

Videtur ergò nullam esse in nobis Dei ideam, Sed sicut cæcus natus, sapius igni admotus, & sentiens se calere, agnoscit esse aliquid, à quo calefactus est; audiensque illud appellari ignem, concludit ignem existere, nec tamen qualis figuræ, aut coloris ignis sit cognoscit, vel ullam omnino ignis ideam, vel imaginem animo obversantem habet.

Itaque homo cognoscens debere esse causam aliquam suarum imaginum, vel idearum, & causæ illius aliam causam priorem, & sic continuo, deducitur tandem ad finem, sive suppositionem alicujus causæ æternæ, quæ quia nunquam cœpit esse, causam se habere priorem non potest, necessàrio aliquid æternum existere concludit; nec tamen ideam ullam habet, quam possit dicere esse ideam æterni illius, sed rem creditam, vel agnitam nominat, sive appellat Deum.

Jam quoniam expositione hæc, quod habemus ideam Dei in animâ nostrâ procedit D. C. ad probationem hujus Theorematis, quod Deus (id est summè potens, sapiens, mundi creator) existat, oportuit illam ideam Dei melius explicari, & non modò inde deducere ipsius existentiam; sed etiam mundi creationem.

R E S P O N S I O.

Hic nomine ideæ vult tantum intelligi imagines rerum materialium in phantasiâ corporeâ depictas, quo positio facile illi est probare nullam Angeli, nec Dei propriam ideam esse posse; atqui ego passim ubique, ac præcipuè hoc ipso in loco, ostendo me nomen ideæ sumere pro omni eo quod immediate à mente percipitur, adè ut cum volo, & timeo, quia simul percipio me velle, & timere, ipsa volitio, & timor inter ideas à me numerentur, ususque sum hoc nomine, quia jam tritum erat à Philosophis ad formas perceptionum mentis divinæ significandas, quamvis nullam in Deo phantasiâ agnoscamus; & nullum aptius habebam. Satis autem puto me explicuisse ideam Dei pro iis qui ad meum sensum volunt attendere, sed pro iis qui
mea

mea verba malunt aliter quàm ego intelligere, nunquam possem fatis. Quod denique hic additur de mundi creatione, planè est à quæstione alienum.

O B I E C T I O V I.

Alia verò (cogitationes) alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subiectum meæ cogitationis apprehendo. Sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector, & ex his alia voluntates sive affectus, alia autem iudicia appellantur.

Cum quis vult, vel timet, habet quidem imaginem rei quam timet, & actionis quam vult, sed quid amplius volens, vel timens cogitatione complectitur non explicatur. Et si quidem timor sit cogitatio, non video quo modo potest esse alia, quàm cogitatio rei quam quis timet. Quid enim est timor irruentis leonis aliud, quàm idea irruentis leonis, & effectus (quem talis idea generat in corde) quo timens inducitur ad motum animalium illum, quem vocamus fugam. Jam motus hic fugæ non est cogitatio, quare remanet non esse in timore aliam cogitationem præter illam quæ consistit in similitudine rei: idem dici posset de voluntate.

Præterea affirmatio, & negatio non sunt sine voce, & appellationibus, ita ut animantia bruta non possint affirmare, neque negare, ne cogitatione quidem, ideòque neque judicare; at tamen cogitatio similis potest esse in homine, & bestia. Nam cum affirmamus hominem currere, non habemus aliam cogitationem ab eà quam habet canis videns currentem Dominum suum: nihil igitur addit affirmatio, vel negatio cogitationibus simplicibus, nisi fortè cogitationem quòd nomina, ex quibus constat affirmatio, sint nomina ejusdem rei in affirmante: quod non est complecti cogitatione plus quàm rei similitudinem, sed eandem similitudinem bis.

R E S P O N S I O.

Per se notum est aliud esse videre leonem & simul illum timere,

mere, quàm tantùm illum videre: item aliud esse videre hominem currentem, quàm sibi ipsi affirmare, se illum videre quod fit sine voce. Nihilque hîc animadverto quod egeat responsione.

O B I E C T I O V I I.

*S*upereſt ut examinem, qua ratione ideam iſtam à Deo accepi, neque enim illam ſenſibus hauſi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut ſolent rerum ſenſibilium idea, cum ipſa res externis ſenſuum organis occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam à me efficta eſt, nam nihil ab ea detrabere, nihil illi ſuperaddere planè poſſum, ac proinde ſupereſt ut mihi ſit innata, quemadmodum etiam mihi eſt innata idea mei ipſius.

Si non detur Dei idea (non autem probatur dari) quemadmodum non dari videtur, tota hæc collabitur diſquiſitio. Præterea idea mei ipſius mihi oritur (ſi corpus meum ſpectatur) ex viſione; ſi anima, nulla omnino animæ eſt idea, ſed ratione colligimus eſſe aliquid internum corpori humano, quod ei motum impertit animale, quo ſentit, & movetur, atque hoc quidquid eſt, ſine ideâ vocamus animam.

R E S P O N S I O.

Si detur Dei idea (ut manifeſtum eſt illam dari) tota hæc collabitur objectio; cumque additur non dari animæ ideam, ſed ratione colligi, idem eſt ac ſi diceretur non dari ejus imaginem in phantaſiâ depictam, ſed dari tamen illud quod ego ideam vocavi.

O B I E C T I O V I I I.

*A*liam vero ſolis ideam, ex rationibus aſtronomicis deſumptam, hoc eſt, ex notionibus quibuſdam mihi innatis elicitam. Solis idea unica uno tempore videtur eſſe, ſive ſpectetur oculis, ſive ratiocinatione intelligatur eſſe multoties major quàm videtur; Nam hæc altera non eſt idea ſolis, ſed collectio per argumenta, ideam ſolis multoties fore majorem, ſi multò propius ſpectaretur.

Verum

Verum diversis temporibus diversæ possunt esse solis ideæ, ut si uno tempore nudo oculo, alio tubo optico spectetur: sed rationes Astronomiæ non reddunt ideam solis majorem, vel minorem, docent potius ideam sensibilem fallacem esse.

R E S P O N S I O.

Hic quoque quod dicitur non esse idea solis, & tamen describitur, est idipsum quod ego ideam voco.

O B I E C T I O X I.

Nam procul dubio illa ideæ, quæ substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quàm ille quæ tantum modos, sive accidentia representant. Et rursus illa per quam summum aliquem Deum, æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem rerumque omnium quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profecto realitatis objectivæ in se habet, quàm illa per quas finita substantiæ exhibentur.

Notavi sæpius ante, neque Dei neque animæ dari ullam ideam; addo jam neque substantiæ; substantia enim (ut quæ est materia subjecta accidentibus, & mutationibus) solâ ratiocinatione evincitur, nec tamen concipitur, aut ideam ullam nobis exhibet; hoc si verum sit, quomodo dici potest ideam, quæ substantias mihi exhibent, majus aliquid esse, & plus habere realitatis objectivæ, quàm illas quæ mihi exhibent accidentia? præterea consideret denuò D. C. quid velit dicere plus realitatis? an realitas suscipit magis & minus? vel si putat unam rem aliâ magis esse rem; consideret quomodo hoc possit captui nostro cum tanta perspicuitate explicari, quanta exigitur in omni demonstratione, & quanta ipsa aliàs usus est.

R E S P O N S I O.

Notavi sæpius me nominare ideam idipsum quod ratione evincitur, ut & alia quæ quolibet modo percipiuntur. Satisque explicui quomodo realitas suscipiat plus & minus: ita nempe ut substantia sit magis res quàm modus: atque si dentur qualitates reales, vel substantiæ incompletæ, sunt magis res quàm modi,

modi, sed minus quàm substantiæ completæ: ac denique si datur substantia infinita, & independens, est magis res quàm finita, & dependens. Hæcque omnia per se sunt notissima.

O B I E C T I O X.

ITaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci: Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud exstat, est creatum. Quæ sanè omnia talia sunt, ut quò diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse videantur, ideoque ex antedictis Deum necessario existere est concludendum.

Considerans attributa Dei, ut Dei ideam inde habeamus, & ut videamus an in illâ aliquid sit quod à nobis ipsis non potuerit proficisci, inuenio, ni fallor, neque à nobis proficisci quæ ad nomen Dei cogitamus, neque esse necessarium ut proficiantur aliunde quàm ab objectis externis, nam Dei nomine intelligo substantiam, hoc est intelligo Deum existere, (non per ideam, sed per ratiocinationem) infinitam (hoc est, quod non possum concipere, neque imaginari terminos ejus, sive partes extremas, quin adhuc possim imaginari ulteriores) ex quo sequitur ad nomen *infiniti* non oriri ideam infinitatis divinæ, sed meorum ipsius finium, sive limitum: *Independentem*, hoc est, non concipio causam ex quâ Deus oriatur.

Ex quo patet me aliam ideam ad nomen *independentis* non habere præter memoriam mearum idearum incipientium diversis temporibus, ideoque dependentium.

Quapropter dicere Deum esse *independentem* nihil aliud est, quàm dicere Deum esse ex earum rerum numero, quarum non imaginor originem; sicut dicere Deum esse *infinitum*, idem est ac si dicamus eum esse in numero earum rerum, quarum non concipimus fines. Et sic omnis idea Dei excluditur qualis enim est idea sine origine, & terminis.

Summè intelligentem, quæro hîc per quam ideam D. C. intelligit intellectionem Dei? *summè potentem*: item per quam ideam intelligitur potentia, quæ est rerum futurarum, hoc est non ex istentium.

Certè

Certè ego potentiam intelligo ex imagine, five memoria actionum præteritarum, hoc modo colligens; sic fecit, ergo sic potuit facere: ergo existens idem sic poterit iterum facere: hoc est, habet potentiam faciendi. Jam hæc omnia sunt ideæ quæ ortæ esse possunt ab objectis externis.

Creatorem omnium quæ extant, creationis imaginem quam mihi ipsi fingere possum ex iis quæ vidi, velut hominem nascentem, five crescentem velut ex puncto in figuram, & magnitudinem quam nunc habet; aliam ideam ad nomen creatoris nemo habet; sed non sufficit ad probandam creationem quod imaginari possumus, mundum esse creatum.

Ideoque etsi demonstratum esset aliquid *infinitum, independens, summè potens, &c.* existere, non tamen sequitur existere creatorem. Nisi quis putet rectè inferri ex eo quod existit aliquid quod nos credimus creâsse cætera omnia, ideo mundum ab eo fuisse aliquando creatum.

Præterea ubi dicit ideam Dei, & animæ nostræ nobis innatam esse, velim scire si animæ dormientium profundè sine insomnio cogitent; si non, non habent eo tempore ideas ulla, quare nulla idea est innata, nam quod est innatum semper adest.

R E S P O N S I O.

Nihil eorum quæ Deo tribuimus, ab objectis externis tanquam ab exemplari potest esse profectum, quia nihil est in Deo simile iis quæ sunt in rebus externis, hoc est corporeis: quidquid autem iis dissimile cogitamus, manifestum est non ab ipsis, sed à causâ istius diversitatis in cogitatione nostrâ proficisci.

Et quæro hîc quo pacto iste Philosophus intellectionem Dei à rebus externis deducat: quam autem habeam ejus ideam facile explico, dicendo me per ideam intelligere id omne quod forma est alicujus perceptionis; quis enim est qui non percipiat se aliquid intelligere, ac proinde qui non habeat istam five ideam intellectionis, quam indefinitè extendendo format ideam intellectionis divinæ, & sic de cæteris ejus attributis.

Quoniam verò usi sumus idea Dei quæ in nobis est ad ejus existentiam demonstrandam, atque in hæc ideâ tam immensa
 potentia.

potentia continetur ut intelligamus repugnare, si Deus existat, aliquid aliud præter ipsum existere, nisi quod ab ipso sit creatum, planè sequitur ex eo quòd demonstrata sit ejus existentia, demonstratum etiam esse totum mundum, sive res omnes à Deo diversas, quæcunque existunt, ab ipso esse creatas.

Denique cùm dicimus ideam aliquam nobis esse innatam, non intelligimus illam nobis semper obversari, sic enim nulla profus esset innata sed tantùm nos habere in nobis ipsis facultatem illam eliciendi.

O B I E C T I O X I.

Totaque vis argumenti in eo est, quod cognoscam fieri non posse ut existant talis natura & qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existat, Deus, inquam, ille cujus idea in me est.

Quoniam ergo non est demonstratum nos ideam Dei habere, & Christiana religio nos obligat credere Deum esse inconceptibilem, hoc est, ut ego opinor, cujus idea non habetur, sequitur existentiam Dei non esse demonstratam, multò minus creationem.

R E S P O N S I O.

Cum dicitur Deus inconceptibilis, intelligitur de conceptu adæquatè illum comprehendente: quomodo autem idea Dei habeatur, ad nauseam usque repetitum est: ac nihil omnino hîc affertur quod demonstrationes meas convellat.

O B I E C T I O X I I.

Ad Meditationem quartam.

D E V E R O E T F A L S O.

Atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale, sed tantummodo defectum. Nec proinde ad errandum mihi opus esse aliqua potestate ad hunc finem à Deo tributa.

Certum est ignorantiam tantummodò esse defectum, neque opus esse facultate aliquâ positivâ ad ignorandum; sed de errore non est ita res manifesta, videntur enim lapides & in animata errare non

re non posse, propter hoc solum quod non habeant facultatem ratiocinandi, neque imaginandi: proinde pronum est colligere quod ad errandum opus sit facultate ratiocinandi, vel saltem imaginandi, quæ facultates sunt ambæ positivæ tributæ omnibus, & solis errantibus.

Præterea D. C. dicit sic, *adverto illos (scilicet meos errores) à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi que in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate: Quod videtur præcedentibus contradictorium. Ubi notandum quoque arbitrii libertatem assumi sine probatione, contra opinionem Calvinistarum.*

R E S P O N S I O.

Etsi ad errandum opus sit facultate ratiocinandi (vel potius judicandi, sive affirmandi, & negandi) quia nempe est ejus defectus, non ideo sequitur hunc defectum esse realem, ut neq; cæcitatem esse realem, quamvis lapides non dicantur cæci, propter hoc solum quod non sint visus capaces. Mirorque me nullam hæctenus rectam illationem in his objectionibus invenisse. Nihil autem de libertate hîc assumpsi, nisi quod omnes experimur in nobis, estque lumine naturali notissimum, nec intelligo quam ob causam precedentibus contradictorium esse dicatur.

Etsi verò forte multi sint qui cùm ad præordinationem Dei respiciunt, capere non possunt, quomodo cum ipsâ consistat nostra libertas, nemo tamen cùm seipsum tantùm respicit, non experitur unum & idem esse voluntarium, & liberum. Neque hîc est locus examinandi, quænam sit eâ de re opinio aliorum.

O B I E C T I O X I I I.

Exempli causa cùm examinarem his diebus, an aliquid in mundo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare quod tam clarè intelligebam verum esse, non quod ab aliquâ vi externâ fuerim ad id coactus, sed quia ex magnâ luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ita tantò magis sponte, & libere illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsam indifferens.

Q

Vox

Vox hæc, *magna lux in intellectu*, metaphorica est; nec igitur argumentativa: unusquisque autem qui dubitatione caret, talem lucem præterdit, & habet propensionem voluntatis ad affirmandum id de quo non dubitat, non minorem quàm qui reverà scit. Potest ergo lux hæc esse causâ quare quis obstinatè opinionem aliquam defendat, vel teneat, sed non quòd sciat veram eam esse.

Præterea non modò scire aliquid verum esse, sed & credere, vel assensum præbere, aliena sunt à voluntate; nam quæ validis argumentis probantur, vel ut credibilia narrantur, volentes nolentes credimus. Verum est quod affirmare, & negare, propugnare, & refellere propositiones sunt actus voluntatis, sed non ideo sequitur assensum internum dependere à voluntate.

Non itaque satis demonstratur conclusio quæ sequitur, *atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest quæ formam erroris constituit.*

R E S P O N S I O.

Nihil ad rem attinet querere an vox, *magna lux*, sit argumentativa, nec ne, modò sit explicativa, ut revera est. Nemo enim nescit per lucem in intellectu intelligi perspicuitatem cognitionis, quàm fortè non habent omnes qui putant se habere, sed hoc non impedit quominus valdè diversa sit ab obstinata opinione absque evidenti perceptione concepta.

Cùm autem hîc dicitur nos rebus clarè perspectis volentes nolente assentiri, idem est ac si diceretur, nos bonum clarè cognitum volentes nolentes appetere: verbum enim, *nolentes*, in talibus non habet locum, quia implicat nos idem velle & nolle.

O B I E C T I O X I V.

Ad Meditationem quintam.

D E E S S E N T I A R E R V M M A T E R I A L I V M.

VT cum, *exempli causa, triangulum imaginor, et si fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quadam ejus natura,*
sive

sive essentia, sive forma immutabilis & æterna qua à me non efficta est, nec à mea mente dependet ut patet ex eo quod possint demonstrari varia proprietates de isto triangulo.

Si triangulum nullibi gentium existat, non intelligo quomodo naturam aliquam habeat, quod enim nullibi est, non est: Neque ergo habet esse, seu naturam aliquam: triangulum in mente, oritur ex triangulo viso, vel ex visis ficto, cum autem semel rem (unde putamus oriri ideam trianguli) nomine trianguli appellaverimus, quanquam perit ipsam triangulum, nomen manet. Eodem modo si cogitatione nostra semel conceperimus angulos trianguli omnes simul æquari duobus rectis, & nomen hoc alterum dederimus triangulo, *habens tres angulos aequales duobus rectis*: Etsi nullus angulus existeret in mundo, tamen nomen maneret, & sempiterna erit veritas propositionis istius, *triangulum est habens tres angulos duobus rectis aequales*. Sed non erit sempiterna natura trianguli, si forte omne triangulum periret.

Vera similiter in æternum erit propositio, *homo est animal*, propter nomina æterna, sed pereunte genere humano, non erit amplius natura humana.

Unde constat essentiam, quatenus distinguitur ab existentia, nihil aliud esse præter nominum copulationem per verbum, *est*; ideoque essentia absque existentia est commentum nostrum: & videtur esse ut Imago hominis in animo ad hominem; ita esse essentiam ad existentiam, vel ut hæc Propositio, *Socrates est homo*; ad hanc, *Socrates est*, vel existit; ita Socratis essentia ad eisdem existentiam: *Iam, Socrates est homo*, quando Socrates non existit, significat connexionem nominum tantum & *est*, si ve esse habet sub se Imaginem unitatis rei duobus nominibus nominatæ.

RESPONSIO.

Nota est omnibus essentiæ ab existentia distinctio, & quæ hic de nominibus æternis, loco conceptuum, sive idearum æternæ veritatis dicuntur, jam antè fuerunt satis explosa.

O B I E C T I O X V.

Ad Meditationem sextam

D E R E R V M M A T E R I A L I V M E X I S T E N T I A .

Cum enim nullam planè facultatem mihi dederit Deus ad hoc, utrum idæ emittantur à corporibus nec ne cognoscendum, sed contra magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione possit intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur, ac proinde res corporea existunt.

Communis est opinio, non peccare Medicos qui ægrotos decipiunt ipsorum salutis causa: neque patres qui filios suos fallunt boni ipsorum gratiâ; neque crimen deceptiones consistere in falsitate dictorum, sed in injuriâ decipientium. Viderit igitur D.C. an vera sit propositio universaliter sumpta, *Deus nullo casu potest nos fallere*, nam si non sit vera ita universaliter, non sequitur conclusio illa, *ergo res corporea existunt*.

R E S P O N S I O .

Ad meam conclusionem non requiritur, ut nullo casu possimus falli, (admissi enim ultrò nos sæpe falli) sed ut non fallamur cum iste noster error decipiendi voluntatem in Deo testaretur, qualem in eo esse repugnat, rursusque hic est mala illatio.

O B I E C T I O U L T I M A .

Nunc enim adverto permagnum esse inter utrumque (hoc est inter vigiliam & insomnium) discrimen, in eo quòd nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur.

Quæro utrum sit hoc certum, quod quis somnians se dubitare an somniet nec ne, non possit somniate coherere suum somnium cum ideis rerum longa serie præteritarum. Si potest,

ea quæ somnianti videntur esse actiones vitæ suæ anteactæ, possunt censerî pro veris non minùs quàm si vigilaret. Præterea quoniam, ut ipse affirmat, omnis scientiæ certitudo & veritas ab unâ veri Dei cognitione pender. Atheus vel non potest colligere se vigilare ex memoriâ anteactæ vitæ, vel potest aliquis scire se vigilare sine veri Dei cognitione.

R E S P O N S I O.

Non potest somnians ea quæ somniat cum ideis rerum præteritarum revera connectere, quamvis somniare possit se connectere, quis enim negat dormientem falli posse? atqui postea experrectus errorem suum facile dignoscet.

Potest verò atheus colligere se vigilare ex memoriâ anteactæ vitæ, sed non potest scire hoc signum sufficere ut certus sit se non errare, nisi sciat se à Deo non fallante esse creatum.

O B I E C T I O N E S

Q V A R T Æ

Ad virum Clarissimum Epistola.

Oluiſti vir Clariffime, gratis me beare, ſummi beneficii compensationem exigis, & quidem gravem, dum eâ tantum lege ingenioſiſſimi operis participem me fieri voluiſti, ut ſenſus de illo meos aperirem. Dura profectò conditio, quàm res plucherrimas noſcendi cupiditas extorſit, & adverſus quam libentiſſimè reclamarem, ſit ut à Pratore datur exceptio, ſi quid vi aut metu, ita novam poſſim obtinere ſi quid ſuadente voluptate factum eſt.

Quid enim vis tibi? meum de Authore judicium non expectas, cujus ſummam ingenii vim eruditionemque ſingularem quanti faciam jam pridem nôſti: non ignoras etiam quàm moleſtis occupatîonibus detinear, nec, ſi quid mihi tribuis amplius quàm deceat, ſequitur ut ego meæ tenuitatis conſcius non

sim, & tamen quod examinandum præbes, cum ingenium non vulgare, tum plurimum serenæ mentis desiderat, ut à rerum omnium exteriorum strepitu libera sibi ipsi vacet, quod non nisi attenda Meditatione, & defixio in seipsam obtutu fieri posse satis vides. Parendum nihilominus, siquidem jubes, quidquid à me peccabitur penes te culpa erit, qui ad scribendum cogis. Quamquam verò totum hoc opus Philosophia sibi vindicare possit, quia tamen vir modestissimus ultrò se Theologorum tribunali sistit, duplicem hic agam personam, proponamque primum quæ circa præcipuas de natura Mentis nostræ, & de Deo quæstiones à Philosophis opponi posse mihi videbuntur, tum verò scrupulos aperiam quos in opere universo Theologus posset offendere.

De natura mentis humanæ.

Hic primum mirari subit virum Clarissimum idem pro totius suæ Philosophiæ principio statuisse quod statuit D. Augustinus, acerrimi vir ingenii, nec in Theologicis modò, sed etiam in Philosophicis rebus planè mirandus. Lib. enim 2 de Libero arbitrio cap. 3. Alipius cum Ennodio disputans probaturusque Deum esse, *Prius*, inquit, *abs te quero ut de manifestissimis capiamus exordium, utrum tu ipse sis, an tu forte metuis ne hac in interrogatione fallaris, cum utique si non esses, falli omnino non posses?* quibus similia sunt Authoris nostri verba, *sed est deceptor nescio quis summè potens, summè callidus qui de industria me semper fallit: haud dubiè ego etiam sum si me fallit.* Sed pergamus, & quod potius ad rem facit, videamus quo pacto ex hoc principio confici possit Mentem nostram à corpore esse separatam.

Dubitare possum an corpus habeam, imò an ullum sit in rerum natura corpus, nec tamen mihi licet dubitare quin sim, sive existam, quandiu dubito, sive cogito.

Ego igitur, qui dubitò, & cogito, corpus non sum, alioquin de corpore dubitando de me ipso dubitarem.

Imò etiam si obstinata mente contendam, nullum esse omnino corpus, manet nihilominus positio, ego aliquid sum, non sum igitur corpus; acutè sanè, sed opponet aliquis quod etiam sibi

fibi ipsi author objicit, quod de corpore dubitem, vel corpus esse negem, non efficitur nullum esse corpus.

Fortassis ergo contingit ut hæc ipsa quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi. Nescio, inquit, de hac re non disputo; novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi; certissimum est hujus sic præcise sumpti notiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi.

Verùm cum fateatur per argumentum in methodo propositum rem eò tantum deductam esse, ut quidquid corporeum est excluderet à natura mentis suæ, non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed dumtaxat in ordine ad suam perceptionem (adeo ut sensus esset, se nihil planè cognoscere quod ad essentiam suam sciret pertinere, præterquam quod esset res cogitans) patet ex hac responsione in iisdem adhuc terminis disputationem hæere, proinde integram restare quæstionem quam se soluturum spondet, quo pacto ex eo quod nihil aliud ad essentiam suam pertinere cognoscat, sequatur nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Quod tamen ab illo præstitum esse tota Meditatione 2. ut fatear tarditatem meam, deprehendere non potui. Sed quantum conjicere possum hujus rei probationem aggreditur in Meditatione 6. eo quod illam dependere judicârit à clarâ Dei notitia, quam Meditatione 2. sibi nondum comparârât; sic ergo rem istam probat.

Quoniam, inquit, scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quod possim unam rem absque altera clarè, & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat ut diversa existimetur: quia ergo ex una parte claram, & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sunt tantum res cogitans, non extensa, & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.

Hic paulisper subsistendum, in his enim paucis verbis totius difficultatis cardo versari mihi videtur.

Ac primum quidem ut vera sit illius syllogismi propositio, non de quacunque etiam clarâ, & distinctâ, sed tantummodò, de adæquata rei cognitione intelligi debet. fatetur enim V. C. in
respon-

responsione ad Theologum, sufficere distinctionem formalem, nec requiri realem, ut unum ab alio distincte, & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquate concipientis, unde in eodem loco subsumit.

Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent: vice versa intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelliget, quæ vult &c. quamvis negem in ea quidquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur. Ergo inter corpus, & mentem est distinctio realis.

Sed si quis hanc sumptionem in dubium revocet, contendatque inadæquatam tantum esse sui conceptionem, dum te concipis tanquam rem cogitantem, non extensam; similiterque cum te concipis tanquam rem extensam, non cogitantem, videndum quomodo id in superioribus probatum sit: non enim arbitror rem istam ita claram esse, ut tanquam principium indemonstrabile assumi debeat, non probari.

Et quidem quod ad illius primam partem attinet, quod scilicet completè intelligas, quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent, parum ad rem facit; qui enim contenderet mentem nostram esse corpoream, non ideo existimaret corpus omne mentem esse; corpus ergo se haberet ad mentem sicut genus ad speciem: at genus potest intelligi sine specie, & de illo negando quidquid speciei proprium & peculiare est, unde vulgo Logici ajunt negata specie non negari genus: sic possem intelligere figuram absque eo quod intelligam ullam ex iis affectionibus quæ circulo propriæ sunt: probandum ergo superest mentem completè, & adæquatè posse intelligi sine corpore.

Non aliud in toto opera idoneum video ad hanc probationem argumentum, præter illud quod initio propositum est, *possum negare illum esse corpus ullam rem extensam, & tamen certum mihi est me esse, quandiu hoc nego, seu cogito, sum ergo res cogitans, non corpus, & ad mei notitiam non pertinet corpus.*

At ex eo confici tantum video aliquam mei notitiam parari posse absque notitiâ corporis, sed notitiam illam esse completam, & adæ-

& adæquatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo, mihi nondum planè perspicuum est: Rem exemplo declarabo.

Certò noverit aliquis angulum in semicirculo rectum esse, & proinde triangulum ex illo angulo, & diametro circuli rectangulum esse: dubitet verò, necdum certo deprehenderit, imò sophismate aliquo delusus neget quadratum basis rectanguli æquale esse quadratis laterum, eadem ratione quam vir clarissimus proponit, videtur se in falsâ suâ persuasione confirmaturus: ut enim, inquit, clarè, & distinctè percipio triangulum illum esse rectangulum, dubito tamen utrum illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum, non ergo ad illius essentiam pertinet, quod illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum.

Deinde etiamsi negavero quod illius basis quadratum sit æquale quadratis laterum, certus tamen remaneo quod sit rectangulus, & clara distinctaque remanet in meâ mente notitia quòd unus ex illius angulis sit rectus, quo salvo, ne Deus quidem efficere possit ut non sit rectangulus.

Non ergo id de quo dubito, immo quo sublato, eâ mihi remanet idea, ad illius essentiam pertinet.

Præterea quoniam scio omnia quæ clarè, & distinctè intelligo talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo, satis est quòd possim rem unam absque altera clarè, & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest à Deo seorsim poni, at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum esse rectangulum, abique eo quòd intelligam quadratum illius basis æquale esse quadratis laterum, ergo saltem à Deo fieri potest triangulus rectangulus, cuius basis quadratum æquale non sit quadratis laterum.

Non viedo quid hic respondere possit, nisi illum hominem clarè & distinctè non percipere triangulum rectangulum. At unde habeo me clariùs percipere naturam mentis meæ, quàm ille percipiat naturam trianguli? æq; enim certus est ille triangulum in semicirculo habere unum angulum rectum, quæ est notio trianguli rectanguli, ac ego certus sum me existere ex eo quòd cogitem.

Quemadmodum ergo ille in eo fallitur quòd ad illius trianguli naturam, quem clarè & distinctè novit esse Rectangulum,

pertinere non arbitretur quod illius basis quadratum sit &c. Ita cur in eo fortasse non fallor, quod ad mei naturam, quam certe, & distincte novi esse rem cogitantem, nihil aliud pertinere arbitrer, quàm quod sim res cogitans? Cùm etiam forte ad illam pertineat quod sim res extensa.

Et profectò, inquiet aliquis, mirum non est, si dum ex eo quod cogitem, colligo me existere idea quam de me hoc pacto cognito efformo, nihil aliud animo meo representat quàm me ipsum, tanquam rem cogitantem, quippe quæ ex solâ meâ cogitatione desumpta sit, ut proinde ex illâ ideâ nullum argumentum desumi posse videatur, nihil amplius ad meam essentiam pertinere, quàm quod in eâ continetur.

Accedit quod hoc argumentum nimis probare videtur, & nos in eam Platoniam opinionem deducere, (quam tamen author refellit) nihil corporeum ad nostram essentiam pertinere, ita ut homo sit solus animus, corpus verò non nisi vehiculum animi, unde hominem definiunt animum utentem corpore.

Quod si respondeas corpus non simpliciter à mei essentiâ excludi, sed tantummodò quatenus præcisè sum res cogitans, metuendum videtur ne quis hanc in suspicionem veniat, num fortè notitia mei, quatenus sum res cogitans, non sit notitia alicujus entis completè, & adæquate concepti, sed tantum inadæquatè, & cum quâdam abstractione intellectus.

Unde sicut Geometrà concipiunt lineam tanquam longitudinem latitudinis expertem, & superficiem tanquam longitudinem simul & latitudinem absque profunditate, etsi nulla sit longitudo sine latitudine, nec latitudo sine profunditate: ita forsàn aliquis dubitare possit, num res omnis cogitans sit etiam res extensa, sed cui tamen præter communes cum rebus aliis extensis affectiones, ut esse figurabile, mobile, &c. insit peculiaris cogitandi virtus, unde fiat, ut cum hâc solâ virtute tanquam res cogitans, per abstractionem intellectus apprehendi possit, licet revera rei cogitanti corporis affectiones conveniant; sicut quantitas cum solâ longitudine concipi potest; licet omni quantitati reipsâ conveniat simul cum longitudine latitudo & profunditas.

Difficul-

Difficultatem auget quod illa cogitandi vis corporeis organis affixa videatur, cum in infantibus sopita, in amentibus extincta judicari possit; quod impii animorum carnifices potissimum urgent.

Hactenus de reali mentis nostræ à corpore distinctione. Cum verò V. C. demonstrandam susceperit animorum immortalitatem, meritò quæri possit an ex eâ separatione evidenter sequatur: in vulgaris enim Philosophiæ principiis id minime sequitur, cum vulgò velint brutorum animas ab illorum corporibus esse distinctas, quæ tamen cum illis intereant.

Hucusque responsionem protraxeram & in animo erat ostendere quomodo secundum authoris nostri principia, quæ ex ejus Philosophandi ratione collegisse mihi videbar, ex reali mentis à corpore distinctione, illius immortalitas facillime concludatur, cum ad me perlata est nova viri clarissimi lucubratiuncula, quæ cum toti operi lucem multam affert, tum in hâc parte eandem profus adducit ad propositam quæstionem dissolvendam quæ eram allaturus.

Quod vero spectat ad brutorum animas, satis insinuat aliis in locis nullam eis inesse, sed tantum corpus modo quodam certo configuratum, & variis organis ita conflatum, ut operationes omnes in illo, & per illud fieri possint quas videmus.

Sed vereor ut hæc persuasio in animis hominum fidem invenire possit, nisi validissimis rationibus comprobetur. Incredibile enim primâ fronte apparet quomodo fieri possit sine ullius animæ ministerio ut lumen à lupi corpore reflexum in ovis oculos tenuissima nervorum optidorum fila moveat, & ex illâ motione ad cerebrum usque pertingente spiritus animalis in nervos diffundatur, eo pacto, quo necesse est ad hoc ut ovis fugam arripiat.

Unum hîc addam quod de imaginationis à cogitatione, sive intelligentiâ distinctione, & illorum, majori certitudine quæ ratione comprehendimus, quàm quæ corporeis sensibus obversantur, Vir C. docet, summoperè à me probari. Jam dudum enim ab Augustino c. 15, de animæ quantitate didici procul abjiciendos esse qui sibi persuadent minus esse certa

quæ intelligentia cernimus, quàm quæ his corporeis oculis semper cum pituitâ bellum gerentibus: unde etiam ait Solil. l. 1. c. 4. sensus se in geometrico negotio quasi navim expertum esse. *Nam cum, inquit, ipsi me ad locum quo tendebam pervexerint, ubi eos dimisi, & jam in solo positus cæpi cogitatione ista volvere, diu mihi vestigia titubârunt: quare citius mihi videtur in terra posse navigari, quàm geometriam sensibus percipi, quamvis primò discentes aliquantum adjuvare videatur.*

D E D E O.

Prioris de existentia Dei demonstrationis, quam in Meditatione 3. author explicat, duæ sunt partes, prior est quod Deus sit, siquidem ejus idea in me sit: posterior est, quod ego habens talem ideam non possim esse nisi à Deo.

Circa priorem partem id unum mihi non probatur, quod cum Vir Cl. asseruisset non nisi in judiciis falsitatem propriè reperiri, paulò post tamen admittat ideas non formaliter quidem, sed materialiter falsas esse posse, quod ab ejus principiis dissonum mihi videtur.

Sed vereor ut in re obscurissima animi mei sensa satis dilucidè possim explicare: res exemplo clatior fiet. *Si, inquit, frigus sit tantum privatio caloris, idea frigoris quæ illud mihi tanquam rem positivam representat, materialiter falsa erit.*

Imò si frigus sit tantum privatio, nulla poterit dari frigoris idea quæ illud mihi tanquam rem positivam representet, & Judicium hîc ab authore cum idea confunditur.

Quid enim est idea frigoris? frigus ipsum, quatenus est objectivè in intellectu: at si frigus sit privatio, non potest esse objectivè intellectu per ideam, cujus esse objectivum sit ens positivum: Ergo sit frigus si tantum privatio, nunquam illius poterit esse idea positiva, & proinde nulla, quæ materialiter falsa sit.

Confirmatur eodem argumento quo probat Vir Cl. ideam entis infiniti non posse non esse veram. nam quamvis fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere.

Ira planè de omni ideâ positivâ dici potest: nam quamvis fingi possit frigus, quod arbitror ideam positivam repræsentari, non esse positivum; non tamen fingi potest ideam positivam nihil reale, & positivum mihi exhibere cum ideam positivam non dicatur secundum esse quod habet tanquàm modus cogitandi, eo enim modo omnes positivæ essent: sed ab esse objectivo quod continet, & menti nostræ exhibet: potest ergo illa ideam non esse frigiditatis ideam, sed non potest esse falsa.

Sed, inquit, eo ipso falsa est quod non est frigiditatis ideam; imo iudicium tuum falsum, si illam iudicas esse frigiditatis ideam: ipsa verò in te verissima. Sicut ideam Dei ne materialiter quidem falsa dici debet, quamvis illam quis possit transferre ad rem quæ non sit Deus, sicut fecerunt idololatræ.

Denique illa frigiditatis ideam, quam dicis materialiter falsam esse, quid mentitur exhibet? Privationem? ergo verâ est, ens positivum? ergo non est frigiditatis ideam: & præterea quæ causâ illius entis positive objectivi, unde fieri vis, ut materialiter falsa sit illa ideam *Ego*, inquit, *quatenus à nihilo sum*: Ergo esse objectivum positivum alicujus ideæ à nihilo esse potest, quod præcipua Cl. Viri fundamenta convellit.

Sed pergamus ad posteriores demonstrationes partem, qua quaeritur, *utrum ipse habens ideam entis infiniti ab alio esse possit, quam ab ente infinito, & præsertim utrum à me ipso?* Contendit Vir Cl. me à me ipso esse non posse, eo quòd *si mihi ipse esse darem, darem etiam omnes perfectiones, quarum ideam in me esse animadverto*. Sed reponit acutè Theologus: *Esse à se non positive sumi debet, sed negative, ut sit, idem quod non esse ab alio*. Nunc verò, inquit, *si aliquid à se est, id est non ab alio, quomodo probem illud omnia complecti & esse infinitum, jam enim non audio si dicas: si à se est, sibi facile omnia dedisset: nec enim à se est ut à cause, nec sibi ante prævius fuit, ut ante deligeret, quod esset postmodum*.

Ut hoc argumentum dissolvat contendit Vir Cl. *esse à se non negative, sed positive debere sumi, etiam quantum ad Deum spectat, ita ut Deus quodam modo idem præstet respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus quod sanè durum mihi videtur, & falsum*.

Itaque partim cum Viro Cl. consentio, partim ab illo dissentio, fateor enim non posse me à me ipso esse nisi positivè, nego verò idem de Deo dici debere, imo arbitror manifestam esse contradictionem quod aliquid sit à seipso positivè & tanquam à causâ. unde idem efficio quod author noster; sed aliâ planè viâ, in hunc scilicet modum.

Ut à meipso essem, deberem à me ipso esse positivè, & tanquam à causâ; ergo fieri non potest ut à me ipso sim; hujus syllogismi propositionem probant viri rationes ex eo desumptæ, quod cum temporis partes à se mutuo sejungi possint, ex eo quod sim, *non sequatur me futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis.*

Quod verò adsumptionem attinet, illam arbitror ad eò clarâ esse lumine naturali, ut vix probari possit nisi nugatoriè notum probando per minus notum. Imo illius veritatem Author videtur agnovisse, cum apertè inficiari ausus non est, hæc n. quælo verba pensentur in responsione ad Theologum.

Non dixi, inquit, impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversa, non tamen videtur in hac questione ita esse restringenda, quia lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri ut tempore prior sit suo effectui.

Optimè quantum ad prius membrum, sed cur omissam posterius, nec additum idem lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri, ut diversa sit à suo effectui, nisi quia per lumen ipsum naturale id asserere non licebat?

Et sanè cum effectus omnis à causâ dependeat à causâ esse suum accipiat, nonne clarum est idem à seipso dependere non posse, idem à seipso suum esse accipere non posse?

Præterea causa omnis est effectus causa, & effectus causæ effectus, & proinde mutua est inter causam & effectum habitudo: at habitudo non nisi duorum est.

Deinde concipi sine absurditate non potest rem aliquam accipere esse, & tamen illud idem esse habere priusquam conceperimus illud jam accepisse. At istud contingeret, si notiones cau-

ſæ & effectus eidem rei respectu ſui ipsius tribueremus. Quæ est enim notio cauſæ? dans eſſe. quæ notio effectus? accipere eſſe. Prior est autem natura cauſæ notio, quàm notio effectus.

Jam verò concipere non possumus rem aliquam sub notione cauſæ ut dantem eſſe, nisi illam concipiamus habere eſſe. nemo enim dat quod non habet; Ergo prius rem conciperemus habere eſſe, quàm conciperemus illud eam accepisse; & tamen in eo qui accipit, prius est accipere quàm habere.

Aliter ea ratio formari potest; nemo dat quod non habet, ergo nemo potest sibi dare eſſe nisi qui jam illud eſſe habeat: si autem jam habet, ut quid sibi illud daret.

Denique afferit lumine naturali notum eſſe creationem à conſervatione ſolâ ratione diſtingui; At eodem lumine naturali notum est nil ſeipſum creare poſſe; ergo nec ſeipſum conſervare.

Verum ſi à theſi generalis ad hypotheſim de Deo ſpecialem deſcendamus, res adhuc meo iudicio manifeſtior erit, Deum à ſeipſo *poſitive* eſſe non poſſe, ſed tantum *negative*; id est non ab alio.

Ac primum quidem id patet ex ratione quam affert V. C. ad probandum ſi corpus *à ſe ſit*, debere à ſeipſo eſſe *poſitive*. *Temporis enim*, inquit, *partes alia ab aliis non pendet, nec proinde ex eo quod illud corpus ſupponatur ad hoc uſque tempus à ſe fuiſſe, id eſt ſine cauſa, hoc ſufficit ut etiam in poſterum ſit futurum, niſi aliqua potentia in eo ſit ipſum continuo veluti reproducens.*

At tantum abeſt ut hæc ratio in ente ſummè perfectò, ſive infinito locum habere poſſit, quin potius contrarium ob contrarias cauſas evidenter deduci poſſit: in ideâ enim entis infiniti continetur, quod ejus duratio ſit etiam infinita, ſcilicet nullis clauſa limitibus, ac proinde indiviſibilis, permanens, tota ſimul, & in quâ non niſi per errorem & intellectus noſtri imperfectionem concipi poſſit prius, & poſterius.

Unde manifeſtè ſequitur concipi non poſſe Ens infinitum vel per momentum exiſtere, quin ſimul concipiatur & ſemper extiſſe, & in æternum exiſtentiam habiturum, (quod Author ipſe alicubi docet) ut proinde vanum ſit quærere cur in eſſe perſeveret.

Imò ut frequenter docet Augustinus (quo nemo unquam post authores sacros dignius & sublimius de Deo locutus est) in Deo nullum est vel fuisse vel futurum esse, sed semper esse, ut hinc evidentius appareat non nisi cum absurditate quæri posse, cur Deus in esse perseveret, cum hæc quæstio manifestè involvat prius & posterius, præteritum & futurum, quæ ab Entis infiniti notione excludi debent.

Præterea Deus à se esse *positive* cogitari non potest quasi seipsum primò produxerit, fuisse enim antequam esset, sed tantum (ut sapius declarat Author) quia se revera conservat.

At in ens infinitum conservatio non magis cadit quàm prima productio, quid enim quæso conservatio, nisi continua quædam rei reproductio, unde conservatio omnis supponit primam productionem; & propterea nomen ipsum continuationis, sicut & conservationis, potentialitatem quandam involvit, Ens autem infinitum actus est purissimus sine ulla potentialitate.

Concludamus igitur concipi non posse Deum esse à seipso *positive*, nisi per imperfectionem nostri intellectus, Deum instar rerum creaturarum concipientis; quod magis adhuc constabit aliâ ratione.

Causa efficiens rei alicujus non quæritur nisi ratione existentia, non verò ratione essentia; verbi gratia, si triangulum conspicio, causam efficientem quæram per quam factum sit ut hic triangulus existeret, sed causam efficientem sine absurditate non quæram, cur triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis; & id quærenti non bene responderetur per causam efficientem, sed id tantum quia ea est natura trianguli; unde Mathematici, quia de sui objecti existentia non agunt, nihil demonstrant per efficientem, & finem. At non minus est de essentia entis infiniti quòd existat, imò etiam, si velis, quòd in esse perseveret, quam de essentia trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis; ergo sicut quærenti cur triangulus tres angulos æquales duobus rectis habeat, responderi non debet per causam efficientem, sed dicendum solummodò eam esse æternam & immutabilem trianguli naturam: ita quærenti cur Deus sit, vel in esse perseveret, nulla vel in Deo, vel extra Deum causa efficiens, vel quasi causa efficiens (de re enim,

enim, non de nomine disputo) quærenda est, sed id unum pro ratione afferendum, quia ea est natura entis summè perfecti.

Unde ad id quod ait Vir. Cl. dictare lumen naturæ nullam rem existere de quâ non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habeat, cur illa non indigeat, postulare? Respondeo petenti cur Deus existat, non per causam efficientem respondendum esse, sed nihil aliud, quàm quia Deus est, seu Ens infinitum: & in ejus causam efficientem inquirenti, respondendum, causa efficienti non indigere: & rursum percontanti cur illa non indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim solummodo causa efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentiâ distinguere licet.

Quamobrem corruunt quæ verbis citatis subjungit. Adcò, inquit, *ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantùm abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam, quin è contra ejus ipsius, quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem; & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem.*

Imo verò si putarem cujuscunque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse quærendam, cujuscunque rei assignatæ causam ab eâ diversam inquirerem, cum evidentissimum mihi sit nihil ullo modo erga seipsum esse posse, quod est causa efficiens erga effectum.

Monendus verò mihi videtur ut hæc attentè, diligenterque consideret, quia certò scio vix ullum Theologum reperiri posse, qui non eâ propositione ostendatur, Quod Deus à seipso sit *positivè*, & tanquam à causâ.

Unicus mihi restat scrupulus, quomodo circulus ab eo non committatur, dum ait, *non aliter nobis constare quæ à nobis clarè & distinctè percipiuntur, verè esse, quàm quia Deus est.*

At nobis constare non potest Deum esse, nisi quia id à nobis clarè, & evidenter percipitur, ergo priusquam nobis constet Deum esse, nobis constare debet verum esse quodcunque à nobis clarè & evidenter percipitur.

Addo quod exciderat, falsum mihi videri quod pro certo affir-

mat Vir Cl. *nihil in se quatenus est res cogitans, esse posse, cuius conscia non sit*; per se enim, quatenus est res cogitans, nihil aliud intelligit quàm mentem suam, quatenus à corpore distincta est. At quis non videt multa in mente esse posse, quorum mens conscia non sit; mens infantis in matris utero habet vim cogitandi, at ejus conscia non est; mitto innumera similia.

De iis quæ Theologos morari possunt.

VT rædiosum sermonem aliquando absolvam, libet hîc brevitati consulere, & res potiùs indicare, quàm de iis accuratius disputare.

PRIMUM vereor ne quosdam offendat liberior hæc Philosophandi ratio, quâ omnia revocantur in dubium: & sanè Author ipse fatetur in Methodo, mediocribus ingeniis hanc viam esse periculofam: fateor tamen hanc invidiam in synopsi mitigari.

Verumtamen haud scio an aliqua præfatiunculâ hæc Meditatio præmuniri debeat, qua significetur de iis rebus seriò non dubitari, sed ut iis aliquantisper sepositis quæ vel *minimam, & hyperbolicam*, ut Author ipse vocat alio in loco, *dubitandi occasionem* reliquant, aliquid ita firmum, & stabile reperiri possit, ut de eo ne pervicacissimo quidem liceat vel tantillum dubitare. Vnde etiam fit, ut loco illorum verborum *quod cum Authorem meæ originis ignorarem*, reponendum censerem, *ignorare me fingerem*.

In Meditatione 4. de Vero & Falso multas ob causas, quas longum esset recensere, vehementer optarem, ut in ipsa Meditatione, vel in Synopsi duo significaret.

Primum est, se, dum causam erroris inquit, de illo potissimum fatagere qui committitur dijudicatione veri & falsi, non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali.

Cum enim prius illud sufficiat ad Authoris institutum & scopum: & quæ hîc dicuntur de causa erroris, in gravissimas objectiones incidant, si etiam ad posterius caput se extendant, prudentia nisi fallor exigit, & flagitat docendi ordo, cujus Author noster amantissimus est, ut quæcunque ad rem non faciunt, & alter-

alterationibus ansam præbere possunt, omittantur, ne dum lector de superfluis inutiliter jurgatur, à necessariorum perceptione retardetur.

Alterum quod Authorem nostrum indicare velim, est, se, dum asserit nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè & distinctè noverimus, de iis tantùm rebus agere quæ ad disciplinas spectant, & sub intelligentiam cadunt, non verò de iis quæ ad fidem pertinent, & ad vitam agendam: Itaque se damnare opinantium temeritatem, non prudenter credentium persuasionem.

Tria enim sunt, ut sapienter monet B. Augustinus de utilit. credendi c. 15. velut finitima sibi in animis hominum distinctione dignissima: Intelligere, credere, opinari.

Intelligit, qui certâ ratione aliquid comprehendit. Credit, qui gravi aliqua auctoritate commotus verum esse arbitratur etiam quod certa ratione non comprehendit: opinatur, qui quod nesciat se scire existimat.

Opinari autem duas ob res turpissimum est: quod ediscere non potest qui sibi jam se scire persuasit, se modo illud disci potest, & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.

Quod intelligimus igitur, debemus rationi: quod credimus, auctoritati; quod opinamur, errori. Hæc dicta sunt ut intelligeremus nos retentâ fide, illarum etiam rerum quas nondum comprehendimus, à temeritate opinantium vindicari.

Nam qui dicunt nihil esse credendum, nisi quod scimus, id unum cavent nomen opinionationis, quod fatendum est turpe ac miserrimum: sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an quod nescire se intelligit, credat aliqua auctoritate commotus, profectò erroris & inhumanitatis, atque superbie crimen vitabit.

Et paulò post, c. 12. subjungit. Multa possunt afferri quibus ostendatur, nihil omninò humana societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus quod non potuerimus tenere perceptum. Huc usque August.

Quanti momenti sit Virum C. hæc distinguere, ne multi hoc tempore ad impietatem proclives, illius verbus ad everisionem fidei abuti possint, ipse facilè pro sua prudentia judicabit.

Verùm quod maximè Theologis offendiculo fore prævideo est, quod secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non posse videantur, quæ de sacro sanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim credimus ablata ab Encharistico pane panis substantia, sola illic accidentia remanere : ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliæque sensiles qualitates.

Qualitates sensiles nullas esse putat Vir. Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas de inde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus : restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Author facultates illas absque aliquâ substantiâ cui insint posse intelligi, nec proinde etiam absque illâ existere : quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non dubito quin quâ pietate est vir Clarissimus id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, ne cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius autoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalem illam vitam, quam hominibus persuadendam suscepit, se consecuturum sperat, aliquâ in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

Non potuissim optare magis perspicacem, nec simul magis officiosum scripti mei examinatore, quàm illum esse experior cujus animadversiones ad me misisti ; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere facillè percipiam, & nihilominus tam accuratè illaque oppugnat circumspexit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causâ dissimulasse : ideoque non tam moveor iis quæ objecit, quàm gaudeo quod in pluribus non adyersetur.

Respon-

Responsio ad primam partem, de naturâ mentis humane.

Non hîc morabor, in gratiis Viro Clarissimo agendis, quod me divi Augustini autoritate adjuvarit, rationesque meas ita proposuerit ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam ubinam probare cœperim, quo pacto *ex eo quod nihil aliud ad meam essentiam* (hoc est ad essentiam solius mentis) *pertinere cognoscam, praterquàm quod sim res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illum pertinere*: nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia quæ ego clarè, & distinctè ut possibilea cognosco.

Etsi enim multa fortè in me sint quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam) quia tamen id quod adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis que non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqua esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendi, & quamvis mens sit de essentia hominis, non tamen est propriè de essentia mentis quod humano corpori sit unita.

Dicendum etiam est quo sensu intelligam *distinctionem realem non inferri ex eo quod una res absque alia concipiatur per abstractionem intellectus rem inadequatè concipientis, sed tantùm ex eo quod unaquæque res absque alia completè, sive ut res completa intelligatur*. Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hîc requiri, ut Vir C. assumit, sed in hoc differentia est, quod ut aliqua cognitio sit *adæquata*, debeant in eâ contineri omnes omnino proprietates quæ sunt in re cognita: & idcirco solus est Deus qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè revera habeat rerum multarum, nunquam tamen potest scire se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim ut habeat adæquatam

alicujus rei cognitionem, requiritur tantum ut vis cognoscendi quæ in ipso est adæquet istam rem, quod facile fieri potest: ut autem sciat se illam habere, sive Deum nihil amplius posuisse in illa re quàm id quod cognoscit, oportet ut suâ vi cognoscendi adæquet infinitam Dei potestatem: quod fieri planè repugnat.

Iam verò cognoscendam distinctionem realem inter duas res, non requiritur ut nostra de iis cognitio sit adæquata, nisi possimus scire ipsam esse adæquatam; sed nunquam possumus hoc scire, ut mox dictum est, ergo non requiritur ut sit adæquata.

Itaque ubi dixi *non sufficere quod una res absque alia intelligatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis*, non putavi inde posse inferri, ad distinctionem realem requiri cognitionem *adæquatam*, sed tantum cognitionem, quam nos ipsi per abstractionem intellectus non redderemus *inadæquatam*.

Longè enim aliud est cognitionem aliquam esse planè adæquatam, quod nunquam certò scire possumus an sit verum, nisi à Deo reveletur: & aliud eousque esse adæquatam, ut à nobis per abstractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cum dixi rem intelligendam esse *completè*, sensus non erat intellectionem debere esse adæquatam, sed tantum rem satis debere intelligi, ut scirem esse *completam*.

Quod tam ex antecedentibus quàm ex sequentibus putabam esse manifestum, distinxeram enim paulò antè entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis quæ realiter distinguuntur, tanquam ens per se, & ab omni alio diversum intelligatur.

Postea verò eodem sensu quo dixi me *completè* intelligere quid sit corpus, statim subjunxi, me etiam intelligere mentem esse rem completam sumendo scilicet intelligere *completè*, & intelligere esse rem completam in una, & eadem significatione.

Sed hinc meritò quæri potest quidnam intelligam per *rem completam*, & quomodo probem sufficere ad distinctionem realem, quod duæ res tanquam completæ una absque alia intelligantur.

Itaque

Iraque ad primum respondeo me per *rem completam* nihil aliud intelligere quam substantiam indutam iis formis, sive attributis, quæ sufficiunt ut ex iis agnoscam ipsam esse substantiam.

Neque enim substantias immediatè cognoscimus, ut alibi notatum est, sed tantum ex eo quod percipiamus quasdam formas, sive attributa, quæ cum alicui rei debeant inesse ut existant, rem illam cui insunt, vocamus *Substantiam*.

Si verò postea eandem illam substantiam spoliare vellemus iis attributis ex quibus illam cognoscimus, omnem nostram de ipsa notitiam destrueremus, atque ita verba quidem aliqua de ipsa possemus proferre, sed non quorum significationem clarè & distinctè perciperemus.

Non ignoro quasdam substantias vulgò vocari *incompletas*; Sed si dicantur incompletæ quod per se solæ esse non possint, fateor mihi contradictorium videri, ut sint substantiæ, hoc est res per se subsistentes, & simul incompletæ, hoc est per se subsistere non valentes. Aliter autem dici possunt substantiæ incompletæ, ita scilicet ut quatenus sunt substantiæ, nihil quidem habeant incompleti, sed tantum quatenus referuntur ad aliquam aliam substantiam, cum qua unum per se componunt.

Ita manus est substantia incompleta, cum refertur ad totum corpus cuius est pars, sed est substantia incompleta, cum sola spectatur: & eodem planè modo mens & corpus sunt substantiæ incompletæ, cum referuntur ad hominem quem componunt: sed solæ spectatæ sunt completæ.

Quemadmodum enim esse extensum, divisibile, figuratum &c. sunt formæ, sive attributa, ex quibus agnosco substantiam illam quæ vocatur corpus; ita esse intelligentem, volentem, dubitantem, &c. sunt formæ, ex quibus agnosco substantiam quæ vocatur Mens: nec minus intelligo substantiam cogitantem esse rem completam, quàm substantiam extensam.

Nec ullo modo dici potest id quod Vir C. subjunxit, corpus forte se habere ad mentem sicut genus ad speciem, etsi enim genus possit intelligi sine hac, vel illa differentia specifica, non potest tamen ullo modo species sine genere cogitari.

Nam, exempli causâ, facile intelligimus figuram, nihil cogitando

tando de circulo (quamvis ista intellectio non sit distincta, nisi ad specialem aliquam figuram referatur, nec de re completâ nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figurâ cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantum sufficit ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ullâ ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscimus corpus esse substantiam, ut puto me in secundâ Meditatione satis ostendisse; corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hic tamen urget Vir C. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen inde confici notitiam illam esse completam, & adequatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentiâ meâ corpus excludo.* Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & distinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen inde licet inferre dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re propositâ. Nam primò quamvis fortè triangulus sumi possit in concreto pro substantiâ figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodq; ex his duobus potest intelligi ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens & Corpus*: nec quidem potest *res* vocari, eo sensu quo dixi satis esse quod possim unam rem (nempe rem completam) absque alterâ intelligere, &c. ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur. *Præterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse *res*, sed ipsas accurate à rebus, sive substantiis distinxi. Secundò quamvis clarè & distinctè possumus intelligere triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quod advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum, non tamen ita possumus clarè intelligere triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertiò quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas

inter

inter quadratum basis, & quadrata laterum non continetur, non potest tamen haberi talis ut nullâ proportio inter basis quadratum & quadrata laterum adhuc triangulum pertinere intelligatur, ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit istâ proportio, nullâ de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere &c.* non ideo potest subsumi, *at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis, & quadrata laterum non est res completa. Secundò, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertio, quia nequidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto ex hoc solo quòd unam substantiam absque alterâ clarè & distinctè intelligam, certius sim unam ab aliâ excludi. Nempe hæc ipsa est notio substantiæ, quòd per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ possit existere, nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percepit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque hæc certitudinem vulgari majorem quæ siviissem, contentus fuisse ostendisse in secunda Meditatione *Mentem* ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur quòd pertineat ad corpus, & vici versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur quòd pertineat ad mentem; nihilque amplius addidissim ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui quia vulgò res omnes eodem modo se habere judicamus in ordine ad ipsam veritatem, quò se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in primâ Meditatione proposui, unâ eo usq; processit ut de hoc ipso (nempe quòd res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possem, quandiu authorem meæ originis ignorare

me supponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, in tertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis à corpore* distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir C. *intelligo triangulum semicirculo inscriptum absque eo quod sciam ejus basis quadratum equale esse quadratis laterum.* Imo, potest quidem illi triangulus intelligi, etsi de proportione quæ est inter quadrata ejus basi & laterum non cogitetur: sed non potest intelligi ipsam de eo esse negandam. Contra verò de mente non modò intelligimus illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantiarum quod sese mutuo excludant.

Neque mihi adversatur, quod Vir C. adjunxit mirum non esse si dum ex eo quod cogitem colligo me existere, idea quam hoc pacto efformo, me tantum representet ut rem cogitantem: nam eodem modo cum naturam corporis examino, nihil prorsus in eâ reperio quod redoleat cogitationem; nullumque majus argumentum distinctionis inter duas res haberi potest, quàm quod in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipsâ deprehendamus quod ad altera non sit diversum.

Non etiam video qua ratione hoc argumentum nimis probet, nihil enim minus dici potest ad ostendendum unam rem realiter ab altera distingui, quàm quod per divinam potentiam possit ab ipsa separari. Satisque diligenter cavere mihi visus sum, ne quis ideo putaret *hominem esse solum animum utentem corpore.* Nam in eadem sexta Meditatione, in qua egi de distinctione mentis à corpore, simul etiam probavi substantialiter ille esse unitam: ususque sum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legisse. Atque quemadmodum ille qui brachium hominis diceret esse substantiam realiter à reliquo ejus corpore distinctam, non ideo negaret illud idem ad hominis integri naturam pertinere, nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere ideo dat occasionem suspicandi non posse illud per se subsistere, ita nec mihi videtur nimium probasse ostendendo mentem absque corpore esse posse,

posse; nec etiam nimis parum dicendo illam esse corpori substantialiter unitam, quia unio illa substantialis non impedit quo minus clarus & distinctus solius mentis tanquam rei completæ conceptus habetur: ideoque multum differt à conceptu superficiei, vel lineæ, quæ non ita ut res completæ possunt intelligi, nisi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quod *vis cogitandi sit in infantibus sopita, in amentibus non quidem extincta, sed perturbata*, putandum est illam organis corporeis ita esse affixam, ut absque iis existere non possit: ex eo enim quod experiamur sæpe ab ipsis eam impediri, nullo modo sequitur ab iisdem produci; neque hoc ulla, vel minima ratione probari potest.

Verum tamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam sensibus assidue experimur, in causa esse, cur realem ejus ab ipso distinctionem non sine attenta meditatione advertamus.

Sed meo judicio qui frequenter ea quæ in secunda Meditatione dicta sunt apud se revolvunt, facile sibi persuadebunt mentem non distingui à corpore per solam fictionem, vel abstractionem intellectus, sed ut rem distinctam cognosci, quia revera distincta est.

Nihil respondeo ad illa quæ de animæ immortalitate Vir C. hic adiecit, quia mihi non adversantur. Sed quantum ad animas brutorum, etsi earum consideratio non sit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possim quam quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maxime notandum mihi videtur nullos motus fieri posse tam in brutorum corporibus, quam in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeo ut nequidem in nobis ipsis mens immediate moveat membra externa, sed dirigat tantum spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur.

Plurimi verò ex motibus qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente

dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & similia, cum fiunt animo non advertente. Cumque illi qui ex alto decidunt manus in terram præmittunt ut caput rucantur, nulla sanè consilio rationis id faciunt, sed tantum quin visio impendentis casus ad cerebrum usque pertingens spiritus animales in nervos mittit, eo modo quo necesse est ad hunc motum vel mente invitâ, & tanquam in machinâ producendum. Cumque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est quod tantopere miremur, si lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum?

Jam verò si velimus uti ratione ad dignoscendum an aliqui brutorum motus similes sint iis qui peraguntur in nobis ope mentis, vel iis tantum qui à solo spiritu influxu, & organorum dispositione dependent, considerandæ sunt differentiæ quæ inter ipsos reperiuntur, nempe illæ quas in parte quintâ dissertationis de Methodo explicui, non enim alias puto inveniri tuncque facile apparbit omnes brutorum actiones iis tantum similes esse quæ sine ullâ ope mentis à nobis fiunt. Unde concludere cogemur nullum planè in ipsis principium motus à nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui à calore cordis sanguinem attenuantis producuntur; simulque advertemus, nihil nobis ante hâc occasionem dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantum quod illa duo principia motus non distinguentes, cum prius, quod à solis spiritibus & organis dependet, in brutis, tanquam in nobis, esse videremus, aliud etiam quod in mente, sive cogitatione consistit, ipsis inesse in consulte crederemus. Et sanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse rationibus ostendatur, non tamen facile, nisi diu, & frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostrâ deletur.

R E-

R E S P O N S I O

Ad alteram partem,

D E D E O.

HActenus argumenta viri Cl. dissolvere, ejusque impetum sustinere conatus sum; deinceps, ut ii qui cum fortioribus pugnant, non directè ipsi me opponam, sed ab ictu potius declinabo.

De tribus tantum agit hâc in parte quæ facile possunt admitti, prout ipse illa intelligit; sed quæ scripseram alio sensu intellexi, qui verus etiam mihi videtur.

Primum est quod quædam ideæ materialiter sint falsæ, hoc est, ut ego interpretor, quod tales sint ut iudicio materiam præbeant erroris; illæ verò ideæ formaliter sumptas considerando nullam in iis falsitatem esse contendit.

Alterum est quod Deus sit à se *positivè*, & tanquam à causâ; ubi tantum intellexi rationem propter quam Deus non indiget ullâ causâ efficiente ut existat, fundatam esse in re positivâ, nempe in ipsamet Dei immensitate, quâ nihil magis positivum esse potest; ille verò probat Deum à se non produci, nec conservari per positivum aliquem causæ efficientis influxum, quod planè etiam affirmo.

Tertium denique est quod nihil in mente nostrâ esse possit cujus non simus conscii, quod de operationibus intellexi, & ille de potentiis negat.

Sed ut singula deligentius exequamur, ubi ait, *si frigus sit tantum privatio, nullam posse dari ideam quæ illud tanquam rem positivam representet*, manifestum est ipsum agere tantum de idea *formaliter* sumpta. Nam cum ipsæ ideæ sint formæ quædam, nec ex materiâ ullâ componantur, quoties considerantur quatenus aliquid repræsentant, non *materialiter*, sed *formaliter* sumuntur; si verò spectarentur, non prout hoc vel illud repræsentant, sed tantummodò prout sunt operationes intellectus, dici quidem posset materialiter illas sumi, sed tunc nullo modo veritatem, vel falsitatem objectorum respicerent. Nec ideo

mihî videtur illas alio sensu materialiter falsas dici posse, quàm eo quem jam explicui; nempe sive frigus sit res positiva, sive privatio, non aliam idcirco de ipso habeo ideam, sed manet in me eadem illa quam semper habui, quamque ipsam dico mihi præbere materiam erroris, si verum sit frigus esse privationem, & non habere tantum realitatis quàm calor; quia utramque ideam caloris, & frigoris considerando prout ambas à sensibus accepi, non possum advertere plus mihi realitatis per unam quam per alteram exhiberi.

Nec sanè *judicium cum idea confudi*, nam in hac dixi reperiri falsitatem *materialem*, in illo verò non potest esse nisi *formalis*. Cum autem ait Vir C. *ideam frigoris esse frigus, ipsum prout est objectivè in intellectu*, distinctione arbitror opus esse, hoc enim sæpe contingit in ideis obscuris, & confusis, inter quas hæ caloris & frigoris sunt numerandæ, ut ad aliud quid referantur quàm ad id cujus reverà ideæ sunt. Ita si frigus sit tantum privatio frigoris, idea non est frigus ipsum, prout est objectivè in intellectu, sed aliud quid, quod perperam pro istâ privatione sumitur; nempe est sensus quidam entis nullam habentis existentiam extra intellectum.

Neque est par ratio de ideâ Dei, saltem de illa quæ est clara & distincta, quia dici non potest ipsam referri ad aliquid cui non sit conformis. Quantum autem ad confusas Deorum ideas quæ ab idololatriis effinguntur, non video cur non etiam materialiter falsæ dici possint, quatenus falsis ipsorum judiciis materiam præbent. Quanquam sanè illæ quæ vel nullam, vel perexiguam iudicio dant occasionem erroris; non tam meritò materialiter falsæ dici videntur, quàm quæ magnam: unas autem majorem quàm alteras erroris occasionem præbere facile est exemplis declarare. Neque enim tanta est in confusis ideis ad arbitrium mentis effectus (quales sunt idea falsorum Deorum) quanta est in iis quæ à sensibus confusæ adveniunt, ut sunt ideæ caloris & frigoris: si quidem, ut dixi, verum sit illas nihil reale exhibere. Omnium autem maxima est in ideis quæ ab appetitu sensitivo oriuntur; ut idea sitis in hydropico nunquid revera ipsi materiam præbat erroris, cum dat occasionem iudicandi potum sibi esse profuturum, qui tamen sit nociturus. At

At petit vir Cl. quidnam mihi exhibeat illa frigoris idea, quam dixi materialiter falsam esse: *Si enim*, inquit, *exhibet privationem, ergo verâ est; si ens positivum, non est ergo frigoris idea.* Rectè, sed propter hoc tantum illam materialiter falsam appello, quod cum sit obscura & confusa, non possim dijudicare an mihi quid exhibeat quod extra sensum meum sit positivum necne: ideoque occasionem habeo judicandi esse quid positivum, quamvis fortè sit tantum privatio.

Nec proinde quæri debet *quæ sit causa illius entis positivi obiectivi, unde fieri ajo ut materialiter falsa sit illa idea*, quia non ajo illam fieri materialiter falsam ab aliquo ente positivo, sed à sola obscuritate, quæ tamen ens aliquod positivum habet pro subiecto, nempe sensum ipsum.

Et quidem ens istud positivum in me est, quatenus ego sum res vera; obscuritas verò, quæ sola mihi dat occasionem iudicandi istam ideam sensus frigoris, representare objectum aliquod extra me positum quod vocetur frigus, non habet causam realem, sed inde tantum oritur quod natura mea non sit omni ex parte perfecta.

Neque hoc ulla ratione fundamenta mea convellit. Vereretur autem ne fortè quia in legendis Philosophorum libris nunquam valdè multum temporis impendi, non satis ipsorum loquendi modum sequutus sim, cum dixi ideas, quæ iudicio materiam præbent erroris, *materialiter falsas esse*, nisi apud primum auctorem qui mihi jam incidit in manus, vocem *materialiter* in eadem significatione sumptam invenirem, nempe apud Fr. Suarezem, *Metaphysicæ disput. 9. sectione 2. numero 4.*

Sed pergamus ad ea quæ V. C. omnium maximè reprehendit, mihi autem minimè omnium reprehensione digna videntur, nempe ubi dixi, *licere nobis cogitare Deum quodam modo idem præstare respectu sui ipsius quod causa efficiens respectu sui effectus.* Hoc enim ipso negavi illud quod viro Cl. durum videtur & falsum, nempe quod Deus sit causa efficiens sui ipsius, quia dicendo *ideam quodammodo præstare*, ostendi me non existimare idem esse: & præmittendo verba, *nobis omnino licet cogitare*, significavi me hæc tantum propter imperfectionem intellectus humani

mani sic explicare. Sed & in reliquo scripto idem ubique confirmavi, nam statim ab initio ubi dixi, *nullam rem existere in cuius causam efficientem non liceat inquirere: addidi, vel si non habet, cur illâ non indigeat postulare*; quæ verba satis indicant, me putâsse aliquid existere quod causâ efficiente non indigeat. Quid autem tale esse potest præter Deum? dixique paulò post, *in Deo esse tantam & tam inexhaustam potentiam, ut nullius unquam ope egerit ut existeret, neque etiam nunc egeat at conservetur, atque adeo sit quodammodo sui causa*. Vbi verbum, *sui causâ*, nullo modo de efficiente potest intelligi, sed tantum quod inexhausta Dei potentia, sit causâ, sive ratio propter quam causâ non indiget. Cumque illa inexhausta potentia, sive essentiæ immensitas sit quammaximè *positiva*, idcirco dixi rationem, sive causam ob quam Deus non indiget causâ, esse *positivam*; quod idem dici non posset de ulla re finita, quamvis in suo genere summè perfecta: Sed si diceretur esse *à se*, hoc tantum intelligi posset *negativè*, quoniam nulla ratio à positivâ ejus naturâ desumpta afferri posset propter quam intelligeremus ipsam causâ efficiente non indigere. Atque eodem modo in omnibus aliis locis ita contuli causam formalem, sive rationem abessentia Dei petitam, propter quam ipse causâ non indiget ut existat, neque ut conservetur, cum causâ efficiente sine qua res finitæ esse non possunt, ut ubique illam à causâ efficiente esse diversam ex ipsis meis verbis cognoscatur. Nec ullibi dixi, Deum se conservare per positivum aliquem influxum, ut res creatæ ab ipso conservantur, sed tantum immensitatem potentia, sive essentiæ propter quam Conservatore non indiget, esse rem *positivam*. Itaque possum ultrò admittere quæcunque à Viro Cl. afferuntur ad probandum Deum non esse causam efficientem sui ipsius; neque se conservare per ullum influxum positivum, sive per sui reproductionem continuam, quod solum ex ejus rationibus efficitur. Sed ut spero, etiam ille non negabit immensitatem illam potentia, propter quam Deus non indiget causâ ut existat, esse in ipso rem *positivam*, nihilque ejusmodi quod sit *positivum*, intelligi posse in ullis aliis rebus, propter quod causâ efficiente non egeant ad existendum; quod solum significare volui, cum

dixi

dixi nullas res posse intelligi esse à se, nisi negativè, præter unum Deum, nec quicquam amplius assumere mihi opus fuit ad difficultatem, quæ proposita erat, dissolvendam.

Sed quia tam serio hîc monet Vir Clar. *vix ullum Theologum reperiri posse qui non eâ propositione offendatur, quòd Deus à se ipso sit positivè, & tanquam à causa*, paulò accuratius exponam quare ille loquendi modus in hac quæstione perutilis, atque etiam necessarius, & ab omni offensionis suspitione valdè remotus mihi videatur.

Scio Latinos Theologos non usurpare nomen *causæ* in divinis, cum agitur de processione personarum sacrosanctæ Trinitatis, illosque ubi Græci indifferenter *αἰσῆς* & *δεξιῆς* dixerunt, solo *principii* nomine ut maximè generali uti malle, ne cui scilicet inde occasionem dent judicandi Filium esse minorem Patre. Sed ubi nullum tale erroris periculum esse potest, nec agitur de Deo ut trino, sed tantum ut uno, non video cur nomen *causæ* sit tantopere fugiendum, præsertim cum in talem locum incidimus ut illo uti perutile ac propemodam necessarium esse videatur.

Nulla autem major hujus nominis utilitas esse potest quàm si Dei existentia demonstranda inserviat: nullaque major necessitas quàm si absque eo perspicuè demonstrari non possit.

Atqui considerationem *causæ efficientis* esse primum & præcipuum medium, ne dicam unicum, quod habeamus ad existentiam Dei probandam; puto omnibus esse manifestum. Illud autem accuratè persequi non possumus, nisi licentiam demus animo nostro in rerum omnium, etiam ipsius Dei causas efficientes inquirendi: quo enim jure Deum inde excipiremus priusquam illum existere sit probatum. Quærendum igitur est de unaquaque re, an sit à se, vel ab alio: Et quidem per hoc medium existentia Dei concludi potest, etsi non expressè explicetur quo modo intelligendum sit aliquid esse à se. Quicunque enim solius luminis naturalis ductum sequuntur, spontè sibi formant hoc in loco conceptum quendam *causæ efficienti* & formali communem, ita scilicet ut quod est ab alio, sit ab ipso tanquam à *causâ efficiente*; quod autem est à se, sit tanquam

à causa formali, hoc est, quia talem habet essentiam, ut causa efficiente non egeat; ideoque istud in Medit. meis non explicui, sed tanquam per se notum prætermisi. At cum illi qui assueti sunt judicare nihil esse posse causam efficientem sui ipsius, illamque à causa formali accuratè distinguere, quæri vident an aliquid sit à seipso, facile fit ut de sola efficiente propriè dicta cogitantes, non putent illud, à se, debere intelligi tanquam à causa, sed tantummodò negativè, tanquam sine causa, ita scilicet ut aliquid sit de quo non debeamus inquirere cur existat. Quæ interpretatio verbi à se si admitteretur, nulla posset ab effectibus haberi ratio ad existentiam Dei demonstrandam, ut rectè in primis objectionibus ab ipsarum Authore probatum est, ideoque nullo modo est admittenda. Ut autem appositè ad ipsam respondeatur, existimo necesse esse ostendere inter causam efficientem propriè dictam, & nullam causam esse quid intermedium, nempe positivam rei essentiam, ad quam causæ efficientis conceptus eodem modo potest extendi, quo solemus in Geometricis conceptum lineæ circularis quammaximæ ad conceptum lineæ rectæ, vel conceptum polygoni rectilinei, cujus indefinitus sit numerus laterum, ad conceptum circuli extendere. Hocque non mihi videor ulla ratione melius explicare potuisse, quàm cum dixi causæ efficientis significationem non esse in hac quæstione restringendam ad illas causas quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversa; tum quia esset nugatoria, cum nemo nesciat idem nec seipso prius, nec, à seipso diversum esse posse; tum quia una ex his duabus conditionibus ab ejus conceptu tolli potest, & nihilominus integra notio efficientis remanere. Nam quod non requiratur ut tempore sit prior, patet ex eo, quod non habeat rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, ut dictam est. Ex eo verò quod non possit alia conditio etiam tolli, debet tantum inferri non esse causam efficientem propriè dictam, quod concedo: non autem nullo modo esse causam positivam, quæ per analogiam ad efficientem referri possit, hocque tantum in re proposita requiritur: eodem enim lumini naturali quo percipio me mihi daturum fuisse omnes perfectiones quarum idea aliqua in me est, siquidem existentiam mihi dedissem,

per-

percipio etiam nihil sibi ipsi existentiam dari posse modo illo, ad quem causæ efficientis propriè dictæ significatio restringi solet, ita scilicet ut idem quatenus dat sibi esse, sit diversum à se ipso, quatenus accipit esse, quia contradictoria sunt idem & non idem, sive diversum. Ideoque cum quæritur an aliquid sibi ipsi existentiam dare possit, non aliud est intelligendum quàm si quæreretur, an alicujus rei natura, sive essentia sit talis ut causa efficiente non indigeat existendum; Cumque subsumitur, *si quid sit tale, illud sibi daturum esse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in ipso est, si quidem ipsas nondum habet*, sensus est fieri non posse quin habeat actu omnes perfectiones quas cognoscit; Quia lumini naturali percipimus illud cujus essentia tam immensa est, ut causa efficiente non indigeat ad existendum, hac etiam non indigere ad habendas omnes perfectiones quas cognoscit, propriamque essentiam dare ipsi eminenter illud omne quod possumus cogitare aliquibus aliis rebus à causâ efficiente dari posse. Atque hæc verba, *si nondum habet ipsum sibi esse daturum*, juvant tantùm ad rem explicandam, quia eodem lumine naturali percipimus illud jam non posse habere vim, & voluntatem sibi dandi aliquid novi, sed essentiam talem esse ut habuerit ab æterno illud omne, quod jam cogitare possumus ipsum sibi daturum esse, si nondum haberet. Atqui nihilominus isti omnes modi loquendi à causæ efficientis analogia petiti pernecessarii sunt ad lumen naturale ita dirigendum, ut ista perspicuè advertamus: eodem planè modo quo nonnulla de Sphærâ, & aliis figuris curvilineis ex comparatione cum figuris rectilineis apud Archimedes demonstrantur, quæ vix aliter intelligi potuissent. Et quemadmodum istiusmodi demonstrationes non improbantur, etsi sphaera in illis instar polyedri sit consideranda; ita non puto me hoc in loco posse reprehendi quòd analogia causæ efficientis usus sim ad ea quæ ad causam formalem, hoc est ad ipsammet Dei essentiam pertinent explicanda. Nec ullum hâc in parte erroris periculum timeri potest, quoniam id unicum quod causæ efficientis proprium est, atque ad formalem non potest extendi, manifestam contradictionem involvit, ideoque à nemine credi posset, nempe quod aliquid sit à seipso diversum, sive idem simul & non idem.

Notandumque est causæ dignitatem sic à nobis Deo fuisse tributam, ut nulla effectus indignitas in ipso inde sequeretur, nam quemadmodum Theologi cum dicunt partem esse *principium* filii, non ideo concedunt filium esse *principiatum*, ita quamvis admiserim Deum dici quodammodo posse *sui causam*, nullibi tamen illum eodem modo *sui effectum* nominavi, quia scilicet effectus ad efficientem præcipue solet referri, & illâ esse ignobilior, quamvis sæpè sit nobilior aliis causis.

Cum autem integram rei essentiam pro causâ formali hinc fumo, Aristotelis vestigia tantum sequor: nam lib. 2. anal. post. c. 11. causa materiali prætermisâ primam nominat *αιτιαν τοῦ ἐν ἑαυτῷ* sive ut vulgo vertunt Latini Philosophi *causam formalem*, illamque ad omnes omnium rerum essentias extendit, quia nempe ibi non agit de causis compositi Physici, ut neque ego peti etiam hinc; sed generalius de causis ex quibus aliqua cognitio possit.

Quod verò fieri vix potuerit in re propositâ ut à *causa* nomine Deo tribuendo abstinerem, vel ex eo potest probari, quod cum vir Cl. alia via idem quod ego efficere conatus sit, non tamen id ullo modo prestiterit, saltem quantum mihi videtur. Nam postquam multis verbis ostendit Deum non esse causam efficientem sui ipsius, quia requiritur ad rationem efficientis ut diversa sit à suo effectû; Item non esse à se *positivè*, intelligendo per verbum *positivè*, positivum causæ influxum; itemque seipsum revera non conservare, sumendo *conservationem* pro continua rei productione, quæ omnia lubens admitto; rursus probare contendit Deum non dici debere causam efficientem sui ipsius, quia, inquit, *causa efficiens rei alicujus non queritur, nisi ratione existentia, neutiquam verò ratione essentia: at non minus est de essentia entis infiniti quòd existat, quàm de essentia trianguli habere tres angulos aequales duobus rectis: ergo non magis per efficientem est respondendum, cum queritur cur Deus existat, quàm cum queritur cur tres anguli trianguli sint aequales duobus rectis. Qui syllogismus facile in illum potest retorqueri hoc pacto: etsi non quærat efficientem ratione essentia, quæri tamen potest ratione existentia: at in Deo non distinguitur essentia ab existentia, ergo de Deo quæri potest efficiens.* Sed

Sed ut hæc duo simul concilientur, dici debet quærenti, cur Deus existat, non quidem esse respondendum per causam efficientem propriè dictam, sed tantum per ipsam rei essentiam, sive causam formalem, quæ propter hoc ipsum quod in Deo existentia non distinguatur ab essentia, magnam habet analogiam cum efficiente, ideoque quasi causa efficiens vocari potest.

Denique, addit *in Dei causam efficientem inquirenti respondendum esse, illum eâ non indigere; & rursus percontanti, cur illa non indigeat, respondendum quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia, ea enim tantummodo causâ efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.* Ex quibus ait corruere id quod dixeram, nempe si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod causa efficiens erga effectum, nunquam me in causas rerum inquirendo ad ullam omnium primam deveniturum; quod tamen nec corruere, nec ullo modo concuti, vel infirmari mihi videtur; & præcipua vis non modò rææ, sed & omnium omnino demonstrationum quæ afferri possunt ad existentiam Dei ab effectibus probandam, ab eo dependet: Nullam autem Theologi ferè omnes nisi ab effectibus afferri posse contendunt. Itaque tantum abest ut demonstrationem de Deo illustret, cum analogiam causæ efficientis illi erga seipsum tribui non permittit, quin potius ab illa intelligenda lectores avertit, præcipuè in fine ubi concludit, *si putaret in cujusque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse inquirendum, se cujuscumque rei causam ab ea re diversam quasi turum.* Quomodo enim ii qui Deum nondum nôrunt, in causam aliarum rerum efficientem inquirerent, ut hoc pacto ad Dei cognitionem devenirent, nisi putarent cujusque rei causam efficientem posse inquire? Et quomodo tandem in Deo ut causa prima finem quærendi facerent, si putarent cujusque rei causam ab ea re diversam esse quærendam?

Certe idem fecisse mihi videtur Vir Cl. hac in parte, ac si postquam Archimedes loquens de iis quæ de sphæra per analogiam ad figuras rectilneas sphæræ inscriptas demonstravit, dixisset, si putarem sphæram pro figura rectilinea, vel quasi rectilinea infinitorum laterum sumi non posse, nullam vim isti demon-

demonstrationi tribuerem, sed quia non de sphaera ut figura curvilinea, sed tantum de ipsa ut figura rectilinea infinitorum laterum rectè procedit. Si, inquam, Vir Cl. nolens sphaeram ita nominari, & tamen Archimedis demonstrationem cupiens retinere diceret si putarem id quod ibi concluditur de figura rectilinea infinitorum laterum esse intelligendum, id ipsum de sphaera non admitterem, quia mihi certum & compertum est sphaeram nullo modo esse figuram rectilineam. Quibus sanè verbis non idem quod Archimedes efficeret, sed contra profus ab ejus demonstratione rectè intelligenda seipsum, aliosque avocaret.

Hac verò paulò prolixius hic persequutus sum quàm res fortè postulabat, ut ostendam summæ mihi curæ esse cavere ne vel minimum quid in meis scriptis reperiat quod merito Theologi reprehendant.

Denique quod circulum non commiserim, cum dixi non aliter nobis constare, quæ clarè & distinctè percipiuntur vera esse, quàm quia Deus est: & nobis non constare Deum esse, nisi quia id clarè percipitur, jam satis in responsione ad secundas Objectiones numero 3. & 4. explicui, distinguendo scilicet id quod re ipsa clarè percipimus, ab eo quod recordamus nos antea clarè percipisse. Primum enim nobis constat Deum existere, quoniam ad rationes quæ id probant attendimus; postea verò sufficit ut recordemur nos aliquam rem clarè percipisse, ut ipsam veram esse simus certi, quod non sufficeret nisi Deum esse, & non fallere sciremus.

Quod autem nihil in mente, quatenus est res cogitans, esse possit cujus non sit conscia, per se notum mihi videtur, quia nihil in illa sic spectata esse intelligimus quod non sit cogitatio, vel à cogitatione dependens, alioqui enim ad mentem, quatenus est res cogitans, non pertineret, nec ulla potest in nobis esse cogitatio, cujus eodem illo momento quo in nobis est, conscii non simus. Quamobrem non dubito quin mens statim atque infantis corpori infusa est, incipiat cogitare, simulque sibi suæ cogitationes conscia sit, etsi postea ejus rei non recordetur, quia species istarum cogitationum memoriæ non inhaerent.

Sed

Sed notandum est actuum quidem, sive operationum nostræ mentis nos semper actu conscius esse, facultatum, sive potentiarum non semper, nisi potentia; ita scilicet ut cum ad utendum aliqua facultate nos accingimus, statim, si facultas illa sit in mente, sciamus ejus actu consci; atque ideo negare possimus esse in mente, si ejus consci fieri nequeamus.

Ad ea quæ Theologos morari possunt.

Opposui me primis Viri Cl. rationibus, à secundis declinavi: jam his quæ sequuntur, planè assentior, præterquam ultimæ, de qua spero me non difficulter effecturum ut ipso mihi assentiatur.

Itaque quod ea quæ in primâ Meditatione, atque etiam in reliquis continentur, ab omnium ingeniorum captum non sint accommodata, planè concedo; idque ubicunque sese obtulit occasio testatus sum, atque in posterum testabor. Et hæc unica fuit causa cur eadem in dissertatione de Methodo, quæ Gallicè scripta erat, non tractârim, sed ad has Meditationes, quas à solis ingeniosis, & doctis legendas esse præmonui, reserârim. Neque dici debet rectius me facturum fuisse si abstinuisssem ab iis scribendis, à quibus legendis permulti debeant abstinere; tam necessaria enim existimo, ut sine ipsis nihil unquam firmum, & stabile in Philosophia statui posse mihi persuadeam. Et quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus, aut pueris sine periculo non tractentur, quia tamen utilia sunt ad vitam, nemo est qui putet idcirco ipsis esse carendum.

Quod verò in quartâ Meditatione tantùm egerim de errore qui committitur in dijudicatione veri & falsi: non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali; quodque ea quæ ad fidem pertinent, atque ad vitam agendam semper exceperim, cum asservi, nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè cognoscamus, totius scripti mei contextus ostendit, & expresse etiam in responsione ad secundas Objectiones numero 5. explicui; nec non & in Sinopsi præmonui, ut ita quantum viri Cl. judicio tribuam, & quàm accepta mihi sint ejus concilia declararem.

Super-

Supereft sacramentum Euchariftiæ, cum quo iudicat vir Cl. meas opiniones non convenire, quia, inquit, *fide credimus ablata ab Euchariftico pane panis fubftantia, fola illic accidentia remanere*: putat autem me nulla accidentia realia admittere, fed tantum modos, qui absque aliqua fubftantia, cui infint, non poffunt intelligi, nec proinde etiam absque illa exiftere. Quam objectionem per facile poffem eludere, dicendo me nunquam hactenus accidentia realia negaffe; nam quamvis ipsis in Dioptricâ, & Meteoris non ufus fim ad ea de quibus agebam explicanda, dixi tamen expreffis verbis in Meteoris p. 164. me illa non negare. In his verò Meditationibus fupposui quidem ipfa nondum à me cognofci, fed non idcirco nulla effe; modus enim fcribendi analyticus, quem fequutus fum, id patitur ut quædam interdum fuppenantur quæ nondum fint fatis explorata, ut patuit in primâ Meditatione, in qua multa affumpferam, quæ deinde in fequentibus refutavi. Nec fanè hîc quicquam de natura accidentium volui ftabilire, fed ea tantum, quæ de ipsis, tanquam primâ fronte, apparuerunt, propofui. Ac denique ex eo quod dixerim modos absque aliqua fubftantia cui infint non poffe intelligi, non debet inferri me negaffe illos absque ipfa per divinam potentiam poni poffe, quia planè affirmo, & credo Deum multa poffe efficere, quæ nos intelligere non poffumus.

Sed ut hîc agam liberalius, non diffimulabo me mihi perfuadere, nihil planè aliud effe à quo fensus noftri afficiantur præter folam illam fuperficiem, quæ eft terminus dimensionem ejus corporis quod fentitur: in fola enim fuperficie fit contactus; & nullum fensum affici nifi per contactum, non ego folut, fed ferè omnes Philofophi cum ipfo Ariftotele affirmant: ita ut, exempli caufâ, panis, vel vinum non fentiat, nifi quatenus ejus fuperficiæ vel immediate à fensu organo, vel mediantè aère, aliive corporibus, ut ego iudico, vel, ut ajunt plerique Philofophi, mediantibus fpeciebus intentionalibus attingitur.

Notandum autem eft iftam fuperficiem non ex fola corporum figura externa quæ digitis tractatur effe æftimandam, fed confiderandos etiam effe omnes illos exiguos meatus, qui inter pulvifculos farinæ, ex quibus panis conflatus eft, atque inter

par-

particulas spiritus, aquæ, aceti, & fœcum, seu tartari, ex quorum mixtura vinum constat, itemque inter reliquorum corporum minutias reperiuntur. Nam sanè particula istæ, cum diversas habeant figuras, & motus, nunquam tam aptè jungi possunt, quin multa inter ipsas spatia reliquantur, quæ vacua non sunt, sed vel aère, vel aliâ materiâ repleta; ut ad oculum videmus in pane spatia ejusmodi satis magna; quæ non modo aère, sed etiam aquâ, vel vino, aliisve liquoribus impleri possunt: cumque panis maneat semper ipse idem, quamvis aër aliave materia ejus poris contenta mutetur, patet ista ad ejus substantiam non pertinere: ideoque ipsius superficiem non eam esse quæ brevissimo ambitu integrum cingit, sed eam quæ singulis ejus particulis est immediate circumpositâ.

Notandum etiam est hanc superficiem non modo totam moveri, cum totus panis ex uno loco in alium transfertur, sed etiam moveri ex parte, cum aliquæ panis particula ab aère aliisve corporibus ejus poros ingredientibus agitantur: adeo ut si quæ corpora talis sint naturæ, ut vel aliquæ, vel omnes eorum partes assidue moveantur, (quod de plerisque partibus panis, & de omnibus vini verum existimo) intelligenda etiam sit ipsorum superficies in continuo quodam motu esse.

Notandum denique per superficiem panis, aut vini, alteriusve corporis, non hic intelligi partem ullam substantiæ, nec quidem quantitatis ejusdem corporis, nec etiam partem corporum circumjacentium, sed tantummodo terminum illum qui medius esse concipitur inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia, quique nullam planè habet entitatem, nisi modalem.

Jam verò cum in hoc solo termino contactus fiat, & nihil nisi per contactum sentiatur, manifestum est ex hoc uno quod dicantur panis & vini substantiæ in alicujus alterius rei substantiam ita mutari, ut hæc nova substantia sub eisdem planè terminis contineatur, sub quibus aliæ prius erant, sive in eodem præcise loco existat in quo panis & vinum prius existebant; vel potius (quia eorum termini assidue moventur) in quo jam existerent si adessent; sequi necessàrio novam illam substantiam eodem planè modo sensus omnes nostros afficere debere, quo panis & vinum illos afficerent, si nulla transubstantiatio facta esset.

Docet autem Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. can. 2. & 4. *conversionem fieri totius substantia panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, manente duntaxat specie panis.* Ubi non video quidnam possit intelligi per speciem panis, præter illam superficiem, quæ media est inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia. Ut enim jam dictum est, in hæc solâ superficie fit contactus: &, fatente ipso Aristotele, non modo sensus ille, qui specialiter *tactus* vocatur, sed & alii sensus tactu sentiunt. lib. 3. de anima cap. 13. *ἡ δὲ αἴσθησις αἰσθάνεται τὸ ἐπιπέδον αἰσθάνεται.* Et nemo est qui putet hîc per speciem aliud intelligi, quàm præcisè id, quod requiritur ad sensus afficiendos. Et nemo etiam est, qui credat conversionem panis in Christi corpus, quin simul putet hoc Christi corpus sub eâdem accuratè superficie contineri, sub quâ contineretur panis, si adesset. Etiam si tamen ibi non sit, tanquam proprie in loco, sed *sacramentaliter, & eâ existendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse DEO, cogitatione per fidem illustratâ assequi possumus, & constantissimè credere debemus.* Quæ omnia tam commode, ac tam rectè per mea principia explicantur, ut non modò nihil hîc habeam quod verear ne orthodoxis Theologis offenculo sit futurum, sed contrâ potius magnam me ab ipsis gratiam initurum esse confidam, quod eas in Physicâ proponam opiniones, quæ longe melius quam vulgares cum Theologiâ consentiant. Nam sanè nullibi unquam, saltem quod sciam, docuit Ecclesia species panis & vini, remanentes in Sacramento Eucharistiæ, esse accidentia quædam realia, quæ, sublata substantia, cui inhærebant, miraculose sola subsistant.

Sed cum fortè primi Theologi, qui hanc quæstionem Philosophico more explicare conati sunt, tam firmiter sibi persuaderent accidentia illa quæ sensus movent esse quid reale à substantiâ diversum, ut ne adverterent quidem eâ de re posse unquam dubitari: sine ullo examine ac sine justâ ratione supposuerunt species panis esse accidentia ejusmodi realia: totique deinde in eo fuerunt ut explicarent, quomodo ipsa sine subjecto esse possint. Quâ in re, tot difficultates invenerunt, ut vel ex hoc uno (quemadmodum viatores cum fortè ad salebras & loca nullo

modo pervia devenerunt) se à verò itinere deflexisse iudicare debuissent. In primis enim non videntur sibi constare, saltem ii qui omnem sensum perceptionem per contactum fieri concedunt, cum in objectis aliquid aliud, quam ipsorum superficies varie dispositas, ad movendos sensus requiri supponunt: quia per se notum est ad contactum solam superficiem sufficere; Si qui verò id non concedant, nihil eà de re afferre possunt quod ullam habeat speciem veritatis. Deinde non potest humana mens cogitare accidentia panis esse realia & tamen absque ejus substantiâ existere, quin simul illa per modum substantiæ concipiat: Adeo ut implicare videatur, ut tota panis substantia mutetur, quemadmodum credit Ecclesia; & interim ut aliquid reale, quod prius erat in pane, remaneat: quia nihil reale potest intelligi remanere, nisi quod subsistat, & quamvis verbo vocetur accidens, concipiatur tamen ut substantia. Ideoque in re idem est ac si diceretur totam quidem panis substantiam mutari, sed tamen illam ejus substantiæ partem quæ vocatur accidens reale remanere: quod si non in verbis, certè in conceptu, contradictionem involvit. Atque hæc præcipua ratio esse videtur ob quam nonnulli hæc in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt. Quis autem neget, ubi liberum est, & nulla ratio, nec Theologica, nec quidem Philosophica, cogit nos ad aliquas opiniones amplectendas, quin illæ potissimum sint eligendæ quæ nullam aliis occasionem nec prætextum dare possint à veritate fidei deflectendi? Quod autem opinio quæ realia ponit accidentia cum Theologicis rationibus non conveniat, puto hic satis perspicue ostendi; quodque Philosophicis planè adversetur, spero me in summa Philosophiæ, quam jam habeo in manibus, clare esse demonstraturum; ibique quo pacto color, sapor, gravitas, & reliqua omnia quæ sensus movent, à solâ extremâ corporum superficie dependeant ostendam. Denique non possunt accidentia realia supponi, quin miraculo transubstantiationis, quod solum ex verbis consecrationis concludi potest, aliud novum, & quidem incomprehensibile, gratis addatur, per quod accidentia ista realia absque panis substantiâ ita existant, ut ipsa interim non fiant substantiæ: quod non modo pugnat contra humanam rationem, sed etiam contra axioma Theologorum, qui dicunt

verba ista consecrationis nihil efficere nisi suum significatum; & quæ per rationem naturalem possunt explicari miraculo nolunt adscribi. Quæ omnes difficultates per meam hujus rei explanationem planè tolluntur: nam tantum abest ut juxta ipsam opus sit aliquo miraculo ad conservanda accidentia post sublatam substantiam; quin potius sine novo miraculo (per quod scilicet dimensiones mutantur) tolli non possint. Hocque aliquando contigisse memoriæ proditum est, cum loco panis consecrati caro, vel puer, in manibus sacerdotis apparuit: Non enim id unquam per miraculi cessationem, sed omnino per novum miraculum accidisse creditum est. Præterea nihil est incomprehensibile aut difficile in eo quod Deus creator omnium possit unam substantiam in aliam mutare, quodque hæc posterior substantia sub eadem planè superficie remaneat sub quâ prior continebatur. Nec etiam quicquam rationi magis consentaneum dici potest, nec vulgo apud Philosophos magis receptum, quàm non modo omnem sensum sed generaliter omnem corporis in corpus actionem fieri per contactum, huncque contactum in solâ superficie esse posse: unde sequitur evidentè eandem superficiem, quantumvis substantia quæ sub eâ est mutetur, eodem semper modo agere ac pati debere.

Quapropter, si verum hic sine invidiâ scribere licet, ausim sperare venturum tempus aliquando, quo illa opinio quæ ponit accidentia realia, ut à ratione aliena, & incomprehensibilis, & parum tuta in fide, à Theologis explodetur, & mea in ejus locum ut certa & indubitata recipietur. Quod hic dissimulandum esse non putavi, ut, quantum in me est, occurram illorum calumniis, qui, quoniam aliis doctiores videri volunt, nihil ægrius ferunt quam si quid novi in scientiis, quod sibi prius cognitum fuisse fingere non possint, afferatur. Et sæpe in illud eo acrius invehuntur, quo verius & majoris momenti esse putant; Quodque rationibus refutare non valent, sacris scripturis ac veritatibus fidei adversari absque ullâ ratione affirmant. Impii certe hæc in parte, quod autoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem. Sed provoco ab istis ad pios & orthodoxos Theologos, quorum me judicii & censuræ libentissime submitto.

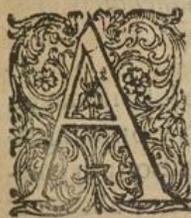
AUCTO-

R E S P O N S I O N E S

De Objectionibus Quintis

M O N I T V M,

Versum ex Gallico.

*A*nte primam harum Meditationum editionem, cupi eas non tantum à Sorbonicis Doctoribus expendi, sed etiam ab omnibus aliis qui vellent viris eruditis; ut ipsorum Objectiones, singulas suo ordine, cum meis Responſionibus ad calcem Meditationum ſubjiciendo, majorem ex hoc conflictu veritas lucem acciperet. Et licet ea quæ Quinto loco ad me fuerunt miſſa magni præcæteris momenti eſſe non viderentur, & admodum forent proluxa ſuo tamen illas ordine, ne de Auçtore male mererer, excudendas curavi; cui etiam meo nomine ſpecimina impreſſionis, quæ Probationes vocant, legenda ſunt tradita, ne quid forte in iis quod pro ſuo non agroſceret, infereretur. Sed quia poſtea ingentem conſcripſit librum, in quo eadem Objectiones cum multis novis adverſus meas Reſponſiones Inſtantiiſ continentur, & ibi me illas luce donaviſſe conqueritur, quaſi id præter ipſius mentem factum fuiſſet, qui eas ad me in privata tantum meis inſtitutionis gratiam miſiſſet, non invitus deinceps voluntati ejus obſequar, & iſtud volumen iis exonerabo. Ideò cum audivi Ludovicum Elzevirium, induſtrium typographum, Meditationes meas unà cum aliis Objectionibus prælo ſuo iterum ſubjicere decreviſſe, rogavi ipſum ut Quintas objectiones omitteret. Ne tamen eas Lector deſideret, monitum illum hoc loco velim, me illas nuper una cum omnibus novis magni quo comprehenduntur libri Inſtantiiſ relegiſſe, eo animo ut inde ſingula capita quæ reſponſione indigere viderentur exciperem: ſed nullum me animadvertiſſe, cui illos qui Meditationem mearum mentem percipient, abſque ope meâ reſpondere facile non poſſe putem. Quod verò ad eos attinet qui de libris ex mole ſolum aut ex titulo judicant, me illorum approbationem non ambire. Quintarum igitur Objectionum, & mearum ad illas reſponſionem loco, ſatis mihi ſuperque erit ſequentem Epiſtolam ſubjicere.

ad

C. L. R. E P I S T O L A:

In quâ ad Epitomen præcipuarum Petri Gassendi.
Instantiarum respondetur.

M Agnoscere me tibi devinctum agnosco, Clarissime vir, quod videns me nullo dignatum esse responso ingen-tem Instantiarum librum, quem Objectionum quinarum Auctor adversus Responsiones meas edidit, aliquos ex amicis rogaveris ut præcipuas istius libri rationes colligerent, & epitomen ab iis factam ad me miseris. Majorem eâ in re meæ famæ quàm egomet ipse curam gessisti. Non enim dubitabò apud te profiteri, susque deque mihi esse sive magni sive parvi fiam ab illis quos ejusmodi rationes movere potuerint. Præsertim cum aliquot ex iis quos novi perspicacissimi ingenii homines, qui ipsius librum evolverunt, significârint mihi se nihil in eo reperisse quod scrupulum sibi injecisset. Illis verò solis satisfacere animus est. Scio mortalium plerisque speciem veritatis facilius quam veritatem ipsam observare, & sæpius prava quàm recta de rebus judicia ferre. Idcirco operæ pretium esse non putavi de illorum approbatione obtinenda multum laborare. Acceptissima tamen mihi est quam misisti epitome, & ei me teneri respondere agnosco, sed in gratiam potius suscepti ab amicis tuis laboris, quàm quod illud defensionis meæ necessitas exigat.

Perluasus enim sum eos qui illam concinnarunt nunc mecum sentire, omnes istius libri objectiones vocibus tantum quibusdam male intellectis aut falsis hypothesebus inniti; quippe non alias nisi istiusmodi generis annotarunt, licet tanta eâ in re diligentia sint usi, ut quasdam etiam quas me ibi legisse non memini adjecerint.

Tres in primam Meditationem Instantias excerpterunt.
1. *Me rem impossibilem postulare, cum omnia præjudicia exui volo.*

2. *Non*

2. Non posse illa à quoquam exui, quin alia magis noxia induat.
 3. Methodum de omnibus dubitandi à me propositam, nulli veritat
 inveniendâ utilem esse.

Prima inde oritur quod hujus libri Auctor non animadver-
 terit, præjudicii vocem ad omnes quæ in animâ nostra sunt noti-
 ones non extendi, (quas fieri non posse ut universas deponamus
 lubens agnosco :) Sed tantum ad illas omnes opiniones quas
 judicia ante à nobis facta animo impresserunt. Cum verò judi-
 care vel non judicare sit voluntatis actio, ut suo loco explicui,
 eam in nostra potestate sitam esse liquet. Ut enim omnia quis
 præjudicia exuat, nihil aliud requiritur, nisi ut apud se statuât
 nihil eorum quæ antea affirmavit vel negavit, antequam id rur-
 sus ad examen revocarit, affirmare vel negare, etiamsi interea
 easdem omnes notiones memoria retineat. Nonnihil tamen
 difficultatis esse fassus sum, in sic excutiendis ex animo nostro iis
 quæ ante ab illo assumpta & approbata fuerant; partim quia du-
 bitandi aliquam rationem habere oporteat antequam dubitare
 velis; ideoque in primâ Meditatione præcipuas quæ horsum fa-
 cere possent rationes exposui; partim quia etsi statuerimus ni-
 hil affirmare vel negare, decreti tamen istius facile obliviscamur,
 nisi profundè memoriæ nostræ infixum sit; ideoque ut attentè
 de hoc negotio cogitaretur volui.

Secunda Instantia nihil aliud est nisi manifestè falsa hypothe-
 sis. Etiam si enim dixerim annitendum esse ut ea negarentur
 quæ antea nimia cum fiducia affirmata fuerant, expressè tamen
 hanc limitationem adjeci, id tantum illo tempore debere fieri,
 quo in aliquid certius, quam id quod ita negaris, investigando
 occupatus esses; tunc enim te nullum noxium præjudicium in-
 duere posse.

Tertia meram cavillationem continet. Nam licet verum sit
 dubitationem solam ad veritatem aliquam stabiliendam non suffi-
 ficere, ad isthuc tamen præparandum animum utilis est. In eum
 autem solum finem illam adhibui.

Sex in secundam Meditationem amici tui annotant. Pri-
 mum est ex eo quod dico, *Cogito, ergo sum*; Auctorem Instantia-
 rum colligere me hanc Majorem supponere, *Qui cogitat, est*; at-
 que

que ita me jam aliquod præjudicium induisse. Quâ in re *præjudicium* voce iterum abutitur. Etsi enim enunciatio illa ita nuncupari queat cum sine attentione profertur, aut ideo tantum vera esse creditur quia talis antea judicata fuit; *præjudicium* tamen cum expenditur appellari non debet, propterea quod animo tam evidens appareat ut ab eâ credenda temperare sibi nequeat, cum fortè de illa tum primum cogitare incipiat, ac proinde mentem præjudicio imbutam nondum habeat. Sed præcipuus istius Auctoris in hâc materiâ error hic est, quod enunciationum particularium cognitionem semper ex universalibus, secundum syllogismorum Dialectices ordinem, deducendam esse supponat. Quâ in re se quomodo veritas indaganda sit ignorare prodit. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam initium semper à notionibus particularibus fieri debere, ut postea ad universale accedatur; quamvis etiam reciprocè, universalibus inventis, aliæ particulares inde deduci queant. Ita si puer in Geometriæ elementis instituendus sit, hoc principium generale, *Si ab equalibus equalia demas que remanent erunt equalia*, aut *Totum singulis suis partibus majus est*, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur. Ad quod cum non attenderet iste Auctor, in tot paralogismos incidit, quibus libri sui molem auxit. Passim enim falsas Majores finxit, easque mihi tribuit, quasi veritates quas explicui inde deduxissem.

Secunda, quam amici tui annotant, Instantia hæc est; *Ad sciendum nos cogitare, quid cogitatio sit præcognoscere oportere; id autem me ignorare, quia omnia negavi*. Sed præjudicia tantum negavi, non verò notiones (qualis est hæc) quæ absque ullâ affirmatione aut negatione cognoscuntur.

Tertia est, *Cogitationem sine objecto esse non posse, verbi gratiâ sine corpore*. Ubi vitanda est *operositas* vocis *cogitationis*, quæ tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter seipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendum; quamvis etiam illam ad res materiales, quando eas examinat, extendere possit.

Quarta, *Etiamsi cogitationem de me ipso habeam, nescire tamen utrum ista cogitatio sit actio corporea, aut atomus que moveatur, potius*

rius quàm substantia immaterialis. Ubi vocis *cogitationis* homonymia iterum occurrit, & nihil amplius animadverto præter quæstionem fundamento destitutam, & huic persimilem: Judicas te esse hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos in quibus illa reperiuntur homines vocas, sed quæ scis annon sis elephas potius quàm homo, aliquibus aliis quas ignoras de causis? Nam postquam substantia quæ cogitat, se intellectuale esse judicavit, quia in se omnes substantiarum intellectuales proprietates observavit, & nullas quæ corpori convenient animadvertere potuit, ex ipsâ adhuc quæritur, quomodo noverit annon sit corpus, potius quàm substantia immaterialis.

Quinta Instantia ejusdem est farinae, *Etiamsi nullam in meâ cogitatione extensionem animadvertam, non sequi tamen eam non esse extensam, quia cogitatio mea veritatis rerum non sit norma.* Idem sexta, *Fieri posse ut distinctio illa, quam cogitatione meâ inter cogitationem & corpus esse comperio, sit falsa.* Sed hîc peculiariter observanda est istorum verborum homonymia, *Cogitatio mea non est veritatis rerum norma.* Si enim significetur cogitatio nem meam aliorum non debere esse normam, ita ut quia aliquid verum esse credo, illud etiam alij credere teneantur, non illibenter assentiar. Sed ad eam, de quâ agitur, rem id nihil profus facit. Neminem enim unquam in mea verba jurare volui. Contra diversis in locis soli rationum evidentia cedendum esse monui. Præterea si *cogitationis* vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipiatnr, certum est nos in multas cogitationes incidere posse, ex quibus de rerum extra nos positarum veritate nihil inferre debeamus. Sed neque illud hîc est appositum, ubi tantum de iis cogitationibus agitur, quæ claræ & distinctæ sunt perceptiones, & de judiciis quæ unusquisque apud se consentanea istis perceptionibus facere debet. Quare in eo quo voces istæ hîc accipiendæ sunt sensu, dico uniuscujusque cogitationem, id est perceptionem seu notitiam quam alicujus rei habet, ipsi veritatis istius rei regulam esse debere, hoc est omnia quæ de ea facit judicia, ut recta sint, præceptioni isti conformia esse oportere. Imò quod ad veritates fidei attinet, rationem aliquam habere nos oportet, quæ persuadeat eas à Deo esse revelatas

antequam ad eas credendum voluntatem determinemus. Et quamvis in docti rectè faciant, si doctiorum de rebus cognitu difficilibus iudicium sequantur, nihilominus ex perceptione propriâ dicere debent se esse ignaros, & eos quorum iudicia sequi volunt, se cognitione antecellere, alioqui illa sequendo peccarent, & instar automatam aut brutorum potius quàm hominum se gererent. Unde apparet Philosophum turpius errare non posse, quàm si iudicia suis rerum perceptionibus dissentanea formare velit. Sed tamen quomodo hîc Auctor in plerisque suis objectionibus ab isto errore purgare se possit non capio. Non enim vult ut unusquisque propriam perceptionem sequatur, sed potius nescio quas opinionem & commenta, quæ nobis proponere ipsi libet, quantumvis nullo ea modo percipiuntur.

Contra tertiam Meditationem amici tui annotarunt, 1. *Omnes homines Dei in se ideam non animadvertere.* 2. *Me istam ideam si mihi inesset, comprehensurum.* 3. *Multos meas rationes legisse, qui iis persuasi non fuerunt.* 4. *Ex eo quod me imperfectum esse agnosco non sequi, Deum esse.*

Sed si *Idea* vox eo modo intelligatur quo diserte dixi me illam accipere, nec excusatio quærat in quorundam homonymia, qui eam ad imagines rerum materialium quæ formantur in phantasia, restringunt, nemo negare potest se aliquam Dei ideam habere, nisi dicat se non intelligere quid hæc verba significant, *Res omnium quas possimus concipere perfectissima*; hoc enim est quod apud omnes homines *Dei* nomine venit. Dicere autem te non intelligere quid significant voces omnium ore tritæ, est, te, ut alienam oppugnes sententiam, in miras angustias constringere. Adde quod hæc sit omnium, quæ fingi possunt, maxime impia confessio, de te ipso dicere, eo sensu quo *idea* vocem accepi, te nullam Dei ideam habere. Hoc enim est non solum profiteri te illum naturali ratione non cognoscere, sed etiam te nec fide, nec ullâ aliâ viâ, quicquam de illo posse scire: quia si nullam ideam, id est nullam perceptionem habeas, quæ significatui huius vocis *Deus* respondeat, quantumvis profitearis te credere *Deum* esse, istud perinde est ac si dicas te credere

nihil

nihil esse, & ita in impietatis & extremæ ignorantia abyſſo demerſum jacere.

Quod addunt, *me iſtam ideam, ſi qua in me eſſet, comprehenſurum*, abſque fundamento dictum eſt. Quia enim *comprehendi* vox limitationem aliquam designat, fieri non poteſt ut ſpiritus finitus Deum; qui infinitus eſt, comprehendat. Sed id non obſtat quominus cum eſſe animadvertat; ſicut montem tangere quidem poteſ, etiamſi cum ulnis amplecti nequeas.

Quod dicunt etiam de meis rationibus, *multos eas legiſſe, qui tamen illis perſuaſi non fuerunt*; facile confutari poteſt; quia aliquot alii reperti ſunt qui eas comprehenderunt, & quibus omni ex parte ſatiſfecerunt. Plus enim fidei adhiberi debet uni, qui ſine mentiendi intentione aſſerit ſe aliquid vidiffe aut comprehendiffe, quàm mille aliis, qui id, quia videre aut comprehendere nequiverunt, inficiantur. Ita in Antipodum detectione plus fidei aliquot naturam, qui totum terrarum Orbem circumiverant, relationi, quàm millenis aliquot Philoſophis qui eam rotundam eſſe non crediderunt, adhibitum eſt. Et quia hîc Elementorum Euclidis meminerunt, quaſi omnibus promiſcue intellectu eſſent facilia, conſiderent, quaſo, vix centeſimum quemque eorum qui in Philoſophia Scholaſtica doctiſſimi habentur, illa intelligere, vel decies milleſimum Apollonii aut Archimedis omnes demonſtrationes percipere, quamvis illæ Euclideis non minus evidentes & certæ ſint.

Denique cum dicunt, *Ex eo quod aliquam in me agnoſco imperfectionem, non ſequi Deum eſſe*, nihil omnino probant. Non enim id immediate ex eo ſolo, nulla præterea re addita, collegi. Et ſic argumentantes in memoriam mihi revocant iſtius Auctoris artificium, qui ut meæ rationes imperfectæ & debiles apparent, eas truncare eſt ſolitus.

Nihil in iis omnibus, quæ in reliquis tres Meditationes annotarunt, obſervare poſſum, cui alibi copioſè non reſponde-
rim. Veluti cum objiciunt, 1. *Me in probanda Dei exiſtentia per quaſdam nobis inſitas notiones in $\alpha\lambda\epsilon\gamma\alpha\lambda\omicron\nu$, quem circulum vocant incidere, cum poſtea dicam nullius rei certitudinem habere nos poſſe, niſi prius, Deum eſſe perſuaſi ſimus.* 2. *Dei notitiam nihil ad verita-*

tum Mathematicarum scientiam comparandam facere. 3. Illam seductorem esse posse. Inspice eâ de re Responſionem meam ad ſecundas objectiones, num. 3. & 4. partem 2. reſp. ad quartas, circa finem.

Tandem addunt cogitatum, quod non memini ab Auctore iſto in libro Instantiarum ſcriptum eſſe, etſi iis quæ illic occurrunt perſimile ſit. Multi, inquit, præſtantis ingenii viri credunt ſe clarè animadvertere extensionem Mathematicam, quam pro principio in Phyiſica mea ſtatuo, merum meum commentem eſſe, eamque extra animum meum ſubſiſtentiam nullam habere aut habere poſſe, cum ſit pura pura à phyſico corpore abſtractio; ideoque univerſam meam Phyiſicam imaginariam tantùm & fictam eſſe, ſicut omnes puras Mathematicas eſſe conſtat; ſed in Phyiſica reali rerum à Deo creatarum, opus eſſe reali, ſolida, & non imaginaria materia. Hæc eſt Objeſtio objectionum, & compendium univerſæ doctrinæ eximiorum qui hîc citantur Philoſophorum. Omnia quæ intelligere & concipere poſſumus, nihil aliud ſunt, ex illorum ſententiâ, niſi meræ animi noſtri imaginationes & figmenta, quæ nullam ſubſtantiam habere queant. Unde ſequitur nos pro verò nihil debere admittere niſi id quod neque intelligere, neque concipere neque imaginari poſſumus; hoc eſt oſtium planè ratione eſſe occludendum, & ſufficere, ut quis inter præſtantis ingenii viros & Philoſophos annumeretur, eſſe Simiam, aut Pſittacum, non verò hominem. Nam ſi illâ quæ concipi poſſunt, eâ ſolum de cauſâ, quia poſſunt concipi, pro falſis ſunt habenda, quid aliud reſtat, niſi ut id ſolum quod non intelligimus pro vero amplectamur, & inde noſtræ doctrinæ ſyſtema componamus; alios imitando, etiamſi cur eos imitemur ignoremus, quemadmodum ſimix faciunt, & voces à nobis non intellectas more Pſittacorum pro ferendo? Sed hîc ſane habeo unde me eximiè conſoler, quod Phyiſica mea cum puris Mathematici confertur, cum nihil magis quam ut iis ſimillima ſit exoptem.

Quod ad duas illas quæſtiones attinet, quas ſub ſinem adjiciunt, videlicet, *Quomodo anima ſi materialis non ſit, corpus moveat, & quomodo ſpecies objectorum corporeorum recipere poſſit*; eâ ſolum occaſionem mihi ſuppeditant hîc monendi, Auctorem iſtum

sum non rectâ insituisse viâ, quando sub prætextu Objectiones mihi faciendi, multas ejusmodi quæstiones proposuit, quarum solutio ad rerum quas scripsi demonstrationem non erat necessaria, cum vel indoctissimi plures una hora quæstiones, proponere quam doctissimi totius vitæ spatio solvere possint; ideoque me de respondendo illis parum sollicitum fuisse. Istæ verò inter alias explicationem unionis animæ cum corpore, quam nondum attigi, præsupponunt. Interim tamen tibi dicam, toram quæ in eis occurrit difficultatem, ex hypothese falsâ, & quæ nullo modo probati potest, originem ducere, nimirum, si anima & corpus duæ sint diversæ naturæ substantiæ, fieri non posse ut altera in alteram agat. Nam è contrarie, qui accidentia realia admittunt, ut calorem, gravitatem, & similia, non dubitant quin ista accidentia in corpus agere queant; cum tamen majus inter utraque, hoc est inter accidentia & substantiam, quam inter duas substantias sit discrimen.

Cæterum antequam huic Epistolæ finem imponam, duas adhuc annotabo hîc homonymias, quas in isto Instantiarum libro offendi, quia præcipuæ esse mihi videntur, quæ minus attentos Lectores in errorem possint abducere; hæc ratione ostendere tibi cupiens me, si quid ibi invenissem quod responsione dignum esse existimarem, id minime fuisse prætermisurum.

Prima occurrit Pag. 63. ubi quia alicubi dixeram animam, interea dum de omnium rerum materialium existentia dubitat, se *precisè tantum* tanquam substantiam immaterialem cognoscere; & septem aut octo post lineis, ad ostendendum me his vocibus *precisè tantum*, omnimodam exclusionem aut negationem non intelligere, sed solum abstractionem à rebus materialibus, dixi nos nihilominus non esse certos nihil in anima esse corporei, etiam si nihil tale in ea deprehenderemus; adeò inique mecum agit iste Auctor, ut Lectori velit persuadere me cum dixi *precisè tantum*; corpus excludere intendisse, ac proinde mihi ipsi postea contradixisse, cum me id velle excludere negavi. Nihil ad illam accusationem respondeo, quod in Meditatione sextâ aliquid ante à me non probatum supposuerim, & ita in paralogismum inciderim. Facile enim est deprehendere

ejus falsitatem, quæ toto hoc libro vulgatissima est, & mihi suspicionem excitare posset, Auctorum ejus bonâ mecum fide non egisse, si mihi perspectus non esset illius animus, & nisi ipsum falsâ istâ persuasione primum deceptum esse crederem.

Altera homonymia reperitur pag. 84. ubi *distinguere* & *abstrahere* unum idemque esse vult, cum tamen magnum inter illa sit discrimen. Nam qui substantiam ab ejusdem accidentibus distinguit, utraque considerare debet, quod non parum ad illius cognitionem adipiscendam conducit: sed si substantia abstractione solummodo à suis accidentibus separatur, hoc est, si consideretur sola, de illis non cogitando, id impedit quominus adeo perfectè, ut aliàs fieret, cognosci possit, cum natura substantiæ per accidentia innotescat.

Hæc sunt, Clarissime vir, quæ magno Instantiarum libro reponenda esse putavi. Quamvis enim fortassè Auctoris amicis rem magis gratam facturum essem, si omnes ejus Instantias sigillatim refellerem, vererem tamen ne id perinde placeret meis, & ne mihi succenserent quod tempus in re tam parum necessaria tererem, atque ita otii mei dominos constituerem eos omnes, quibus suum in quæstionibus inutilibus mihi proponendis prodigere luberet. Sed interim pro tuâ de me sollicitudine gratias quam possum maximas ago. Vale.

O B I E C T I O N E S

S E X T A E.

Rerlectis attentissime tuis Meditationibus, & iis quæ hætenus objectis respondisti, non nulli etiamnum scrupuli supersunt, quos à te justum est auferri. Primus est, non videri a deo certum nos esse, ex eo quod cogitemus; Ut enim certus sis te cogitare, debes scire quid sit cogitare seu cogitatio, quidve existens tua, cumque nondum scias quid sint illa, quæ nosse potes te cogitare, vel existere? Cum igitur dicens *cogito*, nescias quid dicas: cumque addens, *sum igitur*, nescias etiam quid dicas, imo nequidem scias te dicere, vel cogitare

gitare quidpiam, quoniam ad hoc necesse videtur ut scias te scire quid dicas, iterumque ut noveris quod scias te scire quid dicas, & sic in infinitum, constat te scire non posse an sis, vel etiam an cogites.

Sed ut sit secundus scrupulus, cum ais te cogitare & existere, contendet quispiam te decipi, neque cogitare, sed tantum moveri, teque nihil aliud esse quam motum corporeum, cum nullus dum tuam demonstrationem animo complecti potuerit, qua putas te demonstrasse nullum motum corporeum esse posse, quam vocas cogitationem. An igitur ea qua uteris Analyfi motus omnes tuæ materiæ subtilis ita secuisti, ut certus sis, nobisque attentissimis, & ut putamus satis perspicacibus ostendere possis repugnare cogitationes nostras in illos motus corporeos refundi?

Tertius scrupulus persimilis est, cum enim nonnulli Patres Ecclesiæ cum Platonice existimarint Angelos esse corporeos, unde & Concilium Lateranense conclusit illos pingi posse; idemque penitus de anima rationali putarint, quippe quam opinarentur ex eis aliqui profectam ex traduce, dixerunt tamen tam Angelos quam animam cogitare, quod proinde fieri posse per motus corporeos, vel etiam ipsos esse motus corporeos censuisse videantur, à quibus cogitationem minime distinxerint. Quod & simiarum, canum, & aliorum animalium cogitationibus confirmari potest, canes enim dormiendo latrant, ac si lepores vel fures insequerentur, sciuntque se vigilando currere, imo & somniando latrare, quamvis nihil te cum in iis à corporibus distinctum agnoscimus. Quod si negaris canem scire se currere, aut cogitare, præter quam quod id dicis, nec probas, ipse canis de nobis forsan simile iudicium efformat, nempe nos nescire an curramus, aut cogitemus, dum currimus, vel cogitamus: neque enim modum illius interni operandi vides, quemadmodum nec ille tuum inspicit, nec desunt viri magni qui belluis rationem concedant, olimque tribuerint. Tantumque abest ut credamus omnes illarum operationes absque sensu, vita & anima ope Mechanicæ posse satis explicari, quin illud & *ἀδύνατον*, & risu dignum quolibet pignore certare velimus:

Ac

Ac denique non desunt plures, qui hominem ipsum etiam absque sensu, & intellectu dicturi sint, & omnia posse facere beneficio elateriorum mechanicorum, & absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant, cum si ratio mediocris belluarum differat à ratione hominis, secundum plus & minus solummodo differant, quæ non mutant essentiam.

Quartus scrupulus est de scientia Athei, quam contendit esse certissimam, & etiam, juxta tuam regulam, evidentissimam: dum asserit, si ab æqualibus æqualia demantur; quæ supersunt æqualia fore: tres angulos trianguli rectilinei æquales esse duobus rectis, & mille similia: quandoquidem de iis cogitare nequit, quin ea certissima credat, quod contendit itâ verum esse, ut etiam si neque Deus existat, neque sit possibilis, ut ille putat, non minus sit certus de illis veritatibus, quam si reverâ existeret: negatque ullam dubitandi rationem ei posse afferri, quæ tantisper eum deturber, aut dubium efficiat, quam enim afferes, an Deum, si sit, illum posse decipere? sed negabit se in his etiam à Deo suam omnipotentiam exerente posse decipi.

Hincque nascitur quintus scrupulus, qui radices figit in illa deceptione, quam ipsi Deo penitus denegas; cum enim plurimi Theologi censeant continuo damnatos tum angelos, tum homines per ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam decipi, adeo ut firmissime credant, clarissimeque videre atque percipere putent se reverâ torqueri ab igne, licet nullus sit ignis, nunquid similibus ideis nos Deus potest decipere, nobisque continuo illudere, speciebus vel ideis in animas nostras immisissis? adeo ut existimemus nos clarè videre, & singulis sensibus percipere, quæ tamen non sint extra nos, ut neque cælum sit, aut terra, neque brachia, pedes, oculos, &c. habeamus. Quod quidem facere potes absque injuria & iniquitate, cum sit supremus omnium Dominus, deque suis absolutè possit disponere; præsertim cum id efficere queat ad deprimendam hominum superbiam, & illorum punienda peccata, vel propter peccatum originale, aut alias ob causas nobis occultas. Quæ sanè confirmari videntur illis scripturæ locis, quæ probant nos scire nihil posse,

qualis

qualis est locus Pauli 1. ad Cor. cap. 8. vers. 2. *Si quis, inquit, se existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire; & locus Ecclesiastæ, c. 8. v. 17. Intellexi quòd omnium operum Dei nullam potest homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laboraverit ad querendum, tanto minus inveniet, etiamsi dixerit sapiens se nôsse, non poterit reperire.* Quod autem sapiens id dixerit ob præmeditatas rationes, & non per transennam, vel incogitanter & ex abrupto, constat ex toto illius libro, præsertim ubi quæstio proponitur de mente, quam contendis immortalem. Nam versic. 19. cap. 3. *ait eundem esse interitum hominis, & jumentorum:* quod ne respondeas de solo corpore intelligi, subjungit *hominem nihil amplius habere jumento:* & loquens de iplo spiritu hominis, negat ullum esse qui noverit an ille sursum ascendat, hoc est, an sit immortalis, an verò cum spiritibus jumentorum descendat, hoc est corrumpatur. Nec est quod dicas in persona impiorum loqui, alioqui eâ de re serio monere, & quæ attulerat, refellere debuisset: vel etiam neges te ad ea respondere debere, quod ad Theologos scriptura pertineat, cum enim sis Christianus, te paratum esse decet ad omnibus aliquid adversus fidem, præsertim verò adversus ea, quæ statuere cupis, objicientibus respondendum, & pro viribus satisfaciendum.

Sextus scrupulus oritur ex indifferentiâ judicii, seu libertatis, quam negas ad arbitrii perfectionem attingere, sed ad solam imperfectionem, adeò ut indifferentia tollatur, quoties mens clarè perspicit quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt. Quibus positis, numquid vides te Dei libertatem destruere, à quâ tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit. Cum sit tamen de fide Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum, vel innumeros, vel etiam nullum. Quis verò dubitat Deum omnia tam agenda, quam omittenda semper clarissimo intuitu perspexisse? non igitur clarissima rerum visio, atque perceptio tollit arbitrii indifferentiam: quæ si non possit humanæ libertati convenire, neque divinæ congruet, quandoquidem essentiæ rerum sunt, instar numerorum, indivisibiles, & immutabiles,

quapropter non minus includitur indifferentia in divini, quam in humani arbitrii libertate.

Septimus scrupulus erit de superficie, in quâ, vel cujus ope ais fieri omnes sensationes: non enim intelligimus, quâ fieri possit ut neque sit pars corporum quæ sentiuntur, neque pars ipsius aeris, & vaporum, quorum illam negas esse partem ullam, vel etiam extremum: Nec dum etiam capimus nulla esse cujuslibet corporis, aut substantiæ accidentia realia, quæ virtute divinâ possint absque ullo subjecto existere, reque verâ existant in altaris Sacramento, uti asseris. Non est tamen quod Doctores nostri moveantur, donec viderint num sis illâ demonstraturus in tua Physica, cujus nobis spem facis, quamque vix credunt ea nobis adeò clarè proposituram, ut ipsa possint, vel debeant amplecti rejectis antiquioribus.

Octavus scrupulus oritur ex tuâ responsione ad Quintas objectiones. Quâ fieri possit ut veritates Geometricæ, aut Metaphysicæ, quales sunt à te memoratæ, sint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo. Nam in quo genere causæ dependent ab eo? numquid ergo potuit efficere, ut natura trianguli non fuerit? & quâ ratione, amabo, potuisset ab æterno facere ut non fuisset verum bis 4. esse octo? aut triangulum non habere tres angulos? Vel igitur istæ veritates pendent ab intellectu solo, dum hæc cogitat, vel à rebus existentibus, vel sunt independentes, cum Deus non videatur efficere potuisse, ut ulla ex istis essentiis seu veritatibus non fuerit ab æterno.

Nonus denique scrupulus maximè nos urget, cum ais sensuum operationibus esse diffidendum, & intellectus certitudinem sensuum certitudinè longè majorem esse: quid enim si nullâ possit intellectus certitudinè gaudere, nisi prius eam à sensibus bene dispositis habeat? si quidem non potest ille alicujus sensus errorum corrigere, nisi prius alter sensus prædictum emendet errorem. Apparet baculus fractus in aqua ob refractionem, qui tamen rectus sit: quis corriget illum errorem? an intellectus? nusquam, sed tactus; idemque de reliquis esto judicium. Itaque si sensus omnes rite dispositos adhibeas, qui semper idem renuntient, maximam omnium certitudinè, cujus

cujus homo sit naturaliter capax, assequeris, quæ sæpenumero te fugiet, si mentis operationi fidas, quæ sæpè aberrat in iis, de quibus ne quidem dubitari posse credebat.

Hæc sunt præcipue quæ nobis remoram injiciunt: Quibus etiam subjungas certam rationem, certosque characteres, qui nos certissimos reddant quandonam rem aliquam ita complete absque alia intelligimus, ut certum sit unam ab alia ita distinguere, ut seorsim possint, saltem Dei virtute, subsistere: hoc est, quomodo possimus certo, clare, distincteque cognoscere illam intellectionis distinctionem non ab ipso fieri intellectu, sed ab ipsis rebus procedere. Enimverò cum immensitatem Dei contemplamur, non cogitantes de illius justitia, vel cum de illius existentia, non cogitantes de Filio, vel Spiritu sancto, numquid complete percipimus illam existentiam, vel Deum existentem, absque illis personis, quas peræque possit aliquis infidelis negare, atque negas mentem, vel cogitationem de corpore: Quemadmodum igitur male quis concludet Filium, & Spiritum sanctum à Deo Parte essentialiter esse distinctos, aut ab eo separari posse, ita neque tibi concesserit quispiam cogitationem, vel mentem humanam à corpore distinguere, licet unum absque alio concipias, & unum de alio perneges, neque putes id fieri per ullam tuam mentis abstractionem: Quibus sane si satis facias, nil penitus nobis superesse videtur quod Theologis nostris displiceat.

A P P E N D I X .

Pauca quedam ab aliis quæstia hic subjungentur, ut conjunctim ad ipsa & ad proximè precedentia respondeatur, quia sunt ejusdem argumenti. Quidam itaque ex doctissimis & perspicacissimis hæc tria diligentius explicari voluerunt.

1. Quomodo certo sciam me habere claram ideam animæ meæ.
2. Quomodo certo sciam ideam illam esse prorsus diversam à quacunque alia re.
3. Quomodo certo sciam illam nihil prorsus habere corporeitatis. Alii verò proposuerunt ea quæ sequuntur.

Philosophi & Geometra,

ad

DOMINVM CARTESIVM.

Quantumvis apud nos cogitemus, num revera mentis nostræ, seu humanæ Idola, hoc est cognitio, atque perceptio quicquam corporeum in se contineat, asserere non audemus, nulli corpori quocunque velis motu affecto, id quod vocamus cogitationem, ulla ratione convenire. Cum enim cernamus quædam corpora quæ non cogitant, & alia utpote humana, & forte brutorum quæ cogitant, numquid ipse nos sophismatis reos perages, & audaciæ nimix, si propterea concludamus nulla esse corpora quæ cogitant? Vix ut dubitemus nos à te continuo deridendos, si primi argumentum illud ex ideis, tam pro mente quam pro Deo, propositum audissemus, illud deinde tuam consuisse Analyfi: qua te ipsum præoccupasse, & prævenisse videris, adeo ut jam tuæ ipse menti callum obduxisse videaris, quæ non sit deinceps libera ut videat singulas, quas in te reperis, animæ proprietates, vel operationes à motibus corporeis dependere: vel nodum solvas, quo vinculis adamantinis existimas nos ipsos detineri, quo minus mentes nostræ corpus omne prætervolent.

Nodus est, nos optime percipere 3. & 2. facere 5, & si æqualia ab æqualibus auferas, adhuc æqualia futura: his & mille aliis convincimur, idemque penes te reperies. Cur similiter non convincimur ex ideis tuis, vel nostris, animam hominis esse distinctam à corpore, & Deum existere? Dices, te non posse nobis hanc veritatem in os, nisi meditemur tecum, ingerere. En septies legimus quæ scripsisti, & mentem Angelorum instar pro viribus attollimus, necdum tamen persuademur. Neque tamen existimamus, te potius dicturum mentes omnes nostras bruto fascino infectas, & Metaphysicis rebus quibus à 30. annis affluete fumus, prorsus ineptas, quàm ut fatearis tuas rationes hæcenus ex ideis mentis, & Dei haustas non esse tanti ponderis,

ris; tantarumque virium, ut mentes hominum doctorum, totis viribus è massa corporea se proripientium sibi possint, atque debeant subicere.

Quin potius arbitramur te profus idem fassurum, si meditationes tuas eo relegas animo, quo illas ad examen analyticum revocares, si ab inimico tibi propositæ fuissent. Denique quamdiu nescimus quid à corporibus, & illorum motibus fieri possit, cum & fatearis nullum omnia scire posse, quæ Deus in aliquo subjecto posuit, atque ponere valet, absque ipsius Dei revelatione, qui scire potuisti hanc à Deo non fuisse positam in quibusdam corporibus vim, & proprietatem, ut dubitent, cogitent, &c. Hæc sunt sive argumenta, sive mavis præjudicia nostra, quibus si medearis, quantas, Deus immortalis! tibi gratias omnes simul habipuri sumus vit clarissime, qui nos ab istis spinis tuam sementem suffocantibus eripueris. Quod faxit Deus. Opt. Max. cujus uni gloriæ cernimus te foeliciter tua omnia abstrinxisse.

R E S P O N S I O

ad

Sextas objectiones.

Verum quidem est neminem posse esse certum se cogitare, nec se existere, nisi sciat quid sit cogitatio, & quid existentia; Non quod ad hoc requiratur scientia reflexa, vel per demonstrationem acquisita, & multo minus scientia scientiæ reflexæ, per quam sciat se scire, iterumque se scire se scire, atque ita in infinitum, qualis de nullâ unquam re haberi potest: Sed omnino sufficit ut id sciat cognitione illâ internâ, quæ reflexam semper antecedit, & quæ omnibus hominibus de cogitatione, & existentia innata est, ut quamvis fortè præjudiciis obruti, & ad verba magis, quam ad verborum significationes attenti fingere possimus, nos illam non habere, non possimus tamen revera non habere. Cum itaque quis advertit se cogitare, atque inde sequi se existere,

quamvis forte nunquam antea quæ fuerit quid sit cogitatio, nec quid existentia, non potest tamen non utramque satis nosse, ut sibi in hac parte satisfaciatur.

2. Nec etiam fieri potest, cum quis advertit se cogitare, intelligitque quid sit moveri, ut putet se decipi, seque non cogitare, sed tantum moveri: Cum enim planè aliam habeat ideam, sive notionem cogitationis, quam motus corporei, necesse est ut unum tanquam ab alio diversum intelligat; etsi propter consuetudinem plures diversas proprietates, & inter quas nulla connexio cognoscitur, uni & eidem subjecto tribuendi, fieri possit ut dubitet, vel etiam ut affirmet, se esse unum & eundem, qui cogitat, & qui loco movetur. Notandumque est duobus modis ea, quorum diversas habemus ideas, pro una & eadem re sumi posse; nempe vel unitate & identitate naturæ, vel tantum unitate compositionis. Ita, exempli causa, non eandem quidem habemus ideam figuræ & motus: ut neque eandem habemus intellectionis & volitionis; neque etiam ossium & carnis, neque cogitationis & rei extensæ: Atqui nihilominus clarè percipimus illi eidem substantiæ, cui competit ut sit figurata, competere etiam ut possit moveri, adeò ut figuratum & mobile sit unum, & idem unitate naturæ; Itemque rem intelligentem, & volentem esse etiam unam & eandem unitate naturæ: Non autem idem percipimus de re, quam consideramus sub forma ossis, & de re, quam consideramus sub forma carnis, nec idcirco possumus illas pro una & eadem re sumere unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis, quatenus scilicet unum & idem est animal quod habet ossa & carnes. Jam verò quæstio est an rem cogitantem, & rem extensam percipiamus esse unam & eandem unitate naturæ, ita scilicet ut inter cogitationem & extensionem, aliquam talem affinitatem, sive connexionem inveniamus, qualem inter figuram & motum, vel intellectionem & volitionem advertimus, an potius dicantur tantum esse unum & idem unitate compositionis, quatenus in eodem homine reperiuntur, ut ossa & carnes in eodem animali, quod ultimum affirmo, quia distinctionem sive diversitatem omnimodam inter naturam rei extensæ, & rei cogitantis,

tis, non minus quàm inter ossa & carnes, animadverto.

Quia verò etiam auctoritate hîc certatur, ne fortè ipsa veritati præjudicet, ad id quod additur, *neminem adhuc meam demonstrationem animo complecti potuisse*, cogor respondere, quamvis nondum à multis fuerit examinata, nonnullos tamen esse qui se illam intelligere affirmant; & quemadmodum unus testis, qui, postquam in Americam navigavit, ait se vidisse Antipodas, majorem meretur fidem, quam mille alii qui negarunt illos esse, propter hoc solum quod ignorarent: Ita etiam apud eos qui rationum momenta, ut par est, examinant, pluris facienda est auctoritas unius dicentis se aliquam demonstrationem recte intelligere, quam mille aliorum, qui eandem à nemine posse intelligi nulla adjuncta ratione affirmant: Etsi enim ipsi non intelligant, hoc non impedit quo minus ab aliis possit intelligi; & quia hoc ex illo concludentes ostendunt se non satis accurate ratiocinari, non valde magnam fidem merentur.

Ad id denique quod quæritur, *an ea qua utor Analyti motus omnes meæ materiæ subtilis ita secuerim, ut certus sim, virisque attentissimis, atque, ut putant, satis perspicacibus ostendere possim repugnare cogitationes in motus corporeos refundi*, hoc est, ut interpretor, cogitationes & motus corporeos esse unum & idem: respondeo mihi quidem esse certissimum, sed non ideo spondere aliis quantumvis attentis, & suo judicio perspicacibus idem posse persuaderi, saltem quandiu non ad res pure intelligibiles, sed tantum ad imaginabiles attentionem suam convertent, ut apparet illos fecisse, qui distinctionem cogitationis à motu per dissectionem alicujus materiæ subtilis intelligendam esse finxerunt: Nam ex eo tantum intelligitur quod notiones rei cogitantis, & rei extensæ, sive mobilis sint planè diversæ, atque à se mutuo independentes: repugnetque ut illæ res, quæ à nobis tanquam diversæ, & independentes clare intelliguntur, separatim, saltem à Deo, poni non possint: adeo ut quotiescunque illas in uno & eodem subjecto reperimus, ut cogitationem & motum corporeum in eodem homine, non debeamus idcirco existimare ipsas ibi esse unum & idem unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis.

5. Quod hic de Platoniciis, eorumque sectatoribus assertur, jam ab universâ Ecclesiâ Catholicâ, & vulgo omnibus Philosophis explosum est: Concilium autem Lateranense conclusit quidem Angelos pingi posse, non autem ideo concessit esse corporeos: & quamvis revera corporei crederentur, non certe magis in ipsis, quàm in hominibus, mentes à corporibus inseparabiles possent intelligi; Nec quoque si fingeretur animam humanam esse ex traduce, ideo concludi posset esse corpoream, sed tantum ut corpus nascitur à corpore parentum, ita ipsum ab eorum anima proficisci. Quantum ad canes & simias, etsi concederem in iis esse cogitationem, non inde ullo modo sequeretur mentem humanam à corpore non distingui, sed contra potius in aliis quoque animalibus mentes à corporibus esse distinctas: quod illi ipsi Platonici, quorum autoritas mox laudabatur, post Pythagoricos censuerunt, ut ex eorum metempsychosi manifestum est. At verò nullam planè in brutis esse cogitationem non modo dixi ut hic assumitur, sed etiam firmissimis rationibus, & quæ à nemine hactenus fuerunt refutatae, probavi: Atqui revera illi qui affirmant *canes scire se vigilando currere, imò & somniando latrare*, tanquam si in ipsorum cordibus versarentur, id dicunt, & non probant. Etsi enim addant *se non credere operationes belluarum absque sensu, vitâ & animâ* (hoc est, ut interpretor, absque cogitatione, neque enim id vulgo vocatur vita, nec anima corporea, nec sensus organicus brutis à me denegatur) ope *Mechanica posse explicari, quin illud & adductum, & risu dignum quolibet pignore certare velint*, id pro ratione haberi non debet: idemque de quâlibet aliâ re quantumvis vera dici posset: quin & pignoribus certari non solet, nisi ubi rationes desunt ad probandum, & cum olim eodem fere modo viri magni Antipodas irriserint, non statim pro falso habendum puto quidquid ab aliquibus irridetur.

Quod denique subjungitur, *non deesse plures, qui hominem ipsum, etiam absque sensu, & intellectu, dicturi sint & omnia posse facere beneficio clateriorum Mechanicorum, absque ullâ mente, si tandem simia, canis, & elephas, hocce modo suis omnibus operationibus furgi queant*, non sane etiam ratio est qua quicquam probetur,

nisi

nisi forte quosdam homines tam confuse omnia concipere, & anticipatis opinionibus verbo tenus intellectis adeo tenaciter adherere, ut, potius quàm illas mutant, de se ipsis id negent, quod non possunt non semper apud se experiri: Nam sane fieri non potest quin semper apud nosmetipsos experiamur nos cogitare, nec proinde ex eo quod ostendatur bruta animantia omnibus suis operationibus absque ullâ cogitatione fungi posse, quisquam concludet se ipsum ergo etiam, non cogitare, nisi qui cum prius sibi persuaserit se non aliter operari quàm bruta, propter hoc scilicet, quod illis cogitationem tribuerit, adeo pertinaciter adhærebit istis verbis, homines & bruta eodem modo operantur, ut cum illi ostendatur bruta non cogitare, malit se etiam illâ suâ, cujus non potest non esse sibi conscius, cogitatione exuere, quàm mutare opinionem quod ipse, eodem modo ac bruta, operetur: Cujus tamen generis hominum multos esse non mihi facile persuadeo: Sed sane multo plures, & majori cum ratione invenientur, qui si concedatur *cogitationem à motu corporeo non distingui*, eandem illam in brutis, atque in nobis esse contendunt, quoniam omnes motus corporeos in illis, quemadmodum in nobis animadvertent, addentesque *differentiam, quæ est tantum secundum plus, & minus, non mutare essentiam*, quamvis forte minus rationis esse putent in belluis quam in nobis, mentes tamen esse in ipsis ejusdem plane speciei, cum nostris optimo jure concludent.

4. Quantum ad scientiam Athei facile est demonstrare illam non esse immutabilem, & certam, ut enim jam ante dixi, quo minus potentem originis suæ authorem assignabit, tanto majorem habebit occasionem dubitandi an forte tam imperfectæ sit naturæ, ut fallatur etiam in iis quæ sibi quam evidentissima apparebunt, illoque dubio liberari nunquam poterit, nisi à vero, & fallere nescio Deo se creatum esse prius agnoscat.

5. Quod autem repugnet homines à Deo decipi, clare demonstratur, ex eo quod forma deceptionis sit non ens, in quod non potest ferri summum ens. Et in hoc omnes Theologi consentiunt, omnique fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim revelatis à Deo crederemus, si nos interdum

ab ipso decipi arbitraremur? Et quamvis vulgo Theologi affirmant damnatos igne inferni torqueri, non ideo tamen censent ipsos *decipi per falsam ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam*, sed potius ab igne vere torqueri, quia *ut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in corpore, sic facile per divinam potentiam teneri potest post mortem corporeo igne, &c.* Vide Mag. lib. 4. sent. dist. 44. Quantum autem ad loca scripturæ, non existimo meum esse ad ipsa respondere, nisi si quando videantur adversari alicui opinioni quæ mihi sit peculiaris; cum enim tantum afferuntur in illas quæ apud omnes Christianos sunt vulgares, quales sunt eæ quæ hîc impugnantur, nempe quod aliquid sciri possit, & quod animæ humanæ non sint similes iis Jumentorum verere crimen arrogantia si non malletm responsionibus ab aliis jam inventis contentus esse, quam novas excogitare; quia nunquam me Theologicis studiis immiscui, nisi in quantum ad privatam meam institutionem conferebant, nec tantum in me divinæ gratiæ experior, ut ad illa sacra me vocatum putem. Itaque profiteor me nihil in posterum de talibus responsurum; sed nondum id servabo hâc vice, ne fortè aliquibus occasionem præbeam existimandi me ideo tacere, quod loca proposita non satis commode possim explicare. In primis igitur ajo locum D. Pauli 1. ad Corinth. cap. 8. vers. 2. debere tantum intelligi de scientiâ, quæ non est cum charitate conjuncta, hoc est, de scientiâ Atheorum, quia quisquis Deum, ut par est, novit, non potest ipsum non diligere, nec charitatem non habere. Hocque probatur ex verbis proxime præcedentibus, *scientia instat, charitas verò edificat*, & ex proxime sequentibus: *Si quis autem diligit Deum, hic* (nempe Deus) *cognitus est ab eo*. Ita enim non vult Apostolus nullam plane scientiam haberi posse, quia fateretur diligentes Deum ipsum cognoscere, hoc est, de ipso habere scientiam; sed ait tantum eos qui non habent charitatem, nec proinde satis Deum norunt, etsi forte in cæteris rebus aliquid se scire existiment, nondum tamen cognoscere quemadmodum oporteat scire, quia nempe incipiendum est à Dei cognitione, ac deinde aliarum omnium rerum cognitiones huic uni sunt subordinandæ, quod in meis Meditationibus explicui atque

atque ideo hic ipse locus, qui contra me afferebatur, meam hęc
dere opinionem tam aperte confirmat, ut non putem ipsum ab
iis qui à me dissentiant posse recte explicari. Quod si quis con-
tendat pronomen *hic* non referri ad Deum, sed ad hominem
qui à Deo cognoscatur & approbetur; alius Apostolus, nempe
D. Joannes epist. 1. cap. 2. meę explicationi prorsus favet, nam
vers. 2. hęc habet, *in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si man-
data ejus observamus*, cap. 4. vers. 7. *qui diligit, ex Deo natus est, &
cognoscit Deum.*

Nec dispar ratio est de locis Ecclesiastę: Notandum enim
Salomonem in illo libro non quidem agere personam impio-
rum, sed suam tantum, quatenus scilicet, cum peccator & à Deo
aversus ante fuisset, ibi pœnitentiam agens, ait à se quidem, hu-
mana tantum utente sapientiã, & illam ad Deum non referen-
te, nihil inveniri potuisse quod plane satisfaceret, sive in quo
non esset vanitas. Ideoque hinc inde variis in locis monet o-
portere converti ad Deum, ut expresse in cap. 11. vers. 9. *Et sci-
to quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium*, & in sequen-
tibus, usque ad libri finem. Specialiter autem in cap. 8. vers. de-
cimo septimo, hęc verba, *Et intellexi quod omnium operum Dei
nullam possit homo invenire rationem, eorum quę sunt sub sole, &c.*
non intelligenda sunt de quovis homine sed de eo quem descri-
psit in versu præcedenti. *Est homo qui diebus, & noctibus somnum
non capit oculis.* Tanquam si vellet ibi Propheta monere, illos
qui nimis assidui sunt in studiis, non aptos esse ad assequendam
veritatem; hocque profecto non facile ii, quibus sum notus, de
me dictum esse existimabunt. Sed præcipue attendendum est
ad hęc verba *quę sunt sub sole*, sapius enim repetuntur in illo
libro, & semper designant res naturales, ad exclusionem earum
subordinationis ad Deum, quia nempe cum Deus sit supra om-
nia, non continetur inter ea quę sunt sub sole: Adeo ut loci
citati verus sensus sit, hominem non posse res naturales recte
scire, quandiu Deum non cognoscit, ut ego etiam affirmavi.
Denique in cap. 5. vers. 29. manifestum est non dici, *eundem esse
interitum hominis, & jumentorum*, neque etiam *hominem nihil
amplius haberi jumento*, nisi tantum ratione corporis: nam ibi fit

tantum mentio eorum quæ pertinent ad corpus; & statim postea subjungitur seorsim de anima, *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum?* Hoc est, an humanæ animæ beatitudine cœlesti fruituræ sint, quis hoc novit per humanas rationes, & quandiu ad Deum se non convertit? Certe humanam animam non esse corpoream naturali ratione probare conatus sum; sed an sursum sit ascensura, sola fide cognosci posse concedo.

6. Quantum ad arbitrii libertatem, longe alia ejus ratio est in Deo, quam in nobis; repugnat enim Dei voluntatem non fuisse ab æterno indifferentem ad omnia quæ facta sunt, aut unquam fient, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum fingi potest, cujus idea in intellectu divino prius fuerit, quam ejus voluntas se determinarit ad efficiendum ut id tale esset: Neque hic loquor de prioritate temporis, sed ne quidem prius fuit ordine, vel naturâ, vel ratione ratiocinatâ, ut vocant, ita scilicet ut ista boni idea impulerit Deum ad unum potius quam ad aliud eligendum. Nempe, exempli causâ, non ideo voluit mundum creare in tempore, quia vidit melius sic fore, quam si creasset ab æterno: nec voluit tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non posse, &c. Sed contra, quia voluit mundum creare in tempore ideo sic melius est, quam si creatus fuisset ab æterno: & quia voluit tres angulos trianguli necessario æquales esse duobus rectis, idcirco jam hoc verum est, & fieri aliter non potest, atque ita de reliquis. Nec obstat quod dici possit merita sanctorum esse causam cur vitam æternam consequantur, neque enim ita ejus sunt causâ ut Deum determinent ad aliquid volendum, sed tantum sunt causâ effectus, cujus Deus voluit ab æterno ut causâ essent. Et ita summa indifferentia in Deo summum est ejus omnipotentia argumentum. Sed quantum ad hominem, cum naturam omnes boni, & veri jam à Deo determinatam inveniat, nec in aliud ejus voluntas ferri possit, evidens est ipsum eo libentius, ac proinde etiam liberius bonum, & verum amplecti, quo illud clarius videt, nunquamque esse indifferentem, nisi quando quidnam sit melius, aut.

aut verius ignorat, vel certe quando tam perspicue non videt, quin de eo possit dubitare: Atque ita longe alia indifferentia humanæ libertati convenit quam divinæ. Neque hîc refert quod essentia rerum dicantur esse indivisibiles: nam primò, nullâ essentia potest univoce Deo, & creaturæ convenire: ac denique indifferentia non pertinet ad essentiam humanæ libertatis, cum non modo simus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, sed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid prosequendum impellit.

7. Non aliter concipio superficiem, à quâ sensus nostros affici puto, quam ab omnibus Mathematicis, vel Philosophis concipi solet (vel saltem debet) illa, quam à corpore distinguunt, & omni profunditate carere supponunt. Sed duobus modis superficiem nomen apud Mathematicos usurpatur, nempe vel pro corpore, ad cuius solam longitudinem, & latitudinem attenditur, quodque nullâ cum profunditate spectatur, etsi non negetur ipsum aliquam habere; vel tantum pro corporis modo, quando scilicet omnis ei profunditas denegatur. Et id circo ad vitandam ambiguitatem, dixi me loqui de eâ superficie, quæ cum sit tantum modus, non potest esse pars corporis, corpus enim est substantia, & modus non potest esse pars substantiæ. Sed non negavi esse corporis extremum, quin è contra, maxime proprie vocari potest extremitas tam corporis contenti, quam contingentis, eo sensu quo dicuntur ea corpora esse contigua, quorum extremitates sunt simul. Nam sane cum duo corpora se mutuo tangunt, una & eadem est utriusque extremitas, quæ neutrius pars est, sed utriusque idem modus, qui etiam potest manere, quamvis ista corpora tollantur, modo tantum alia, quæ sint ejusdem accurate magnitudinis, & figuræ, in ipsorum locum cedant. Quin & locus ille, qui ab Aristotelicis, dicitur esse superficies corporis ambientis, non potest intelligi esse alia superficies, quam hæc, quæ non est substantia, sed modus. Neque enim mutatur locus turris, etsi aer ipsam ambiens mutetur, vel aliud corpus in locum ipsius turris substituat, nec proinde superficies, quæ hic pro loco sumitur, pars ulla est aeris ambientis, vel turris. Ad accidentium autem

realitatem explodendam, non mihi videtur opus esse expectare alias rationes ab iis quæ jam à me tractatæ sunt: Nam primò cum omnis sensus tactu fiat, nihil præter superficiem corporum potest sentiri: Atqui si quæ sint accidentia realia, debent esse quid diversum ab istâ superficie, quæ nihil aliud est quàm modus: Ergo si quæ sunt, non possunt sentiri. Quis autem unquam existimavit illa esse nisi quia putavit sentiri. Ac deinde, omnino repugnat dari accidentia realia, quia quicquid est reale, potest separatim ob omni alio subjecto existere, quicquid autem ita separatim potest existere, est substantia non accidens. Nec refert quod dicatur accidentia realia non naturaliter, sed tantum per divinam potentiam à subjectis suis sejungi posse: Nihil enim aliud est fieri naturaliter, quàm fieri per potentiam Dei ordinariam, quæ nullo modo differt ab ejus potentia extraordinaria: nec aliud quicquam ponit in rebus: adeo ut si omne id, quod naturaliter sine subjecto esse potest, sit substantia, quicquid etiam per quantumvis extraordinarium Dei potentiam potest esse sine subjecto, substantia est dicendum. Fateor quidem unam substantiam alteri substantiæ posse accidere; atqui cum hoc contingit, non ipsa substantia est quæ habet formam accidentis, sed solus modus quo accidit, ut cum vestis accidit homini, non ipsa vestis sed tantummodo *vestitum esse* est accidens. Quia verò præcipua ratio quæ movit Philosophos ad ponenda accidentia realia, fuit, quod putarint sine illis sensuum perceptiones explicari non posse, promisi me id minutatim de singulis sensibus in Physicis expositurum, non quod velim ut mihi ullâ in re credatur, sed quia ex iis quæ jam de visu in Dioptrica explicui, putavi recte judicantes facile facturos esse conjecturam de eo quod in cæteris præstare possim.

8. Attendenti ad Dei immensitatem; manifestum est nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non modo nihil subsistens, sed etiam nullum ordinem, nullam legem, nullamve rationem veri, & boni: alioqui enim, ut paulo ante dicebatur, non fuisset plane indifferens ad ea creanda quæ creavit. Nam si quæ ratio boni ejus præordinationem antecessisset, illa ipsum determinasset ad id quod optimum est faciendum: sed contra, quia se determinavit

navit ad ea quæ jam sunt facienda, idcirco ut habetur in Genesi, *sunt valde bona*, hoc est, ratio eorum bonitatis ex eo pender quod voluerit ipsa sic facere. Nec opus est quærere in quonam genere causæ ista bonitas, aliæve tam Mathematicæ, quam Metaphysicæ veritates à Deo dependeant: cum enim causarum genera fuerint ab iis enumerata, qui forte ad hanc causandi rationem non attendebant, minime mirum esset si nullum ei nomen imposuissent, sed tamen imposuerunt, potest enim vocari efficiens: eadem ratione quâ Rex est legis effector, etsi lex ipsa non sit res Physice existens, sed tantum, ut vocant, ens morale. Nec opus etiam est quærere quâ ratione Deus potuisset ab æterno facere, ut non fuisset verum bis 4. esse 8. &c. fateor enim id à nobis intelligi, non posse; atqui, cum ex aliâ parte recte intelligam nihil in ullo genere entis esse posse quod à Deo non pendeat, & facile illi fuisse quædam ita instituire, ut à nobis hominibus non intelligatur ipsa posse aliter se habere quam se habent, esset à ratione alienum propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod recte intelligimus dubitare. Nec proinde putandum est *æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus existentibus*, sed à solo Deo, qui ipsas ab æterno, ut summus legislator, instituit.

9. Ut recte advertamus quænam sit sensus certitudo, tres quasi gradus in ipso sunt distinguendi. Ad primum pertinet tantum illud quod immediate afficitur organum corporeum ab objectis externis, quodque nihil aliud esse potest quam motus particularum istius organi, & figuræ, ac situs mutatio ex illo motu procedens. Secundus continet id omne quod immediate resultat in mente ex eo quod organo corporeo sic affecto unita sit, talesque sunt perceptiones doloris, titillationis, sitis, famis, colorum, soni, saporis, odoris, caloris, frigoris, & similibum, quas orini ex unione, ac quasi permissione mentis cum corpore in sextâ Meditatione dictum est. Tertius denique comprehendit omnia illa iudicia, quæ occasione motuum organi corporei de rebus extra nos positis ab ineunte ætate facere consuevimus. Ut exempli causâ, cum baculum video, non putandum est aliquas species intentionales ab ipso ad oculum advolare, sed tantum radios

radios luminis ex isto baculo reflexos, quosdam motus in nervo optico, & illo mediante, etiam in cerebro excitare, ut satis prolixè in Dioptricâ explicui, atque in hoc cerebri motu, qui nobis cum brutis communis est, primus sentiendi gradus consistit. Ex ipso vero sequitur secundus, qui ad solam coloris, luminisve ex baculo reflexi perceptionem se extendit, oriturque ex eo quod mens cerebro tam intime conjuncta sit, ut à motibus qui in ipso fiunt afficiatur: atque nihil aliud ad sensum esset referendum, si accurate illum ab intellectu distinguere vellemus. Nam quod ex isto coloris sensu quo afficior judicem baculum extra me positum esse coloratum: itemque quod ex istius coloris extensione, terminatione, ac situs relatione ad partes cerebri, de ejusdem baculi magnitudine, figurâ, & distantia ratiociner, etsi vulgo sensui tribuatur, ideoque hîc ad tertium sentiendi gradum retulerim, manifestum tamen est à solo intellectu pendere; Atque magnitudinem, distantiam, & figuram per solam ratiocinationem unas ex aliis percipi posse in Dioptricâ demonstravi. Sed in hoc tantum differentia est, quod ea quæ nunc primum ob novam aliquam animadversionem judicamus, intellectui tribuamus; quæ vero à primâ ætate eodem plane modo, atque nunc, de iis quæ sensus nostros afficiebant judicavimus, aut etiam ratiocinando conclusimus, referamus ad sensum, quia nempe de iis tam celeriter propter consuetudinem ratiocinamur, & judicamus, aut potius judiciorum, jam olim à nobis de rebus similibus factorum recordamur, ut has operationes à simplici sensus perceptione non distinguamus. Ex quibus patet cum dicimus intellectus certitudinem sensuum certitudine longe esse majorem, significari tantum ea judicia, quæ jam provectâ ætate ob novas aliquas animadversiones facimus, certiora esse iis, quæ à primâ infantia, & absque ullâ consideratione formavimus, quod absque dubio est verum: Nam de primo, & secundo sentiendi gradu manifestum est hîc non agi, quia nulla in ipsis falsitas esse potest. Cum itaque dicitur *baculum apparere fractum in aqua ob refractionem*, idem est ac si diceretur, eo illum modo nobis apparere, ex quo infans judicaret ipsum fractum esse, & ex quo etiam nos secundum præjudicia quibus ab

ab ineunte ætate assuevimus idem judicamus. Quod autem hæc additur, nempe *illum errorem non intellectu, sed tactu corrigi*, non potest à me concedi: quia etsi ex tactu baculum rectum esse judicemus, idque eo judicandi modo, cui ab infantiâ sumus assueti, quique idcirco *sensus* vocatur, non tamen hoc sufficit ad errorem visus emendandum, sed insuper operæ est, ut aliquam rationem habeamus, quæ nos doceat credendum esse hæc de re iudicio ex tactu potius, quam iudicio ex visu elicitò: quæ ratio cum in nobis ab infantiâ non fuerit, non sensu, seu tantum intellectui est tribuenda: Atque ideo in hoc ipso exemplo solus est intellectus, qui sensus errorem emendat, nec ullum unquam afferri potest, in quo error ex eo contingat quod mentis operationi, magis quàm sensui fidamus.

10. Quandoquidem ea quæ supersunt, tanquam dubia, potius quam tanquam objectiones, proponuntur, non mihi tantum assumo ut ausim spondere me illa, de quibus video plerisque doctissimos, & ingeniosissimos viros adhuc dubitare, sufficienter esse expositurum: Sed tamen ut quicquid in me est præstem, & causæ non desim, dicam ingenue quâ ratione contigerit, ut me ipsum iisdem dubiis plane liberarim, sic enim si forte aliis eadem usui sint gaudebo: sin minus, saltem nullius temeritatis conscius mihi ero. Cum primum ex rationibus in his Meditationibus expositis mentem humanam realiter à corpore distingui, & notio-rem esse quam corpus, & reliqua collegissem, cogebat quidem ad assensionem, quia nihil in ipsis non cohærens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum advertebam: sed fateor me non idcirco fuisse plane persuasum, idemque fere contigisse quod Astronomis, qui postquam solem esse aliquoties terra majorem rationibus evicerunt, non possunt tamen a se impetrare dum in illum oculos convertunt, ut iudicent non esse minorem. Postquam autem ulterius perrexi, & iisdem innixus fundamentis ad rerum Physicarum considerationem transivi, primò attendendo ad ideas, sive notiones, quas de unaquaque re apud me inveniebam, & unas ab aliis diligenter distinguendo, ut iudicia omnia mea cum ipsis consentirent, adverti, nihil plane ad rationem corporis pertine-

re, nisi tantum quod sit res longa, lata, & profunda, variarum figurarum, variorumque motuum capax, ejusque figuras, ac motus esse tantum modos, qui per nullam potentiam sine ipso possunt existere; colores verò, odores, sapes, & talia, esse tantum sensus quosdam in cogitatione meâ existentes, nec minus à corporibus differentes, quàm dolor differt à figurâ, & motu teli dolorem incutientis; ac denique gravitatem, duritiem, vires calefaciendi, attrahendi, purgandi, aliasque omnes qualitates, quas in corporibus experimur, in solo motu, motusve privatione, partiumque configuratione, ac situ consistere. Quæ opiniones cum plurimum differrent ab iis, quas prius de iisdem rebus habueram, cœpi deinde considerare quas ob causas aliter antea credidissem, præcipuamque esse animadverti, quod primum ab infantia variâ de rebus Physicis, utpote quæ ad vitæ, quam ingrediebar, conservationem conferebant, judicia tulissem, eademque postea opiniones, quas tunc de ipsis præconceperam, retinuissem: cumque mens, illa ætate, minus recte organis corporeis uteretur, iisque firmiter affixa nihil absque ipsis cogitaret, res tantum confusas advertibat, & quamvis propriæ suæ naturæ sibi conscia esset, nec minus apud se ideam cogitationis, quam extensionis haberet, quia tamen nihil intelligebat quin simul etiam aliquid imaginaretur, utrumque pro uno & eodem sumebat, notionesque omnes, quas de rebus intellectualibus habebat, ad corpus referebat & cum deinde in reliquâ vitâ nunquam me illis præjudiciis liberassem, nihil omnino satis distincte cognoscebam, nihilque quod non supponerem esse corporeum. Etiam si earum rerum, quas corporeas esse supponebam, tales sæpe ideas, sive conceptus effingerem, ut mentes potius quam corpora, referrent: nam cum, exempli causâ, concipiebam gravitatem istar qualitatis cujusdam realis, quæ crassis corporibus inesset, etsi vocarem illam qualitatem, quatenus scilicet ad corpora, quibus inerat, ipsam referebam, quia tamen addebam esse realem, revera putabam esse substantiam: eodem modo quo vestis in se spectata substantia est, etsi, cum ad hominem vestitum refertur, sit qualitas: Atque etiam mens, etsi revera substantia sit, nihilominus tamen corporis, cui adjuncta est, qualitas di-

ci potest. Et quamvis gravitatem per totum corpus, quod grave est, sparsam esse imaginarer, non tamen ipsi eandem illam extensionem, quæ corporis naturam constituit, tribuebam, vera enim corporis extensio talis est, ut omnem partium penetrabilitatem excludat, tantumdem autem gravitatis, quantum est in ligno decem pedum; putabam esse in massâ auri, alteriusve metalli, unius pedis, quin & illam eandem omnem in punctum Mathematicum contrahi posse judicabam; quin etiam, dum corpori gravi manebat coextensa totam suam vim in quâlibet ejus parte exercere posse videbam, quia ex quâcunque parte corpus illud funi appenderetur, totâ suâ gravitate funem trahebat, eodem planè modo ac si gravitas ista in solâ parte funem tangente, non etiam per reliquas sparsa fuisset. Nec sane jam mentem aliâ ratione corpori coextensam, totamque in toto, & totam in quâlibet ejus parte esse intelligo. Sed ex eo præcipue apparet illam gravitatis ideam fuisse ex parte ab illâ, quam habebam mentis, desumptam, quod putarem gravitatem deferre corpora versus centrum terræ, tanquam si aliquam ejus cognitionem in se contineret: Neque enim hoc profecto sine cognitione fieri, neque ulla cognitio nisi in mente esse potest. Attamen alia etiam nonnulla gravitati tribuebam, quæ non eodem modo de mente possunt intelligi, ut quod esset divisibilis, mensurabilis, &c. Postquam autem hæc satis animadverti, & mentis ideam à corporis, motusque corporei ideis accurate distinxerim, omnesque alias qualitatem realium, formarumve substantialium ideas, quas ante habueram, ex ipsis à me conflatas, effictasve fuisse deprehendi, perfacile me omnibus dubiis, quæ hic proposita sunt, exolvi: Nam primò non dubitavi quin claram haberem ideam meæ mentis, utpote cujus mihi intime conscius eram: nec quin idea illa ab aliarum rerum ideis esset plane diversa, nihilque corporeitatis habere, quia cum cæterarem etiam rerum veras ideas quæsissem, ipsasque omnes in genere cognoscere mihi viderer, nihil plane in iis, quod ab ideâ mentis non omnino differret, inveniebam; & longe majorem distinctionem esse videbam inter ea, quæ, quamvis de utroque attentè cogitarem, nihil ominus distincta apparebant, qualia sunt

mens & corpus, quam inter ea, quorum quidem unum possumus intelligere non cogitantes de alio; sed quorum tamen unum non videmus absque alio esse posse, cum de utroque cogitamus. Ut sane immensitas Dei potest intelligi, quamvis ad ejus justitiam non attendatur: sed planè repugnat ut ad utramque attendentes, ipsum immensum, & tamen non justum esse putemus. Potestque etiam Dei existentia rectè cognosci, quamvis personæ sacrosancta Trinitatis ignorentur, utpote quæ non nisi à mente per fidem illustrata percipi possunt; atqui cum perceptæ sunt, nego inter ipsas distinctionem realem ratione essentiæ divinæ posse intelligi, quamvis ratione relationum admittatur. Ac denique non timui ne me mea forsàn Analyti præoccupassem, ac decepissim cum ex eo quod viderem quædam esse corpora quæ non cogitant, vel potius clare intelligerem quædam corpora sine cogitatione esse posse, malui arguere cogitationem ad naturam corporis non pertinere, quam ex eo quod viderem quædam alia corpora, utpote humana, quæ cogitant, concludere cogitationem esse corporis modum: Nam revera nunquam vidi, aut percepi humana corpora cogitare, sed tantum eosdem esse homines, qui habent & cogitationem, & corpus: Hocque fieri per compositionem rei cogitantis cum corporea ex eo perspexi, quod rem cogitantem separatim examinando, nihil in illa deprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in naturâ corporeâ seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes tam corporis, quam mentis nullum plane animadverti, cujus conceptus à rei, cujus erat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo quod duo quædam simul juncta sæpe videamus, non licet concludere ipsa esse unum & idem; sed ex eo quod aliquando unum ex ipsis absque alio advertamus, optime infertur esse diversa. Neque ab hac illatione potentia Dei nos debet deterrere, quia non minus conceptui repugnat ut ea, quæ tanquam duo diversa clare percipimus, fiant intrinsece, & absque compositione unum, & idem, quam ut ea, quæ nullo modo distincta sunt, separentur: atquæ ideo si Deus quibusdam corporibus vim cogitandi indiderit, (ut revera il-

lam humanis indidit) hanc ipsam vim potest ab iis separare; sicque nihilominus est ab ipsis realiter distincta. Nec miror quod olim, antequam me sensuum præjudiciis liberassem, recte quidem perceperam 2. & 3. *facere* 5. & cum ab equalibus equalia auferunt, quæ remanent esse equalia, & multa ejusmodi, cum tamen animam hominis ab ejus corpore distinctam esse non putarem, non facile adverto nam contigisse, dum adhuc plane infans essem, ut de propositionibus istis, quas omnes æque admittunt, quicquam falsi judicarem, quia tunc nondum mihi usui erant; nec pueri discunt prius numerare 2. & 3. quam capaces sint judicandi an sint 5. &c. contra autem à primâ infantiam mentem, & corpus (ex quibus scilicet me compositum esse confuse advertebam) tanquam unum quid concepi: atque id in omni fere imperfectâ cognitione contingit, ut multa simul instar unius apprehendantur, quæ postea per accuratius examen sunt distinguenda. Sed valde miror doctos homines, & Metaphysicis rebus à triginta annis assuetos, postquam Meditationes meas septies legerunt, arbitrari, *me, si easdem eo relegerem animo, quo ipsas ad examen analyticum revocarem, si mihi ab inimico propositæ essent, rationes in iis contentas non crediturum tanti esse ponderis, tantarumve virium, ut iis debeant omnes assentiri;* cum interim ipsi nullum plane vitium in istis meis rationibus ostendant. Ac profecto multo plus mihi tribuunt quam debent, vel etiam quam ulli homini sit tribuendum, si putent me aliquâ uti Analyfi, cujus ope vel veræ demonstrationes evertantur, vel falsæ ita tegantur, & adornentur, ut à nemine alio everti possint: cum è contra eam tantum me quæsisse profitear, quâ verarum rationum certitudo, ac falsarum vitia cognoscantur. Atque ideo non ita moveor, quod viri docti nondum meis conclusionibus assentiantur, quàm quod post attentam, & sæpius repetitam mearum rationum lectionem nihil in ipsis vel male assumptum, vel non rectè illatum esse ostendant. Nam quod conclusiones agre admittant, id facile tribui potest inveteratæ consuetudini aliter de ipsis judicandi; ut jam ante notatum est Astronomos non facile imaginari solem esse majorem terra, quamvis certissimis rationibus id demonstrarent; Non

autem video causam ullam esse posse cur nec ipsi, nec ulli alii, quod sciam, quicquam hactenus in rationibus meis reprehenderit, nisi quia sunt omnino veræ, ac certæ, cum præsertim ipsæ ex nullis obscuris, ignotisve principiis, sed primum à summâ rerum omnium dubitatione, ac deinde ex iis, quæ menti præjudiciis liberæ omnium evidentissima, & certissima esse apparent, gradatim, deductæ sint, hinc enim sequitur plane nullos in iis errores esse posse, quin facile à quovis mediocri ingenio prædito advertantur. Atque hîc idcirco mihi videor merito posse concludere, non tam ea quæ scripsi infirmari autoritate doctissimorum virorum, qui ipsis sæpe perlectis nondum possunt assentiri, quam è contra eorundem autoritate confirmantur, ex eo quod nullos errores, sive paralogismos, post tot accurata examina, in demonstrationibus meis annotârint.

F I N I S.

lli alii
re hen-
rtim i-
ummā
ti pra-
appa-
llos in
o pra-
o posse
dodif-
funt al-
tur, ex
ata exa-

NOTÆ

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is significantly obscured by a large, irregular water stain in the upper right quadrant.

R
N
Pro
Menti